

NI ZA
IZPOSOJO
NA DOM

**ŠKOFJA LOKA
IN NJEN OKRAJ**

Tovarna klobukov „ŠEŠIR“ d. d. ŠKOFJA LOKA

Za dame in gospode:

Tulci za klobuke: iz zajčevine in volne.

Specialiteta: Soleil in novi baržunasti velour.

Za gospode:

Klobuki: Velour iz zajčevine in volne.

Specialiteta: Polcilindri, lahka zajčevina.

Zaščitna znamka.

Zadnje modne oblike, barve in finish.

EN GROS — EXPORT.

Tovariša Otokarji Zagorji

Francel Klavins

Kranj, 22. VI. 1936.

NJ. VEL. KRALJ PETER II.

ŠKOFJA LOKA IN NJEN OKRAJ V LUČI GO- SPODARSKIH IN KULTURNIH PRIZADEVANJ

UREDILA :

DR. RUDOLF ANDREJKA,

NAČELNIK STATISTIČNEGA URADA NOTRANJEGA MINISTRSTVA
V BEOGRADU,

FRANCE PLANINA,

GIMNAZIJSKI PROFESOR V KRANJU.

IZDAL IN ZALOŽIL

ODBOR ZA I. OBRTNO-INDUSTRIJSKO RAZSTAVO
OD 12. VII. DO 16. VIII. 1936. V ŠKOFJI LOKI.

ŠKOFJA LOKA 1936.

5828

N 6774/1961

Ločani smo zaverovani v Loko in prelepo pokrajino okrog nje. Tudi drugim radi pokažemo znamenitosti svoje domačije. Zato ni čudno, da tudi obrtniki iz loškega okraja, ki letos priredimo svojo prvo obrtno-industrijsko razstavo, ne storimo tega trgovsko suhoparno, le za denarni dobiček, ampak se hočemo razgledati po preteklosti in bodočnosti ter pokazati, odkod smo vzrastli, kaj smo in za čim stremimo. S tem namenom izdajamo to knjižico.

Škofja Loka je izrazito obrtniško mesto. Še izrazitejše obrtniško obeležje je pa imela v cehovskih časih. Mnogo je še vidnih sledov blagostanja in velike delavnosti takratnih obrtnikov po vsem loškem okraju. Njihove močne organizacije so se tudi kulturno udeleževale. Lep spomin na tedanji čas je „škofjeloški pasijon“, ki je znamenita kulturna redkost. In baš loški obrtniki jo hočemo s svojimi letošnjimi prireditvami spet oživiti in dvigniti iz pozabe. Tudi svoje velike rojake vam hočemo obrtniki predstaviti: Saj je marsikdo izšel iz obrtniške rodbine.

Ob teh lepih spominih pa navdaja nas obrtnike črna misel na težavne sedanje dni. In kakor v cehovskih časih, se tudi zdaj opiramo na svojo organizacijo, ki je sicer precej drugačna od tedanje, ima pa ravno tak namen: dvigniti obrtniški stan in mu priboriti pravo veljavo v gospodarstvu in družbi. Obrtno-industrijska razstava z njenimi prireditvami naj med obrtniki vzbudi zavest vzajemnosti, v javnosti pa naj razgiblje zanimanje za našo obrt. Želimo in upamo, da bo izvršila svojo nalogo. Upanje na uspeh je tem večje, ker so se obrtnikom z veseljem odzvali mnogi odličniki in s prijateljsko naklonjenostjo prevzeli tale častna mesta pri razstavnih prireditvah:

Pokrovitelj:

Dr. Marko Natlačen, ban dravske banovine.

Reprezentančni odbor:

Franja Tavčarjeva, dvorna dama Nj. V. kraljice Marije.
Dr. Rudolf Andrejka, načelnik statist. urada notr. min. v Beogradu.
Ivan Jelačin, predsednik zbornice za TOI v Ljubljani.
Josip Rebek, podpredsednik zbornice za TOI v Ljubljani.
Ivan Mohorič, min. v pok., glavni tajnik zb. za TOI v Ljubljani.
Dr. Josip Pretnar, tajnik zbornice za TOI v Ljubljani.
Ivan Legat, vodja sreske izpostave v Škofji Loki.
Matija Mrak, kanonik in dekan v Stari Loki.
Mihajlo Lukić, komandant 1. plan. pešpolka v Škofji Loki.
Ivan Markulj, pomočnik komandanta 1. plan. pešpolka v Šk. Loki.
Franc Ustar, starešina sreskega sodišča v Škofji Loki.
Vinko Zahrastnik, sreski šolski referent v Škofji Loki.
Jernej Podbevšek, mestni župnik v Škofji Loki.
Matevž Zihlerl, predsednik mestne občine Škofja Loka.
Anton Hafner, predsednik občine Stara Loka.
m. Justina Višner, ravnateljica uršul. mešč. šole v Škofji Loki.
Karol Sovré, ravnatelj drž. meščanske šole v Škofji Loki.
Jakob Rojic, upravitelj osnovne šole v Škofji Loki.
Inž. Srečko Šabec, ravnatelj ban. mleinarske šole v Škofji Loki.
Ivan Zajec, predsednik Združenja obrtnikov v Žireh.
Ivan Oblak, tajnik Združenja obrtnikov v Žireh.
Ivo Šorli, predsednik Združenja obrtnikov v Gorenji vasi.
Janez Logar, predsednik Združenja obrtnikov v Železnikih.
Ivan Lotrič, predsednik Združenja obrtnikov v Škofji Loki.
Janko Hafner, predsednik Zdr. krojačev in krojačic v Šk. Loki.
Ivan Kavčič, predsednik Združenja gostilničarjev v Škofji Loki.

Z geslom: Svoji k svojim! poklanja to knjižico svojim rojakom

Razstavni odbor:

Lovro Planina, preds.; Jože Kavčič, podpreds.; Pavle Okorn, taj.;
Jožko Čadež, blag.; Anton Šubic, Jože Oblak, Andrej Krošelj,
Tine Kalan, Ivan Lotrič in Andrej Ravnihar.

ŠKOFJA LOKA: bela hiša, kmečki grunt,
po stenah nageljni, v oknih dekleta,
na večer fantje „Na vas, na vas“ . . .
pojo pred kapelico.

Prizidana je na klanec pred grad.
Pod gradom v delavnik razhójena cesta.
In voda... voda...: v mlin divjá,
pada v žagah na koló,
stroje v blaznih vrtincih vrti.
da v težke misli kot sviloprejka v kokon
se prede, zapreda to revno srce.
V fužini oven kuje takt:
„Je dan, je dan, kaj nam mar
nagelj in pesem in grad in Grad!“

O sveti Grad — samostan:
strma je pot navzgor,
ne vidimo v sveti dvor —
v oči nas žge suhi dan,
le rože slutimo,
molitve žená, ki Boga gledajo . . .
Vijugasta pot — kot življenje:
kot starec mordá že priromaš na vrh,
da pozvoniš...

LOKA: bel grunt na strmini,
čez dan vsa v nemiru,
vsa v pesmi v večeru,
a v noči se grad lesketa v mesečini
in farni zvonik,
ki kaže navpik
kot prst:

tam Bog,
naš gospodar!

Po svoji pesmi, objavljeni v DiS 1924.,
prenaredil Tine Debeljak.

DR. PAVLE BLAZNIK:

ŠKOFJA LOKA IN NJEN OKRAJ V PRETEKLOSTI.

Ne morem si predstavljati Škofje Loke brez gradu, ki se ponosno a hkrati nekako pokroviteljsko dviga nad mestom ob robu prostranega Sorškega polja in ob vhodu v obe dolini, Poljansko in Selško. Že od daleč ga vidimo; pogled nanj nas vedno znova spominja na zgodovinsko preteklost vsega ozemlja, ki po zemljepisni legi teži k svojemu središču Škofji Loki. Grad se mi zdi kot nekak simbol nekdanje moči freisinških škofov, ki so bili nekoč lastniki vsega tega ozemlja, čigar usodo so določali dolga stoletja.

Škofja Loka z Lubnikom in Ratitovcem.

Fr. Planina.

Doba do leta 973. po Kr. je za loško ozemlje zavita v popolno temo. Rimska oblast je v prvih stoletjih po Kristusovem rojstvu segala tudi čez naše ozemlje, ki so ga vezale z Italijo ceste. Ob teh cestah je bilo gotovo vsaj rahlo poseljeno prebivalstvo — seveda neslovanske krvi. Tako tudi na loškem ozemlju; saj je peljala cesta iz gorenje savske doline čez Kranj na Ljubljano prav mimo našega ozemlja, a preko njega pot po Poljanski dolini na Oglej. Rimsko oblast v teh krajih je v naslednjih stoletjih uničilo velikansko gibanje evropskih narodov. To je doba, ko so se preselili naši predniki iz Zakarpatja v našo sedanjo domovino. Pregnali so Rimljane in Kelte ter se silno redko naselili po tem ozemlju. Za loški teritorij lahko za-

sledujemo potek naselitve po letu 973. Takrat se prvič omenja v listinah Loka (današnja Stara Loka). Tedaj je namreč nemški cesar Oton II., ki je vladal tudi slovenskemu ozemlju, daroval freisinškemu škofu Abrahamu iz Bavarske najprej Loko in Selško dolino, čez nekaj mesecev pa še Poljansko dolino. S to daritvijo se šele začenja za loško ozemlje pravo življenje.

Kmalu nato se je začela razvijati Škofja Loka ob sovodnju obeh Sor (Poljanske in Selške) v izrazitem naravnem središču loškega gospostva. Prostor je bil dobro izbran tudi iz obrambnega ozira. Zakaj od treh strani je obdan od vode; na četrti strani je gričevje, kjer se že v začetku 13. stoletja omenja grad, a nad njim (na Kranceljnu) se je dvigal stolp, na kar še danes kaže tamošnji jarek. Naselbina pod gradom je kmalu postala trg; v listini iz l. 1274. se imenuje mesto. Radi večje varnosti so mesto kmalu (gotovo že 1318) obdali z obzidjem. Trojna vrata so vodila v mesto.* Prva so bila ob zidanem mostu (današ-

Bivša mestna vrata ob zidanem mostu.

Fot. Avg. Blaznik.

njem kapucinskem); tega je dal v 14. stol. zgraditi škof Leopold, ki je kasneje padel baš čez ta most in se ubil. Tu je stal stolp kot nekaka trdnjavnica. Obok še danes kaže srednjeveško lice. Druga vrata so bila na poljanski strani, a tretja poleg špitalske cerkve. Zid je segal do gradu. Zunaj je bil na poljanski strani prekop, na kar še danes spominja ime Graben. Kasneje se je mesto širilo sicer tudi izven mestnega obzidja, vendar še danes uporabljamo za tiste dele zgodovinsko utemeljeni izraz predmestje. Močno utrjena Loka se je lahko branila pred sovražniki. Vendar

* Nekateri podatke za mesto Škofjo Loko sem posnel po Pokornu Fr., Loka, Dom in svet 1894.

jo je l. 1457. požgal Vitovec, vojskovodja celjskih grofov, a čez nekaj let (1476.) ji je grozila enaka usoda, ko so Turki udarili čez Loko na poljansko stran. Kasneje je obzidje izgubilo pravi pomen. Ker ga niso več popravljali, je začelo razpadati. L. 1789. so podrli vrata in zid ob njih. Danes vidimo le še zadnji ostanek ob Grabnu in na steni Martinove hiše.

Prebivalstvo v mestu je bilo slovenske in nemške narodnosti. Brez dvoma so silili v mesto Slovenci iz okolice; saj je bilo tu življenje bolj svobodno ko na kmetih. Hkrati pa pričajo mnogi nemški priimki starih loških meščanov o njihovi prvotni nemški narodnosti. Verjetno se jih je mnogo preselilo sem naravnost iz Nemčije, mnogo jih je pa prišlo iz sosednjega z Nemci naseljenega loškega ozemlja.

Večina mestnega prebivalstva je bila obrtniškega stanu. Močno so bile razvite najrazličnejše obrti, tako krojaška, čevljarska, krznarska, lončarska itd; zlasti mnogo je pa bilo kovačev; saj je bilo fužinarstvo močno zastopano v obeh dolinah. Obrtniki so na splošno krili le potrebe mesta in najbližje okolice; le kovači so radi dobro razvitega fužinarstva delali tudi za večji izvoz. Hkrati se torej z obrtjo razvija tudi trgovina. Kot drugi so tudi loški meščani hoteli dobiti nekaj monopol na trgovino; zato so se borili proti trgovini kmetov; tako je l. 1451. freisinski škof prepovedal trgovanje vsem svojim kmečkim podložnikom. Že takrat pa je bilo, — kot je deloma še danes — značilno za loške meščane, da so se mimogrede bavili tudi s poljedelstvom; skoro vsak obrtnik je imel izven mestnega obzidja kako parcelo.

Svet zase je tvorilo uradništvo, ki je v škofovem imenu upravljal loško gospodstvo. Glavni škofov uradnik je bil oskrbnik, ki je bil škofov namestnik. Skrbeti je moral predvsem, da so bili davki v redu plačani. Vsako leto je moral predložiti škofu točen obračun. Zato je imel natanko popisane vse podložnike v posebnem seznamu (urbarju), ki je narastel v celo knjigo. S temi posli se je bavil tudi oskrbnikov namestnik protipisar. Oskrbnik je bil obenem tudi sodnik za loške podložnike — razen za meščane, ki so imeli posebno sodišče z mestnim sodnikom na čelu; tega je volil mestni svet, ki je bil sestavljen iz najodličnejših meščanov. Škofov sodnik je lahko obsojal zločince tudi na smrt; še danes se vzdržuje tradicija, da so obešali in obglavljali zločince v Stari Loki „pri krvavem znamenju“. Od 16. stol. dalje je škof izgubil v toliko na tej pravici, da pritožbe niso šle več nanj, marveč na kranjskega deželnega glavarja. Važen uradnik je bil tudi kaščar; pogostoma je njegove posle vršil kar oskrbnik. Kaščar je moral urejati žito. Škof je namreč dobil mnogo davka plačanega v žito — predvsem v srednjem, deloma tudi v novem veku. Žito so spravljali v posebno poslopje — kaščo. Staro kaščo je porušil l. 1511. potres, ki je tudi sicer škofjo Loko precej razrahljal. Škof Filip je kmalu nato postavil novo, ki še danes stoji na Spodnjem trgu; na njej je vzdana dobro ohranjena plošča z grbom tega škofa. Kaščar je imel predvsem nalogo, da žito hitro spravi v denar. Da je bilo njegovo

delo lažje, je škof določil, da kmetje tako dolgo ne smejo prodajati svojega žita, dokler ga je kaj v zalogi v škofovi kašči.

Kašča.

Fr. Planina.

Škofovo uradništvo se je trudilo, da bi bilo loško gospostvo čim bolj donosno. Zato je bilo treba tu naseliti kolikor mogoče veliko kmetov. Ko je dobil škof l. 973. to ozemlje, je bilo še precej rahlo naseljeno; večinoma je bilo pokrito z gozdom; celo po Sorskem polju se je širil obsežen gozd. Od gozda pa zemljiški gospod v tistih časih ni imel nobenih koristi. Zato je bila ena glavnih nalog, da podložniki gozd krčijo ter svet spremene v njive in travnike. Ogromno delo je bilo storjeno v stoletjih. V pokrajino je dihnilo novo življenje. Začelo se je bujno naseljevanje, ki ga je vodil škofov oskrbnik. Z veseljem se je lotil posla, zakaj vsaka deseta novoustanovljena kmetija je postala njegova last. Sprva je škof velik del ozemlja obdeloval v lastni režiji; razdelil ga je na posamezne dele (curtiferi), ki so jih morali obdelovati podložni kmetje. Ali kmalu je zemljiški gospod spremenil način gospodarstva. Lažje delo je imel, če so obdelovali kmetje zemljo, na kateri so bili naseljeni, zase in od tega dajali škofu samo davek. Tako je škof lahko računal na stalno rento, ki se mu je odraščala deloma v denarju deloma v žitu in živini. V 12. stol. je obdeloval škof v lastnem gospodarstvu le še del ravnine okrog Škofje Loke. Tu so mu morali tlačniti kmetje iz okoliških vasi. Vse ostalo obdelano ozemlje je bilo pa že takrat razdeljeno na posamezne kmete, ki so zemljo le uživali. V splošnem so v 14. in 15. stol. dobili pravico, posestvo prodati in s tem tudi pravico do svobodne odselitve. Pravi lastniki zemlje so pa postali šele l. 1848. Sicer pa velja v socialnem oziru tudi za loško gospostvo, da pod krivo (škofovsko) palico služiti ni hudo. Naselnik loškega gospostva je živel veliko lepše

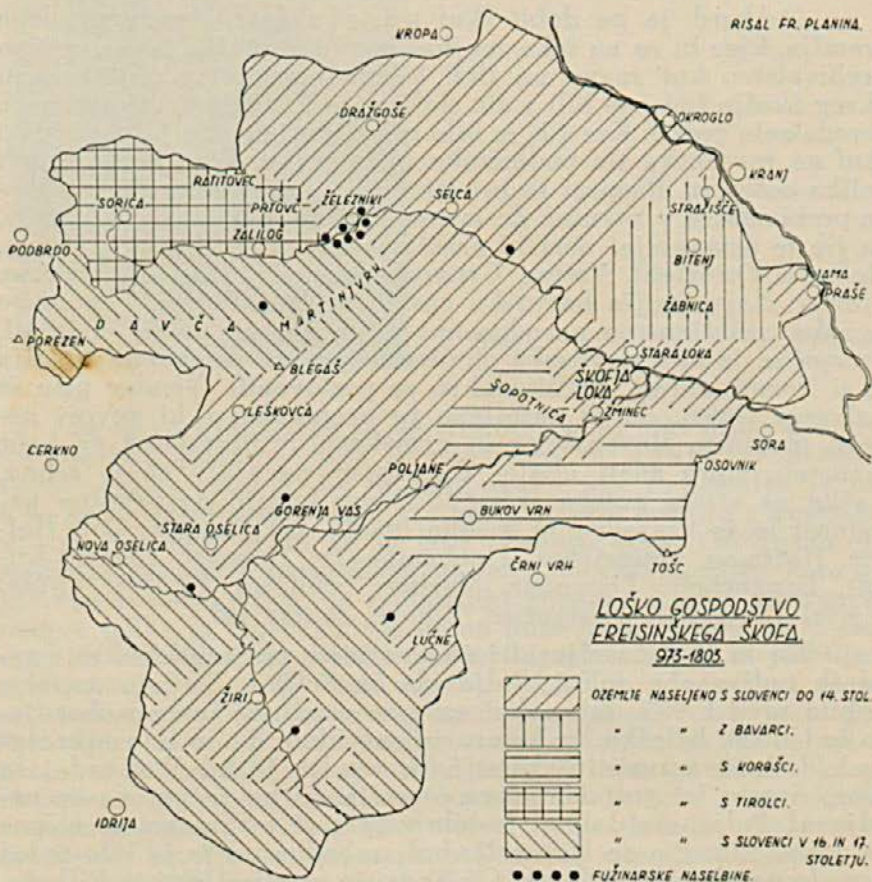
življenje ko njegovi vrstniki drugod. Odrajтовati je pač moral v redu davščine, s tlako ga pa zlasti od 13. stol. dalje zemljiški gospod ni preveč moril. Tlako so opravljali le po nekaj dni na leto na najrazličnejši način. Nekateri so morali sekati drevje v graščinskih gozdovih, drugi so ga prevažali do vode, tretji so plavili les po Sori v Loko; nekateri so morali voziti vino ali popravljati grad, mline, jezove, žgati apno, popravljati pota, kadar jih je razdrla voda, skrbeti za mostove itd. Kaj je to v primeri s položajem vrstnikov, ki jim je šele Marija Terezija v 18. stol. olajšala položaj z določbo, da ne sme zemljiški gospod siliti kmeta, da bi delal več ko 156 dni tlake na leto!

Odkod je pa dobil škof naseljnike? Menda ni zlepa ozemlja, kjer bi se na tako majhni površini znašlo tako različno prebivalstvo kot ravno na tleh loškega gospodstva. Na ravnini okrog Škofje Loke so bili v 10. stol. gotovo že naseljeni Slovenci, seveda zelo redko. Ker jih je bilo premalo, je pripeljal freisinški škof na ravninska tla podložnike z Bavarske, kjer je imel tudi velika posestva. Bavarci so predstavljali v 12. stol. večino loškega prebivalstva v ravnini. Že imena vasi na loški ravnini kažejo, da jih je ustanavljal nemški naselnik: Binkelj, Vincarje, Peven, Moškrin, Osterfeld, Vešter, Crngrob, Virmaše, Dorfarje, Forme, Fronov. Najvažnejša bavarska vas je pa bila Bitenj. Vendar se nemško naseljenstvo narodnostno ni moglo za dolgo obdržati. Premočna je bila slovenska okolica in preveč prometno ozemlje so si Nemci izbrali. Prebivalci so se poslovenili. Vendar piše še Valvasor (1689), da je naseljeno tu prebivalstvo, ki govori nekako mešanico slovenskega in nemškega jezika; kdor ga hoče razumeti, mora znati oboje. Za primer navaja: Schau, schau, mačka na strehi goloba fressen! Danes kažejo na prvotno narodnost le še krajevna in osebna imena, kot Cegnar, Cof, Hafner, Hartman, Heinricher, Huebmann (= Homan), Kaiser, Kuralt, Langerholz, Logonder, Macher, Schiffrer, Triller, Vilfan, Weisel (Bajželj), Wohlgemut, Ziherl, Zontar itd.

Ko je škof naseljeval loško ravnino, pa je silil hkrati naselnik tudi v obe dolini, Poljansko in Selško. Tudi to ozemlje je bilo pred l. 973. takorekoč en sam gozd, saj imamo ohranjenost iz l. 1160. beležko, iz katere je razvidno, da je bilo takrat v obeh dolinah komaj 167 kmetij. In vendar je bil škof tedaj že skoro dvesto let gospodar tega ozemlja, ki ga je gotovo že naseljeval. Poljanska dolina je bila v 12. stol. s Slovenci naseljena po dolini zahodno do Hotavelj; bolj zahodno od tu je bilo tedaj le malo naselij okrog Žirov. Ob enem je prodiral slovenski kolonist tudi na prisojno ozemlje ob stranskih potokih navzgor, kjer je med drugim ustanovil največjo naselbino Javorje. Zemljiškemu gospodu pa je šlo to vse prepočasi. Zato je poklical v drugi polovici 12. in v 13. stol. številne svoje podložnike iz Koroške, ki so v dobi dolgih desetletij polagoma iztrebili gozdove in kultivirali ozemlje: Osovnik, Sv. Barbara, Sv. Andrej, Sv. Ožbalt, Hojke, Valtarski vrh, preko Bukovega vrha prav do Hotavelj, a na drugi strani Gabrska gora in Sopotnica. Tu so vzrastle kmetije najrazličnejšega obsega. Koroški kolonisti so bili pretežno Slovenci (Kupec, Malej, Stojan, Svobodin itd.). Enako kot Po-

Ijanska je tudi Selška dolina polagoma pridobivala na prebivalstvu, tako da je bilo ozemlje zahodno do Železnikov na koncu 13. stol. poseljeno z vsem svojim zaledjem.

Medtem pa je hotel škof naseliti tudi kraljestvo Ratitovca. Tja je preselil ob koncu 13. in v začetku 14. stol. svoje podložnike iz Pustertala v nemški Tirolski. Ti Nemci so ustanovili Sorico kot svoje središče, odkoder so kultivirali zemljo proti vzhodu: Spodnje in Zgornje Danje, Trojar, Zabrd, Torka, Ravne, Prtovč, Podlonk (ki je deloma slovenska ustanova) v hribih in Zali log v dolini. Naselbinska imena so slovenska, na kar je vplivala slo-

venska sosesčina. Tirolci so bili spočetka sploh oproščeni vsakega davka, ker so imeli zelo težko delo, ko so morali v višini do 1250 m sekati obsežne gozdove in jih spreminjati v polja. Tudi kasneje so plačevali manjše davke kot njihovi slovenski sosedi. Tudi te Nemce je slovenska okolica poslovenila, le da je to trajalo dalj časa kot pri ravninskih Bavarcih, zakaj soriški Tirolci so bili daleč od prometa. Edino v Spodnjih Danjah še danes govorijo doma nekako nemščino. Pri drugih Soričanih nas pa danes samo njih parcelna in osebna imena spominjajo na nji-

hovo prvotno nemško narodnost, kot Frelih, Torkar, Taler, Trojar, Haberle, Kemperle, Jenšterle, Koblar, Gartner, Veber, Šmid itd. Kot je razvidno, so soriška imena drugačna kot bavarska v loški ravnini.

Konec 13. in v začetku 14. stoletja je bila zaključena prva stopnja velike naselitve. Zaključek je bil ta, da je bilo poseljeno vse ozemlje vzhodno od Hotavelj, Blegaša in Železnikov s soriškim ozemljem vred. Na ta teritorij škof tudi kasneje ni več klical novih naselnikov, ker tam zanje ni bilo več prostora.

Medtem se je pa začelo širiti po loškem gospodstvu fužinarstvo, ki je imelo važne posledice. V sredi 14. stol. je namreč poklical škof v Selško dolino furlanske fužinarje, ki so se naselili v novoustanovljenih Železnikih. Podaril jim je ozemlje med Železniki in Jesenovcem ter Ješe ob Dašnici. Fužinarske delavce so dobivali podjetniki iz nemških pokrajin; z železno rudo, ki je bilo precej v neposredni okolici, in z ogljem so jih

Železniki,
na levi star „vigenc“.
Dr. R. Andrejka.

zalagali domači kmetje. Izdelke so izvažali deloma v Škofjo Loko, deloma pa čez Petrovo brdo, Bačo in Sv. Lucijo proti Italiji. Kasneje so poskušali s fužinarstvom tudi pri Bukovici in na Farjevem potoku, a v Poljanski dolini v 16. in 17. stol. Fužine pri Hobovšah, v bližini Hotavelj, Brekovici in Brebovnici. Marsikje je že po nekaj desetletjih podjetje propadlo; edino v Železnikih se je pa obdržalo do 19. stol.; v začetku 20. stol. so tudi tu popolnoma prenehali z obratom, ki ga je ubila velika industrija (zlasti ruska, švedska, angleška). Za fužinarstvo je bilo treba zelo veliko oglja; zato so močno izrabljali obsežne gozdove v sosedstvu. Ker so silili fužinarski delavci v kmečke skupne gozdove, je čedalje bolj rastlo nasprotstvo med kmeti in fužinarji. Pogostoma je prišlo do dejanskih spopadov. To je vzrok, da medsebojno nerazpoloženje še do danes ni popolnoma prenehalo. Freisinški škof se v to ni veliko vmešaval, dokler je bil pravi gospodar nad fužinarji. V 16. stol. se je pa deželni knez proglasil za vrhovnega gospoda nad fužinarji, obenem pa tudi nad gozdovi, ki so jih ti izrabljali. Vse to je povzročilo velike spore med loško gosposčino in deželnim knezom.

Škofu je pretilo, da izgubi na tak način obsežno nenaseljeno ozemlje na loškem gospodstvu. Zato ga je hotel rešiti, dokler

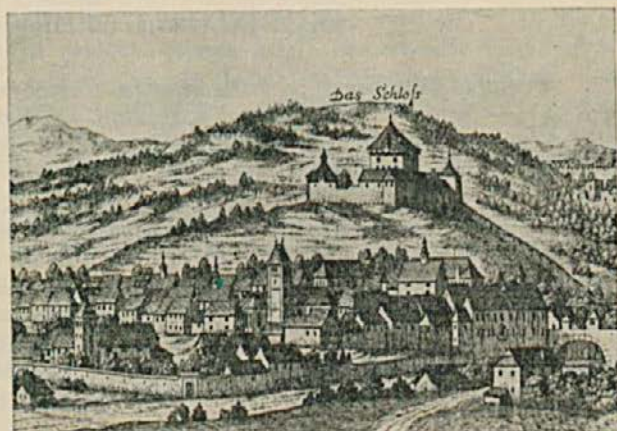
in kolikor se je dalo. Tako je razumljivo, da naletimo naenkrat po dvestoletnem odmoru na drugo veliko kolonizacijo v drugi polovici 16. in prvi 17. stoletja. V Poljanski dolini je škof dal tedaj naseliti ves Žirovski vrh, vse ozemlje južno in zahodno od Žirov (kolikor še ni bilo naseljeno), Novo Oslice in dele Stare Oslice, a v Selški dolini Davčo s Podporeznom in Martinj vrh. Novi naselniki so bili v Poljanski dolini večinoma domačini — razen v novoosliškem delu, ki so ga na splošno zasedli prebivalci s sosednje Tolminske. V Davčo in Podporezen so silili rovtarji s poljanske in tolminske strani, Martinj vrh pa so zasedli domačini iz Selške doline. Okrog l. 1630. je bilo to naseljevanje v splošnem zaključeno; odslej tudi tu ni bilo več prostora za nove naselnike.

Nasledniki starih kolonistov so današnji gruntarji. Sprva so imeli v zasebnem užitku samo njive in travnike, medtem ko so bili gozdovi in pašniki skupna last vasi ali pa srenje. Skupno posest so kasneje delili, vendar v najrazličnejših dobah; največ je bilo delitev v 18. stol. Gozdove so delili prej kot pašnike. Večji deleži so odpadli na gruntarje kot na kajžarje. Le deloma se je skupna posest ohranila prav do današnjih dni. Nasledniki kolonistov 16. in 17. stol. so v splošnem gruntarji in polgruntarji. Ti so pa navadno že od vsega početka imeli v zasebnem užitku poleg polja tudi gozd in pašo navadno vse skupaj v zaokroženi celoti.

Vzporedno z rovtarstvom 16. in 17. stol. se je pa po vsem loškem gospostvu začelo razvijati tudi kajžarstvo. Kajžarji prvotno sploh niso imeli zemlje v zasebnem užitku; pomagati so si marveč morali s skupno lastnino, kjer so delali laze kakor pred stoletji najstarejši kolonisti; z lazi si pomagajo ponekod še danes. Jeseni posekajo drevje; spomladi zažgejo suho vejevje, prekopljejo površino ter iztrebijo skale in korenine. Prostor ograde z močnim šibjem, da je laz varen pred živino, ki se pase na opuščenih lazih. Dve do tri leta jim laz služi kot njiva, na kar ga uporabljajo za skupno pašo; med tem se ozemlje zopet zaraste in ves proces se ponovi. Kajže so navadno postavljali ali tik stare gruntarske naselbine ali pa na robu gruntarskega polja. Položaj kajžarjev se je izboljšal šele takrat, ko so delili skupne gozdove in pašnike. Sedaj je kajžar lahko stalno obdeloval leta in leta iste parcele. Ekstenzivno gospodarstvo se je spremenilo v intenzivno. — Razvoj kajžarstva je zlasti pospeševalo fužinarstvo radi boja za gozdove, ugodna prometna lega in propad starih kmetij, ki so se pa splošno zelo dobro držale; tako je n. pr. v Selški dolini padlo število starih gruntov od l. 1560. do 1825. le od 319 na 309. Le kjer je bil promet bolj razvit, tam so gruntni hitreje hiral, a kajže rastle, ker je bila večja možnost zaslužka. Ti kajžarji se niso bavili samo s poljedelstvom, marveč tudi z obrtjo.

Obrt na deželi se je že zelo zgodaj razvila, kar je razvidno predvsem iz osebnih imen, ki so nastajala zlasti v 16. stoletju. Cela vrsta gruntarjev ima takrat značilna imena, kot Schuster, Schneider, Kavčič (Tkalčič), Schmid. To dokazuje, da so se obenem bavili tudi z obrtjo. Zlasti tkalstvo je moralo biti

poleg fužinarstva močno razvito. Pa tudi gostilničarska obrt je bila zelo razširjena, predvsem v obeh dolinah, tako v Selcih, Poljanah, Gorenji vasi, Žireh itd., torej povsod tam, kjer je bila večja krajevna potreba radi živahnega tovorjenja proti Italiji. Z razvojem kajžarjev je obrt v glavnem prešla nanje; obrtniški kajžarji so s svojimi proizvodi krili potrebo posameznih naselbin.

Škofja Loka
v 2. polovici 17. stol.

Tako se je v stoletjih freisinškega gospostva izvršil velik gospodarski razmah na vsem loškem ozemlju. Zemljiški gospod je sčasoma svoje gospodarstvo na teh tleh tako lepo uredil, da se je večkrat izrazil, da je to najlepše gospostvo od vseh njegovih posestev. Lahko torej razumemo strašni udarec, ki je zadel freisinškega škofa l. 1803. Država mu je posest vzela; loško gospostvo je postalo državna last. Ko je freisinški škof slišal to žalostno vest, ga je zadela kap. Ozemlje je dobilo novega gospodarja, a Škofja Loka je s tem izgubila na pomenu, ker odlej ni bila več središče zaključenega gospostva; v naslednjih desetletjih je začela hirati in kmalu jo je v gospodarskem oziru daleč prekosil sosednji Kranj.

DR. RUDOLF ANDREJKA:

ŠKOFJELOŠKI CEHI.

Poleg Ljubljane je bila Škofja Loka že v srednjem veku eno najpomembnejših mest, v katerem je cvetelo obrtništvo. Že zgodaj so se tu obrtniki združili v cehe, v prisilne organizacije obrti določene stroke, ki jim je posvetno oblastvo podelilo razne ekonomske pravice. Nihče ni mogel, kadar se je bil tak ceh ustanoviti, izvrševati obrta v mestu, če ni bil član ceha in izpolnil pogoje za vsprejem (n. pr. napravo mojstrskega dela); morali so plačevati cehovske prispevke, po navadi vsake kvatre, ceh je skrbel za pravilno in pošteno izdelovanje in prodajo izdelkov, vodil nadzorstvo nad učenci in pomočniki, jim izdajal učna pisma, zaviral svojevoljni odpust ali odvzemanje pomožnega osebja pred dogovorjeno dobo in pobijal nepošteno konkurenco.

Vsako leto enkrat, po navadi ob prazniku svojega patrona, so imeli cehi po opravljeni maši svoje zborovanje, na katerem so izvolili upravo: cehovskega mojstra ali „očeta“ in dva ključarja, ter podali obračun o poslovnem in denarnem delovanju preteklega leta (usnjariji so imeli za patrona sv. Krispina in Krispiniana, lončarji sv. Florjana (4. maja), kovači in žebjarji sv. Alojza, škofa (25. junija), mesarji sv. Lenarta). Na

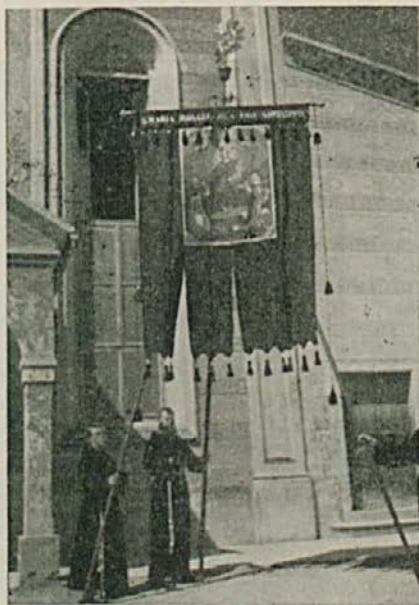
Skrinjica čevljarskega ceha
z listinami.

Vrča kovaškega in lončarskega ceha.
Fr. Planina.

tem občnem zboru se je slovesno odprla lepo rezljana cehovska skrinja, do katere je imel vsak od ključarjev po en umetno in komplicirano izdelan ključ; vpričo vseh cehovskih „bratov“ se je pri tej priliki pregledalo in dognalo, ali so stare cehovske listine in urbarji še v redu shranjeni, potem pa so skrinjo zopet zaprli ter se brez sklepa članov ni smela več odpreti do prihodnjega leta. Opoldne je bilo potem kosilo, pri katerem je krožil cehovski vrč, po navadi iz žlahtne kovine, okrašen z raznimi, umetniško izdelanimi ornamentami.

Ce so tako cehi po eni strani gojili in držali ugled in veljavo svoje obrti, so imeli po drugi strani mnogokrat (toda ne vedno) močno nabožno obeležje in so se bližali že cerkvenim bratovščinam, nekateri so se slednjič res spremenili v tako bratovščino, zlasti takrat, ko je kakor v začetku 19. stoletja zmanjkalo obrtnikov dotične stroke, n. pr. pri lončarskem cehu, ki se je pretvoril v bratovščino sv. Florjana. Po večini so se morali cehovci vsake kvatre udeležiti cehovske maše, enako seveda ob letnem zborovanju. Na Veliko noč in ob sv. Rešnjem telesu so v procesiji nastopili z gorečimi svečami in, če so ga imeli, tudi z banderom; udeležiti so se morali pogreba umrlih cehovskih tovarišev, (če so bili zadržani, so jih morale zastopati njih žene) ter plačati pogreb revnih mojstrov in pomočnikov in zadušnice zanje.

Bandero usnjarskega ceha.

Fr. Planina.

Zanimivo je, da so bile v Škofji Loki poleg obrtnikov tudi njih žene člani ceha in vanj tudi plačevale; vendar se niso, kakor vse kaže, udeleževale letnih zborovanj, pač pa maš in družabnih sestankov.

Nekateri loški cehi so imeli tudi javnopravne dolžnosti, ki jih danes izvršuje županstvo. Tako je moral kovaški ceh vsa-

ko leto dvakrat pregledati vse kovačnice, ješe in ognjišča. Kjer bi dobili take, da bi od njih nastala škoda, morajo ukreniti, da se popravijo in prenaredé. Kdor bi se cehovskemu mojstru ne pokoril, ga kaznuje mestni sodnik s 40 šilingi in mu naloži, da mora cehu odrajtati 2 funta voska. Torej pravcata požarno policijska komisija naših dni.

Prvi ceh, ki se je po dosedaj znanih listinah ustanovil v škofji Loki, je bil krojaški ceh. Njegove pravice mu je podelil freisinški škof Janez dne 21. oktobra 1457. Kmalu za njim je isti škof dne 26. decembra 1459. potrdil pravice tako krznarskemu kakor čevljarškemu cehu. Pogoji za sprejem so bili zakonsko rojstvo, loško meščanstvo in izgotovitev mojstrskega dela. Pristopnina je znašala za sinove ali zete mojstrov 4 šilinge in 1 funt voska, za druge 60 šilingov in funt voska. Krznarji in usnjarji so uživali posebno ugodnost. Nihče, kdor ni bil loški meščan, ni smel v loškem gospodstvu nakupovati kože na debelo, ampak jih je moral prinesiti v Loko in tam prodajati na trgu. Čevljarji in usnjarji so imeli že 1560. ob Selščici pri mlinu pri kopeli (pozneje mlin pod šolo) svoje stope za čreslo; ko jih je sredi 17. stoletja odnesla voda, so jih skupno popravili in na novo zgradili. Malo mlajši ko ti cehi, pa tudi še častitljive starosti je kovaški ceh, v katerem so bili združeni orodni in podkovski kovači, žebjarji, izdelovalci sekir (Hackenschmiede) in ključavničarji. Ta ceh, ki mu je njegove svobo-

V fužini ob velikem kladivu. Fužino je odnesla Sora ob veliki povodnji.
Fot. Avg. Blaznik.

ščine potrdil freisinški škof Sikst, je bil ustanovljen dne 26. junija 1475. Loški kovači, zlasti sekirni, so že od starine sloveli; cajnarice in kovaške fužine so stale že l. 1560, ob Sori na Studencu in pri krivem mostu (an der khrumpen Prukhen). Za sprejem v ta ceh se je zahtevalo poleg meščanstva tudi še to, da je član poročen z zakonsko ženo. Za ta ceh je veljala prepoved akordnega dela („nach der Zahl oder nach dem Tausend“), najbrž zato, da bi ne trpela kakovost izdelkov. Zgodaj so bili loški kovači v zvezah z žebbljarji v trgu Železnikih. Sklenili so med seboj dogovor, da ne smejo mojstri (zlasti žebbljarji) v obeh krajih nikomur drugemu izročiti kako delo, kakor svojim uslužbenim pomočnikom, ki dobe od tega le svojo plačo, za služek pa ostane mojstrom.

Listine teh 4 najstarejših cehov je vnovič potrdil dne 17. septembra 1499. freisinški škof Filip po svojih odposlancih. Tudi v naslednjih stoletjih so te svoboščine cehom potrdili cesar Leopold I., Karl VI. in cesarica Marija Terezija.

V začetku 16. stoletja se je ustanovil v Loki lončarski ceh ali, kakor se je pozneje imenoval, bratovščina sv. Florjana. Poklicala sta ga v življenje lončarska mojstra Janez Wobergast in Ambrož Polanc. (V najstarejšem urbarju iz l. 1522. je v uvodu pripomba: Die Zunftmannen Hans Wobergast und Ambros Polantz im Beysein der pruederschaft des Hafner Handt werch am Leben aufrechtet). Pravila in pravice jim je potrdil dne 5. avgusta 1511. freisinški škof Filip, palatinski grofrenski in vojvoda Bavarski. Ta pravila sta pozneje vnovič potrdila l. 1566. freisinška škofa Ernest in l. 1622. Albert Ziga, za njima pa cesarica Marija Terezija. Pogoji za sprejem so bili kakor pri drugih cehih. Kot mojstrsko delo je moral prosilec izdelati vpričo cehovcev in 4—6 mojstrov loncec, v katerega gre 1 snop

Listina kovaškega ceha iz l. 1566.

Fr. Planina.

(Helm) žita, potem pa je moral mojstrom plačati 40 šilingov in dober zajtrk, cehu pa dati 1 funt voska. Odjemati dogovorjeno delo drugim mojstrom je bilo prepovedano pod kaznijo 60 šilingov sodniku in 2 funta voska cehu. Na velikonočni ponedeljek je bila slovesna peta maša pri sv. Jakobu in bera „ofer“ (Collecte) pri sv. Florjanu. Če se mojster ali pomočnik zaloti pri nepoštenem delu, se jim prepove in ustavi obrtovanje. Učna doba je znašala 3 leta, učenec je prejemal od mojstra hrano in vsakdanjo obleko, po preteku 3 let pa je veljal za pomočnika (Handwerksknecht) in dobil novo obleko. Če je izstopil iz dela pred dogovorjeno dobo, ni več veljal za poštenega obrtnika in ga noben (lončarski) mojster v loškem gospostvu ni smel sprejeti v delo. Tedenska mezda delavcem je bila maksimirana na 18 šilingov.

Lončarski ceh hrani izmed vseh loških cehov najstarejše zapiske svojih članov in njih prispevkov. Segajo prav do l. 1522, torej 11 let po ustanovitvi. Med prvimi člani, ki jih imenuje urbar „brate in sestre sv. Florjana“ (Bruder u. Swestern des hayl. Sant Floriani) so bili: Lienhardt (Lenard) Oberwut (tudi Woberwut ali Wobergast), Miha Gajtan, Jakel Hertzog, Gašper Arbltar, Pavel Mavser, l. 1537—68 pa Janez Wobergast in njegova žena Helena, Vid Hertzog z ženo Ano, Gašper Tolčaj z ženo Greto, Ambrož na Beštru (zu Westert) z ženo Jero, Peter Hertzog, Miha Spitaler z ženo Greto, Matevž

Del mestnega trga, ki še spominja na cehovske čase.

Fot. Avg. Blaznik.

Spitaler z ženo Jero, Hans Oberwirt z ženo Greto, Martin (Mertl) Wohlgemut z ženo Nežo (Nesa) potem z Jero (jera), Ambrož ob potoku Tuni (im pach Tuna), Andrej v Virmašah (Ermern) z ženo Greto, Andrej v Pevnu (zu peen) s Katarino, Osterman Zontar (Sontar) in Andrej Zontar z ženo Katarino, Jakob Haffner v Žabnici s Heleno, Kancijan Koprivec (Kopriviz) z Jero, potem z Nežo, Andrej iz Moškrina (matschegran) z Ano, Jernej (Partl) Aha-

celj (Ahatzl) itd. — Okoli 1582. pristopajo novi člani: Tomaž, Lovrenc in Matija Merkl, Blaž Haffner z Agato in sinom Martinom, Ambrož in Miha Oberwirt, Primož Vilfan, Adam Spittaler, Blaž Petelin, Pavle Formach, Matija Zvišaj (Zwischaj) z Marjeto itd. L. 1658. so vpisani Matija Eržen, Jakob Košir, Anton Kokalj (Kokhell), Andrej Porenta z Ano, Jernej Lačik, Urša Spitaler, Janez Lohkar, Janez Vilfan Bukovica, Marko Sušnik z Alenko, Janez Viček (Witschikh) z Marijo, Janez Porenta z Ano, Gašper Alič, Št. Vid nad Lj. z Alenko. L. 1674. so člani: Miha Murro (pozneje Murre), Andrej Vonča, zidar, Miha Tavčar, Jernej Golob, Jurij Mrcina (Marzina) star., Jakob Jugovic (Jugauiz) Stara Loka, Boštjan Perko star., Janez Bertoncelj, Andrej Bertoncelj v Puštalu, zidar.

Čevljarski ceh sta l. 1636. preustrojila in obnovila „poštena in ugledna“ (ehrsam u. fürnemb) loška meščana Jakob Carman in Janez Mrcina. Uredila sta debel v trdo svinjsko usnje vezan urbar (prejšnji so se poizgubili), v katerem je vpisanih nad 50 mojstrov. Ta urbar se je točno vodil do l. 1778. Izmed članov tega ceha so bili takrat vpisani ti le „bratje“: Jernej Carman,

Del Lontrga s staro lipo. Tudi tod še veje dih cehovskih časov.

Fr. Planina.

Marko Marcina, Miha Kos, Juri Guzelj, Matija Hertzog, Peter Prosen, Jurij Zechnar, Miha Zavzar, Janez Popiv (Popian), Jurij Dolinar, Štefan Košir, Gregor Skrpin, Jurij Sušnik, Jakob Mrcina, Lenard Kuralt, Andrej Golob, Matija in Urban Schmiz, Gregor Schiffrer, Miha Kerlin, Jurij in Gašper Bogataj (Wogathay), Jurij in Marko Hostnik, Matija Starman, Jurij Kašman, Peter Proj, Jernej Šefertnik (Schöffertnighk), Miha Jugovic, Janez Popravu, Andrej Triller, Maško Oblak, Jurij Viček (Witschighk), Luka Krenner (Crenner), Martin Dermota, Marko Klobovs.

Proti koncu 18. stoletja so nekateri cehi, med njimi zlasti lončarski, jeli pešati zaradi nazadovanja obrtnikov dotične stroke. Pomagali so si na ta način, da so razširili krog vpisanih mojstrov čez meje Škofje Loke in celo loškega gospostva, pa tudi s sprejemom drugih članov, ki niso imeli z dotično ali sorodno obrtjo nič opravka. V 19. stoletju se je ta razvoj pospešil zlasti

po francoski zasedbi Kranjske v l. 1809—1813. Francozi so vse cehovske organizacije v ilirskih deželah odpravili, Avstrija pa jih po odhodu Francozov ni več vpostavila. Od l. 1814. naprej nimajo cehi na Kranjskem in s tem tudi v Škofji Loki več prejšnjega značaja in veljave. Kjer še delujejo, se spreminjajo v cerkvene bratovščine. To se posebno jasno vidi pri lončarskem cehu, ki se od 1840. dalje imenuje le še bratovščina sv. Florjana s pristavkom: prav za prav („eigentlich“) ali takoiimenovani (wiegenannt“) lončarski ceh, dokaz, da se je bistvo te organizacije spremenilo. L. 1822. je pravih lončarjev v cehu le še 5—6 in še ti po večini niso več iz Loke (Matevž Tavčar iz Loke, Urša Li-

Jesenkova hiša v Karlovcu, kjer je bila stara, znana ključavničarska delavnica.

Fot. Avg. Blaznik.

kozer iz Ljubna, Aleš in Luka Ares iz Skaručne, Pavel Lampret iz Bitnja). Od 1845. pristopajo bratovščini sv. Florjana najrazličnejši obrtniki (dimnikar Tomaž Schiffrer na Trati, pivovar (Präuer) Kaučič, barvar Pavšek, mlinar Franc Novak itd.).

Razen omenjenih cehov so bili v Škofji Loki vsaj že v 17. stoletju zastopani pekovski in mesarski ceh, sredi 18. stoletja pa strojarski. Pečate prvih dveh iz 18. stoletja hrani Narodni muzej v Ljubljani, tu je tudi shranjena cehovska skrinja krznarskega in usnjarskega ceha s pečati.

UMETNA OBRT NA ŠKOFJELOŠKEM OZEMLJU.

Ni zlepa kraja v Sloveniji, ki bi bil tako bogat na izdelkih umetne obrti, kot je škofjeloško ozemlje, ki je nekdanj spadal pod loško-freisinsko gospostvo. Ni težko uganiti, da so bili prav freisinski škofje in njihovi oskrbniki tisti, ki so umetno obrt vsepovsod pospeševali. Bog ve, koliko teh umetnostnih zakladov se je že uničilo in porazgubilo, še več pa so jih odnesli razni domači in tuji prekupčevalci.

Vendar se nam jih je vseeno ohranilo še tako število, da je Loka nanje lahko ponosna. — Našteli bomo najvažnejše tovrstne predmete, bodisi da so proizvodi tujega mojstra, bodisi da so domačega izvora. Razdelili jih bomo po strokah umetne obrti in jih razvrstili po času njihovega postanka.

1. Stavbarstvo. Pravo stavbarstvo se je v Loki začelo šele z nastopom freisinskih škofov. Ti so kmalu po prevzemu posestva pozidali utrjen loški grad, pod njim pa mesto. Kmalu nato so zgradili še nekaj gradov v bližini. Že pred 1351. so zgradili še sedaj rabljeni zidani most pred vhodom v mesto. Škof Bertold je 1393. posvetil novo nunsko cerkev, obenem pa baziliko v Stari Loki, kjer je stala poprej že cerkev. Žal se nam od teh najstarejših stavb v Loki ni kaj posebnega ohranilo. V Poljanski dolini je romanska cerkev podružnica sv. Primoža in Felicijana na Gabrški gori. Selška dolina se ponaša celo z dvema romanskima cerkvama, to sta farna cerkev sv. Klemenca na Bukovščici in selška podružnica sv. Miklavža na Golici. Vse tri cerkve so slično zidane. Imajo pravokoten prostor za vernike in skoraj kvadratičen prezbiterij. Zidane so sicer čisto preprosto, a so vendar zanimive, saj segajo v konec 13. stol.

Pač pa se je gotike v stavbarstvu na loškem ozemlju ohranilo toliko, kot morda nikoder drugod. Tu prednjači vsekar Crngrob, ki v svojih prvih temeljih izvira iz romansko-gotske prehodne dobe in se v pozni gotiki popolno razvije. Za Crngrobom se vrsti škofjeloška cerkev Sv. Jakoba, ki se je konec 15. stol. prelevila iz majhne kapele v odlično mestno cerkev. Kmalu nato je 1511. potres Loko temeljito razdejal. Previdnost je takrat postavila na škofovski stol mladega in podjetnega škofa Filipa iz bavarske vladarske hiše, ki je Loko znova pozidal. Tri leta po potresu je obnovil loški grad in pozidal novo žitnico na Spodnjem trgu. V tem času so zgradili prezbiterij v mestni cerkvi in kmalu nato še prezbiterij v Crngrobu. Na vseh teh stavbah nam priča grb škofa Filipa, da je bil on glavni njihov graditelj. Tudi sedanja Homanova hiša na Glavnem trgu, ki je bila škofijska last, izvira iz te dobe.

Po hribih so v tem času in nekaj desetletij poprej nastale ljubke gorske cerkvice. Ni dvoma, da so te stavbe gradili domači stavbeniki in zidarji. Par jih celo po imenu poznamo. Znan je moj-

Homanova hiša.
Fr. Planina.

ster Andrej iz Loke, ki je gradil cerkve v zadnjih desetletjih 15. stol. ne le na loškem ozemlju temveč tudi na Goriškem. V šent Jakobu in Crngrobu je gradil prezbiterij loški meščan mojster Jurko, ki je deloval v Loki v 1. pol. 16. stol. L. 1532. je dogradil šentjakobski prezbiterij loški meščan in stavbenik Jernej Junaver, kakor priča še ohranjeni napis na zvoniku.

Grad v Stari Loki,
sedaj Dom slepih.
Fot. J. Šelhavs.

Tudi baročna doba nam je dala v Loki in okolici več lepih del. Omenimo lepa stebrišča na dvoriščih raznih loških patricijskih hiš in v mestni hiši. Prvenstvo gre brez dvoma krasni svetoduški graščini „Ajmanov grad“, kot ji pravimo. Nastala je v 2. pol. 17. stol. Sezidana je v elegantni nemški renesansi. Kmalu nato so sezidali sedanjo nunsko cerkev, ki je bila posvečena 1669. Iz te dobe izvira tudi veličastna cerkev sv. Volbenka v poljanski dolini. 1710. je bila dodelana kapucinska cerkev. V tem času je nastala cerkvice na Hribcu, ki so jo 1738. povečali; načrte zato je napravil Viktor Bernard Florjančič. Zelo delavni so bili v tem času tudi v obeh dolinah. Sezidali so v Železnikih cerkev sv. Frančiška in župni cerkvi v Selcih in

Poljanah, kjer so takrat tudi povečali in prezidali večino takajšnjih podružnic.

Tudi 19. stol. je bilo plodovito. Nastale so nove cerkve v Stari Loki, v Železnikih in v Suši. Sredi 19. stol. se je v Loki sami pojavil odličen stavbenik Molinaro, ki je poleg drugih del sezidal krasno crngrobško cerkveno lopo in zanimivo romarsko cerkev sv. Valentina v javorski fari. V teh delih je mojster tako spretno doumel gotski slog, da bi njegova dela skoraj šteli med pristno gotiko. Tudi najnovejša doba nam je ustvarila nekaj monumentalnih del, n. pr. novo šolo v Loki in most čez Soro na Spodnjem trgu.

Nova osnovna in
meščanska šola
v Škofji Loki.

Fot. Avg. Blaznik.

2. Kiparstvo. Obenem s stavbarstvom se je razvijalo tudi kiparstvo in rezbarstvo. Žal se nam na loškem ozemlju ni ohranila niti ena romanska skulptura. Ta stroka se začne še-le z gotiko. Tu prednjačijo velezanimivi gotski sklepniki v šentjakovski cerkvi. V ladji izvirajo iz leta 1471. (letnica na enem izmed njih). Verjetno je, da izvirajo iz loške kamnoseške delavnice že pri stavbarstvu omenjenega Andreja iz Loke. V prezbiteriju pa so iz prvih desetletij 16. stol. Te poslednje se zdi, da je napravil mojster Jurko, ki ni bil samo stavbenik, ampak tudi kamnosek. Saj mu je bilo po pogodbi naročeno, kakšne sklepnike naj naredi v crngrobškem prezbiteriju. Crngrobški sklepniki pa so po delu zelo slični šentjakobskim. Šentjakovski sklepniki so tudi kulturno zgodovinsko zanimivi zlasti zato, ker nam nazorno kažejo nekatere obrtnike n. pr. kovače, krznarje itd. Nekatere sklepnike so namreč napravili posamezni cehi, tako n. pr. kovači sv. Alojja, kako kuje (celo dvakrat, v ladji in prezbiteriju), čevljarji sv. Krišpina in Krišpinjana, ki šivata čevlje itd.

Lepe sklepnike imajo tudi naše gorske cerkvice, med katerimi se odlikuje zlasti Sv. Urban v tratarski župniji, ki bodo tudi izvirali iz loške kamnoseške delavnice. Večja poznogotska skulptura je timpanon nad vhodom šentjakobske cerkve, ki odlično predstavlja Oljsko goro. — Par prav lepih kamnoseških del je nastalo ob prezidavanju Loke za časa škofa Filipa, ki je, kakor vse kaže, zanje poklical posebnega umetnika iz Bavarske. Pred-

vsem je omeniti krasni Filipov grb na žitnici na Spodnjem trgu in grb Volbenka Schwarza, ustanovitelja loške kapele Sv. Trojice, ki je vzdian v mestno župnišče. Zanimiv je nagrobnik istega Schwarza in njegovih dveh žena na zunanji vzhodni steni prezbiterja v Stari Loki. Nekoliko sličen, čeprav od druge umetnikove roke, je lep nagrobnik Viljema Raspa iz leta 1530., ki je sedaj vzdian na dvorišču starološke graščine, prvotno pa je bil v šentjakovski cerkvi. Lep je relief križanja iz l. 1550. na nunskem samostanskem zidu.

Sklepnik v ladji šentjakobske cerkve (1471).
Podoba sv. Krišpina in Krišpinijana, zaščitnikov čevljarkega ceha.

Risal Mihelič.

Lesenih gotskih skulptur se na loškem ozemlju ni veliko ohranilo: v Crngrobu poznogotski relief Najdenja križa in zanimiva kipa sv. Neže in Uršule, ki nam kažeta takratno dekliško nošo sredi 16. stol. in sicer v laseh in obleki. Sem spada nadalje Madona pri Sv. Filipu in Jakobu v Hribih, Madona v Sopotnici, ki je sedaj v muzeju, ter kip Brezmadežne, verjetno iz svetoduške cerkve in sv. Lovrenca iz Breznice, ki sta v moji zbirki. — Zelo lepa kamnoseška dela je ustvaril barok: stranska oltarja v Šent Jakobu, prižnica pri nunah in par nagrobnikov istotam in še celo zbirko zanimivih in umetniško dovršenih nagrobnikov na zunanjščini starološke cerkve (glej krasni Feichtingerjev nagrobnik iz l. 1585. in druge).

Tudi 17. in 18. stol. je dalo nekaj važnejših kamnoseških del: nagrobnike in žal razsuto Marijino znamenje na Glavnem trgu iz l. 1751.* V 2. pol. 19. stol. je napravil Zajc velike kipe apostolov iz peščenca v starološki cerkvi, in začetka 20. stol. Zajc mlaj. relief sv. Jurija v velikem oltarju.

Zelo bogata je lesena rezbarija v 2. pol. 17. stol. pri takojmenovanih zlatih oltarjih. Tu prednjači crngrobški veliki oltar, ki ga je izgotovil ljubljanski podobar Jurij Škorn, pozlatil pa loški slikar in meščan Jakob Jamšek l. 1652. Jamški so par desetletij nato imeli v Loki svojo rezbarsko in slikarsko delavnico. Janez Jamšek je napravil na Suhi krasen veliki oltar 1672. Iz te delavnice je oltar v Spodnjem Bitnju. Tudi slavni oltarji v Dražgošah kažejo veliko sorodnost z deli Jamškov. Vse polno je teh zlatih oltarjev in oltarčkov po loškem ozemlju, ki jasno pričajo, kako zelo je bilo rezbarstvo razširjeno v 2. pol. 17. stol.

* Glej naslovno sliko akad. slikarja Franca Koširja!

Konec 17. in v 1. pol. 18. stol. je morala obstojati v bližini Loke izvrstna rezbarska delavnica, ki je ustvarila žal uničeni nunski veliki oltar (le prelepi kipi so še ohranjeni), veliki oltar pri Sv. Volbenku, Marijin kip v starološki cerkvi, tabernakelj velikega oltarja v Crngrobu in nekoliko zaostali oltarji v Špitalski cerkvi v Loki. V 2. pol. 18. stol. zasledimo novo odlično delavnico, ki nam je dala krasne oltarje pri sv. Andreju, v Bodovljah, Brodeh, zlasti pa prelepi oltar pri Sv. Frančišku v Železnikih.

Tudi znameniti polhograjski Faciji so postavili na loškem ozemlju nekaj odličnih del: oltar sv. Jerneja na Bukovem vrhu, kipe stranskih oltarjev pri Sv. Barbari in nepopisno lepe oltarje na Dobračevi pri Zireh. V 19. stol. so se pojavili poljanski Šubici, med katerimi je Štefan Šubic napravil še nekaj dobrih del, n. pr. veliki oltar in klopi v Poljanah.

Sicer pa je v tem času, kot povsod, na loškem ozemlju podobarstvo in rezbarstvo začelo propadati. V Selški dolini je Peter nelj marsikatero staro umetnino nadomestil s svojimi okornimi deli. V Žabnici in pri Sv. Duhu je Tomc napravil še dosti lične nove oltarje. Tudi Gosar je v 2. pol. 19. stol. precej delal. Spretno je znal združevati gotske in baročne oblike in si ustvaril polagoma slikoviti lasten slog. Tako so nastali njegovi oltarji v Stari Loki, Železnikih, zlasti pa vsa notranja oprema v cerkvi v Suši. Ta dela so kar dobra in delajo čast mojstru samouku. Z njim šele je izumrla stara podobarska šola, kajti selški Grošelj je poskušal že biti moderen.

5. Slikarstvo. Nobena panoga umetne obrti ni na loškem ozemlju bolj razvita kot slikarstvo. Tu so zastopane prav vse smeri našega slikarstva, od najstarejšega do modernega. Najstarejše loške slike so se ohranile v Crngrobu. Del severne ladijske stene je ostal še od nekdanje romanske cerkvice, ki je bila poslikana. Od teh slik se je ohranil zanimiv marijanski cikel, ki spada med takojmenovani zgodnjegotski risarski slog iz začetka 14. stol. Tu gre za domačo slikarsko šolo.

Za njo nastopi takojmenovana furlansko-kranjsko-koroška slikarska delavnica, ki je imela prav v loškem ozemlju važno žarišče. Najstarejše slike te vrste, ki so se ohranile na crngrobškem pročelju pod sedanjo lopo, predstavljajo Kristusovo trpljenje. Nastale so v 2. pol. 14. stol. in se močno naslanjajo na znane slike Giottove v areni v Padovi. Nato sledi cela galerija takih slik na loškem ozemlju: v Crngrobu v notranjščini kot druga plast slik na severni steni ladje, ki predstavljajo Kristusovo trpljenje, potem na pročelju cerkve v Pevnu, pročelje in ladja v Bodovljah, ladja pri sv. Lovrencu v Breznici, kjer so slike Kristusovega trpljenja prav lepo ohranjene tudi v barvah. Najelegantneje pa je poslikana ladja (življenje sv. Florjana) in pročelje v Sopotnici. Zanimivo je pročelje s poslednjo sodbo na Godešiču, ladja v Gosteah (življenje sv. Andreja) in slednjič pročelje pri Sv. Križu nad Selcami, ki je tudi prav dobro ohranjeno. Vse te slike so umetniško odlične ter vsebinsko zelo zanimive. Nastale so v 1. pol. 15. stol. v imenovani furlansko-kranjsko-koroški slikarski šoli.

Naslednja skupina gotskih slik na loškem ozemlju pripada takoimenovanemu mehkeemu slogu. Špet imamo v Crngrobu tri tovrstne mojstre. Najprej je edinstveni Gregorijanski Kristus na pročelju pod lopo iz srede 15. stol., proizvod delavnice Janeza Ljubljanskega. Ta freska je tudi kulturno zgodovinskega pomena, ker nam kaže v širokem okvirju okrog trpečega Kristusa v malih sličicah življenje takratne dobe. Nas zanimajo zlasti prizori iz obrtniškega življenja. Tu vidimo kovača, ki kuje, zidarja, krojača, krznarja, tkalca, mesarja, peka, trgovca in lovca. Upodobljena je gostilna z raznimi prizori, mlin, sušenje lanu itd.

Gregorijanski Kristus v Crngrobu. (15. stol.) Na desnem robu slike zanimivi prizori iz takratnega obrtniškega življenja.

Iz Veider „Vodič po Crngrobu“.

Drugi mojster tega sloga je v Crngrobu podpisani slikar Bolfgang, ki je 1453. naslikal prav lepe prizore okrog oltarja sv. Martina. Tretji mojster te vrste je izgotovil na zunanji južni steni ladje krasnega sv. Krištofa s čudovito lepim Jezuškom na rami. Slikar je pristavil letnico 1464. Sem spadajo slike v prezbitariju v Spodnjem Bitnju in na Jamniku.

V tem času približno so nastale tudi slike v prezbitariju na Suhi, ki pa spadajo v drug slog, namreč posnemanju grafičnega značaja v slikarstvu. Suške slike so postale slavne zlasti

zato, ker je prezbitერიj na Suhi postal zgled za poslikanje kranjskih prezbitერიjev sploh. L. 1479. je bil deloma ornamentalno, deloma figuralno poslikan šentjakovski strop v ladji.

Slika sv. Korbinjana, ustanovitelja freisinške škofije, v prezbitერიju na Križni gori.

Dr. Fr. Stele,

Okrog leta 1500. je poslikal izvrstni nemški slikar prezbitერიj na Križni gori s slikami iz življenja prvega freisinškega škofa Korbinjana in škofa Urha ter s krasnimi angeli in Kristusom na stropu. Isti slikar je nekaj desetletij pozneje slikal slavno Rdeče znamenje v crngrobškem gozdu. Najbrže je slikarja poklical že večkrat imenovani škof Filip.

V 1. pol. 16. stol. se pojavi v Loki sami plodovit freskant Jernej iz Loke. Njegova loška dela so sledeča: doprsne slike svetnikov v spodnji vrsti slik prezbitერიja na Suhi, prezbitერიj v Bodovljah, pri Sv. Andreju, Sv. Ožbaltu, v Brodeh, pri Sv. Lovrencu, na Godešiču, pri Sv. Filipu in Jakobu, na Četeni ravni, kjer je slikal tudi hišna pročelja, v Selški fari pa na Bukovšci in pri Sv. Mohorju. Z njim je bilo loško slikarstvo zaključeno.

Omeniti bi še bilo, da je moralo biti v Loki tudi dosti gotških slikanih oken. Grajski računi imenujejo Lenarta Raka, torej Slovenca, da je 1494. leta napravil dvoje slikanih oken in tri druge popravil v grajski kapeli v Škofji Loki. Žal se nam od takih slikanih oken ni nič ohranilo.

Baročno stensko slikarstvo na loškem ozemlju ni bilo bogato. Vseeno pa je barok ustvaril par del izredne umetniške vrednosti. Tu prednjači neprekosljiva oltarna freska Snemanja s križa v grajski kapelici v Puštalu, ki jo je 1706. napravil sloviti Quaglio. Ta slika je mogočna v kompoziciji,

pa se je tudi v barvah odlično ohranila, dočim so slike v ljubljanski stolnici — delo istega mojstra — močno obledele. Puštalska slika je pač najdragocenejša loška slika. Krasna renesansna freska Kristusovega krsta, obdana s slikano oltarno arhitekturo, se nam je ohranila na vzhodni steni prezbitorija na Trati iz konca 17. stol.

Tudi največji slovenski freskant baročne dobe Jelovšek se je ovekovečil s par manjšimi deli. Njegov je prijazni, slikani oltarček v kapelici Ajmanovega gradu pri Sv. Duhu. Nad vhom starološkega župnišča je naslikal še danes popolnoma svežo fresko grba freisinškega škofa Janeza Teodorja iz bavarske vojvodske družine (1757.) in fresko Brezmadežne in sv. Florjana na Krevsovi hiši v Škofji Loki.

Quaglio: Snemanje s križa.
Oltarna freska v kapeli puštalskega gradu.

Dr. Fr. Stele.

V 2. pol. 18. stol. se pojavi v Loki sami dober freskant in slikar Anton Tušek. Njegove so freske v cerkvi na Hribcu, znamenje pod crngrobško cerkvijo, potem več ličnih znamenj po poljanski dolini, n. pr. na Volči; posebno slikovito je pod čabraško cerkvijo, na Malenskem vrhu in drugod.

Sredi 19. stol. so začeli s freskami Šubici: Štefan Šubic je zelo dekorativno poslikal prezbitorij pri Sv. Frančišku v Železnikih, kapelo božjega groba pri Sv. Križu nad Poljanami, kapelo sv. Frančiška pri Sv. Volbenku in drugod mnogo znamenj.

V 2. pol. 19. stol. je napravil mnogo fresk Gosar, ki se je v svojih zadnjih delih precej visoko povzpел. Najlepše so njegove freske v Kapelici na Fari. Delal je v cerkvah pri Sv. Duhu, v Stari Loki, v Crngrobu in pri kapucinih. Zelo lična so

njegova znamenja po Selški dolini: v Binklju, na Praprotnem, pri Sv. Lenartu (posebno lepo), v Selcih, na Češnjici, Železnikih in na Zalem logu, kjer je tudi cerkev lično okrasil s freskami.

Pri kapucinih je poslikal Marijino kapelico Simon Ogrin. Tudi Grohar je okrasil s freskami znamenje sredi pota med Staro Loko in Crngrobom (1896) ter kapelice v Sorici. Prezbitrij v Železnikih je poslikal Grilec. Moderno fresko Kristusa Kralja je izgotovil Pengov na slavoloku šentjakobske cerkve.

Tušкова Madona v starološki kaplaniji.

Fot. J. Šelhavs.

Bogatejši je barok na oljnatih slikah. Skoraj vsaka hiša v Loki in okolici je imela ali še ima kako sliko na platno. Par oltarnih slik in nekaj votivnih (pri Sv. Andreju) je še iz 2. pol. 17. stol., n. pr. sv. Uršula v Pevnu, Detomor v Bitnjem in Sopotnici itd. Veliko slik po hišah in cerkvah pa je iz 1. pol. 18. stol. in so brez podpisa. Mislim, da jih smemo prištevati loški delavnici Jamškov.

Ajmanov grad hrani dragocena portreta barona in baronice Lampfrizhaimb, ki ju je naslikal 1681. slavni Savoye, in več drugih slik, ki so jih napravili razni tuji potujoči slikarji.

Metzinger ima na loškem ozemlju pet oltarnih slik: Marijo, zdravje bolnikov, in sv. Janeza pri sv. Frančišku v Železnikih, sliko farnega patrona pri Sv. Lenartu, Žalostno Mater v kapelici puštalskega gradu in sv. Dizma v mestnem župnišču, ki je bil prvotno v cerkvi na Hribcu. Wergant je poklonil nam ljubko sliko Madone.

Remb je naslikal Smrt sv. Štefana za Poljane in Oljsko goro za Št. Jakob. Že omenjeni freskant Tušek je bil tudi plovit slikar na platno. Njegove so oltarne slike v velikem ol-

tarju pri Sv. Andreju, v Brodeh, kjer imajo tudi njegov križev pot, odlične so njegove slike pri Sv. Križu nad Poljanami in na Ledinicah pri Žireh, križev pot pri Sv. Urbanu i. dr. Tudi razni loški privatniki imajo njegove slike.

Tušku je sledil Layer, njegovi so križev pot in glavna oltarna slika v Crngrobu, oltarna slika pri sv. Duhu, v Špitalu, v Selcih križev pot in dve lepi oltarni sliki itd. Veliko je slik Layerjevih učencev: Egartner ima oltarne slike pri Sv. Lenartu, v Ratečah in jako lep križev pot na Ledinicah, Götzl pa več slik v Loki. Künl je naslikal lepo roženvensko Kraljico za Št. Jakob. Wolf je izgotovil več zanimivih sličic za starološko cerkev (zakramente, življenje sv. Štefana) in krasne oltarne slike v Železnikih in v Suši.

Langus je napravil prelepo oltarno sliko sv. Jakoba (sedaj v mestnem župnišču) in Brezmadežno za nune. Njegov je sv. Peter v Selcih in Brezmadežna v Železnikih. Za puštalsko grajsko družino je naslikal več lepih portretov.

Franke ima oltarne slike pri nunah in na Bukovščici, Sorica hrani več Groharjevih mladostnih del. Tudi loškim in železniškim privatnikom je Grohar napravil nekaj slik. Grile je izgotovil lepo oltarno sliko sv. Urha za Žabnico. Krasne slike sta nam zapustila brata Šubica: Janez Šubic odlične slike pri Sv. Volbenku: Brezmadežno i. dr. Njegova je čudovito nežna sv. Notburga na Bukovem vrhu, na Hribcu pa sv. Franc Pavelski. Jurij Šubic se je ovekovečil s portreti privatnikov, n. pr. prejšnjih lastnikov Visokega, zakonskih Kalan, zakonskih Demšar na Trati nad Poljanami itd. Uršulinke so imele nekaj prav dobrih slikaric (M. Benedikta). Tudi naši moderni slikarji so obogatili Loko s svojimi deli. Gaspari je napravil več slik za g. Dolenca v Stari Loki, Sternen sliko sv. Terezije pri kapucinih. Več Kraljevih del imajo privatniki.

4. Umetno mizarstvo je v Loki vedno cvetelo. Razne stare listine mizarje večkrat omenjajo. Vse naše cerkve so nekdanj imele lepo okrašene lesene strope. Ohranila sta se le dva: v Srednjem Bitnju iz l. 1715. je sestavljen iz zanimivih geometričnih likov, drugi tudi lepo okrašen, pa na Gostecah. Odlično mizarско delo sta korni klopi v Crngrobu iz 2. pol. 17. stol. L. 1720. je napravil Janez Kalan lepo zakristijsko omaro v Crngrobu; tudi druge zakristije imajo lične omare iz 2. pol. 18. stol. n. pr. Sv. Duh, Peven i. dr. Mnogo lepega pohištva hranijo še privatniki, znana tovrstna Strahlova zbirka je sedaj v narodnem muzeju, precej jih ima še Ajmanov grad, nekaj pa grad v Puštalu in gradič na Visokem. Znane so lepe loške stare skrinje, ki se jih je še dosti ohranilo. Pa tudi sedanji mizarji v Loki in okolici so priznani mojstri.

5. Umetno kleparstvo je v Loki tudi dovolj zastopano. Tu prednjači znana delavnica Jesenkov, ki so šele pred leti izumrli. L. 1713. je izgotovil Gregor Jesenko lično kovano ograjo okrog velikega oltarja v Crngrobu in več podobnih ograj na dvoriščnih hodnikih raznih loških patricijskih hiš, n. pr. v hiši Avg. Sušnika na Spodnjem trgu. Ohranjen je še hišni izve-

sek te delavnice, ki obstoja iz krasnega obešala in velikega ključa z letnico 1712. Nahaja se na nagrobniku univ. prof. Jesenka v Stari Loki. Iz te delavnice izvirajo tudi mnogoštevilni lepi okovi in tečaji na starih omarah in vratih. Izdelovali so Jesenki tudi zanimive kovane nagrobne križe, ki so se žal skoro vsi pogubili. Cerkveni računi omenjajo Jesenke tudi kot krovce naših lepih zvonikovih streh. Nekaj teh streh, ki izvirajo še iz 17. stol., je čebuljaste oblike n. pr. v Crngrobu, pri sv. Duhu. Največ pa jih je baročnih in so dela priznanih mojstrov iz Lučen, ki so napravili v tej stroki prave umetnine, n. pr. zvonik na Trati, v Poljanah, Selcih i. dr. Žal so marsikje stare oblike nadomestili s pustimi piramidastimi.

Korna klop
v Crngrobu.
Iz Veider „Vodič
po Crngrobu“.

6. Zlatarstvo je bilo v Loki precej razvito. Ohranila se nam je krasna gotška monštranca v Poljanah, ki je bila z lepimi svečniki in oltarno lučjo vred prenešena iz Mekinj. Par zanimivih gotških kelihov je v Crngrobu, v Šent Jakobu in na Bukovščici (samo stojalo z vrezanimi podobami), par zelo starinskih vlitih oltarnih svetilk z glavami vojakov pa v Crngrobu, Šent Jakobu, na Bukovščici. Zelo mnogo je baročnih in roko-

kojskih monštranc, kelihov, svetilk, svečnikov in kadilnic, od katerih je marsikatera domače loško delo. Okrog 1700. je morala delovati v okolici Loke dobra delavnica te vrste, ki nam je dala odličen Hudačutov kelih pri Sv. Duhu (1701.) in sličen pri Sv. Mohorju nad Selcami (1702.) Istega mojstra je prekrasna kadilnica s figuralnim čolničkom v Stari Loki in njej podobna kadilnica s čolničkom v Šent Jakobu. Vsa ta dela niso le umetniško dovršena, temveč so tudi iz masivnega srebra.

Jesenkov ključavničarski izvesek iz l. 1712. Sedaj krasi nagrobnik zadnjega moškega potomca Jesenkove obrtniške rodbine, dr. Franca Jesenka, profesorja botanike na ljubljanski univerzi.

Fot. J. Šelhavs.

Proti sredi 19. stol. je deloval v Loki Anton Peterlin, ki je med drugimi napravil krasne oltarne svečnike z velikimi angeli za Staro Loko in kip Brezmadežne za nune. Njegovi so tudi svečniki in svetilnice po mnogih drugih cerkvah v Loki in okolici.

7. Orgle je Loka že zgodaj dobila. V Stari Loki so prvič zapele že 1626., v mestni cerkvi 1634., v Crngrobu pa 1649. Poslednje so se seveda predelane ohranile do danes in še pojo. Napravil jih je ljubljanski mojster Tomaž Krek za 100 R. gld. Po loških cerkvah se sedaj glasijo orgle Milavčeve, Goršičeve, v Šent Jakobu pa Jenkove.

8. Umetno vezenje so gojile v Loki nekdanje klarise. Ohranilo se je nekaj njihovih mašnih plaščev, ki se odlikujejo po bogatem zlatem vezenju in po zanimivih poznobaročnih motivih. Sem spadata tudi dve odlični oblecki za nunskega Praške-

ga Jezuščka. Ta dela izvirajo iz 1. pol. 18. stol. Delo klaris so nadaljevale deloma uršulinke, še bolj pa posebna delavnica vzenja, ki je imela svoje središče v Štari Loki v Wohlgemuthovi družini. Ta delavnica je dala starološki in drugim cerkvam zelo lepe, še sedaj rabljene paramente. Delavnica je prenehala šele pred leti, ko je zadnja vezilja Wohlgemut umrla.

Voščeni kip Praškega Jezuščka z bogato vezeno oblekco v nunski cerkvi; delo klaris.

9. Omenjene klarise so izdelovale tudi prav lične kipe iz voska. Ohranjen je še omenjeni ljubeznivi kip Praškega Jezuščka v nunski cerkvi, ki ga Ločani zelo časte. Sem spadajo tudi Križani z Magdaleno na oltarju sv. Martina v Crngrobu, Kristus v grobu na Križni gori, Mati božja pri Sv. Andreju i. dr.

10. Slikanje na steklo je kot ljudska umetnost zlasti cvetelo v Selcih, kjer so je še v prejšnjem stol. gojile zlasti ženske. Znana je tovrstna delavnica, iz katere je izšel slikar Šmittek. Zlasti zanimive so skupinske podobe n. pr. Izgubljeni sin, Sedem sv. zakramentov, trpljenje Kristusovo itd. Na eni podobi se vrstijo v malih sličicah posamezni dogodki. Slikovita je tudi podoba vesoljne sodbe.

11. Tudi mnogo drugih panog ljudske umetnosti so Ločani radi gojili. Zanimivi so n. pr. stari modeli za peko malega kruhka, za okrašenje kozuhov itd.

Da so imeli Ločani že od nekdaj smisel in veselje za umetno obrt, nam pove že narodna pesem, ki imenuje Loko pisano in to radi tega, ker je bila nekdaj vsaka loška hiša okrašena zunaj s svetimi ali tudi drugimi slikami. Naj bi Loka in njena okolica še naprej zvesto čuvala nad svojimi bogatimi umetnostnimi zakladi, morda še bolj vestno, kot je to storila do sedaj.

OBRTNOST LOŠKEGA OKRAJA V POVOJNIH LETIH.

V tejle razpravi o obrtnosti v loškem okraju upoštevam poleg ozemlja škofjeloške okrajne izpostave tudi občino Žiri, ki upravno spada pod logaški okraj. Za to je več vzrokov. Ozemlje žirovske občine je zgodovinsko združeno z ozemljem loške izpostave, ker je dolga stoletja pripadalo loškemu gospostvu freisinških škofov. Tudi danes tvori žirovska občina s predeli loške okrajne ekspoziture lepo geografsko in gospodarsko enoto, ki je le na zapadni strani okrnjena po sedanji državni meji. Žirovska kotlina leži namreč še vsa v porečju Sore in prometno bolj teži proti Škofji Loki, kakor proti Logatcu, kamor spada po upravni razdelitvi. S Škofjo Loko, ki je naravno središče obeh Sorških dolin, jo veže obljudena Poljanska dolina. Z Logatcem pa jo je združila šele nova cesta čez samotno razvodje reke Sore. Gospodarsko povezanost s Škofjo Loko so najlepše pokazali baš žirovski obrtniki s tem, da so se z veseljem pridružili letošnji obrtni razstavi v Škofji Loki.

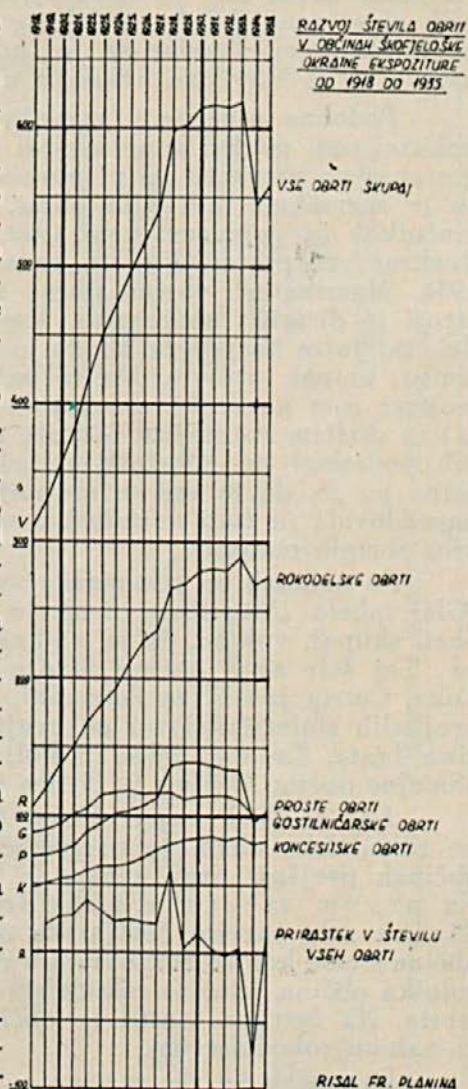
Na ozemlju loške okrajne izpostave in žirovske občine je bilo ob pričetku 1936. vseh obrti 716, med njimi 142 prostih, 365 rokodelskih in 209 koncesioniranih, od teh 115 gostilniških obrti.* Med rokodelci je bilo: 106 čevljarjev, 50 mizarjev, 43 krojačev, 29 šivilij, 21 mesarjev, 18 kolarjev, 17 pekov, 14 sedlarjev, 10 ključavničarjev, 7 kleparjev, 6 orodnih kovačev, po 5 brivcev in strojarjev. Razen teh so vpisani še po 4 fotografi in usnjarji, po 3 glavnikarji, slaščičarji, slikarji, urarji in žbljarji, po 2 klobučarja, knjigoveza in kotlarja, po 1 dežnikar, mehanik, pilar in sodar — vsega torej 27 različnih vrst rokodelcev. Proste obrti se porazdele na: 46 mlinarjev, 39 žagarjev, 22 izdelovalcev čipk, pletenin ter vezenin, 12 avto-prevoznikov, 10 opekarjev, na 4 izdelovalce zabojčkov za čevlje, 3 žagarje drv na elektriko, 2 izdelovalca žganja in likerja, po 1 likarja, plakaterja, šivalca odej in izdelovalca lesenih delov za stole — skupaj 12 vrst prostih obrti. Med gostilniškimi obrati je bilo: 113 gostilen, krčm, vinotočev in pivotočev, 1 kavarna in 1 ljudska kuhinja. Ostale koncesijske obrti pa so bile razdeljene na: 44 podkovskih kovačev, po 12 tesarjev in zidarjev, 6 krovcev, po 3 kamnoseke, sodavičarje in kino-podjetnike, 6 krovnikarja, instalaterja, pogrebna zavoda in vodnjakarja, po 1 iz-

* Številke so posnete po obrtnih registrih okrajne izpostave v Škofji Loki, v katere mi je prijazno dovolil vpogled g. vodja izpostave. Za Žiri pa mi je dal podatke občinski urad. Obema iskrena zahvala!

voščka, konjača, in izdelovalca kisa — skupaj 14 vrst koncesijskih obrti.

Po svetovni vojni so se vse obrti začele živahno razvijati in njihovo število je leto za letom naraščalo. (Glej črtež „Razvoj števila obrti,“ kjer pa ni upoštevana žirovska občina!) Do 1928. je bilo vsako leto povprečno 28 obrti na novo prijavljenih. Tega leta se je število obrti povečalo kar za 59. L. 1929. pa je nastopila za obrtnika v loškem okraju kriza. Tri leta se je število obrti še neznatno množilo, 1932. je prvič padlo, 1933. se še za malenkost dvignilo in s tem doseglo številčni višek — 618 obrti. Z l. 1934. pa je obrtniški stan doživel katastrofo. Zaradi stroge davčne politike in splošnega slabega gospodarskega položaja je bilo v tem letu odjavljenih 73 obrti. Ta padec je daleč prekosil največji prirastek v letih najboljše konjunktore. Hvala Bogu se je pa leta 1935. spet pokazal majhen napredek in je upati, da bo obrtniški stan v loškem okraju doživel po letih hitrega napredka in težkih preskušanj končno vendarle normalne čase.

Približno isto sliko razvoja nam pokažejo tudi posamezne vrste obrti. Rokodelskih obrti je bilo vsako leto povprečno 10 več. Do leta 1926. se je njih število podvojilo. L. 1933. je doseglo višek, naslednje leto pa padlo. Gostilniške obrti so v številu bolj počasi, a vendar stalno napredovale do 1925., ko jih je bilo največ (118). Potem so drčale počasi navzdol, dokler se ni njih število l. 1934. znižalo ravno na 100 in pri tem ostalo. Povprečno se je to število vsaka 4 leta za 3 povečalo. Proste obrti so se prva leta počasi množile. Vsako leto jih je bilo povprečno za 2 več. V letih 1928. do 1930. so bile na višku. Leta 1934. se je pa njih število tako skrčilo da jih je sedaj le tretjina več kot ob prevratu. Ravno proste obrti so najbolj nazadovale. Vzrok temu je bil zastoj lesne trgovine, ki je ustavil

mного vodnih žag po obeh dolinah. Najstalnejše je število koncesijskih obrti, kar je razumljivo, ker imajo nekatere izmed njih oblastveno določen delokrog in niso tako zelo izpostavljene konkurenci. Vendar se je tudi pri njih l. 1931. napredek ustavil in so številčno nekoliko nazadovale.

Podobno nihanje v razvoju raznih obrti bi nam gotovo pokazal tudi pogled v notranjost obrtnih delavnic. V letih blagostanja po prevratu se ni povečalo samo število obrti, temveč se je razmahnil tudi njih obrat. Delavnice so dobile več pomočnikov in vajencev. Leta 1922. je bilo na primer sprejetih dvakrat več pomočnikov in sedemkrat več vajencev kot leta 1934. Marsikateri obrtni obrat se je takrat moderniziral s stroji in drugimi napravami. Vse delavne roke so imele dosti dela od jutra do večera. Blago je šlo v denar in zaslužek ni bil slučaj, ampak pravilo. Danes pa v marsikateri delavnici čaka mojster sam na redko delo in še redkejši zaslužek. Žal, da je o tem skritem notranjem razvoju na razpolago le nekaj nesigurnih podatkov pri Obrtniškem združenju v Škofji Loki. Verjetno pa je, da je vsa ta notranja rast obrti v povojnih letih napredovala in tudi nazadovala obenem s spremembami v številu obrtnih podjetij.

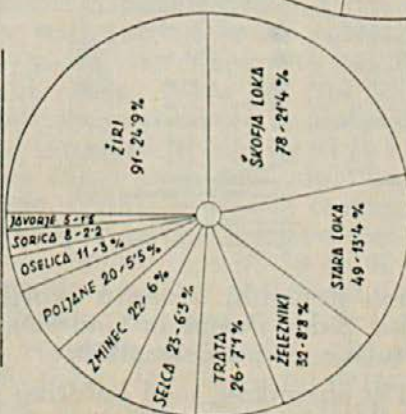
Po občinah so posamezne vrste obrti različno razdeljene. (Glej tabelo „Številčno razmerje obrti“!) Če upoštevamo vse obrti skupaj, vidimo, da je največ obrti (157) v občini Žiri. Tej šele sledi občina Škofja Loka in njena soseda Stara Loka. Četrta je občina Železniki, s trgom Železniki, ki je že v prejšnjih stoletjih slovel po svoji obrtnosti. Nato pridejo občine Trata, Zminec, Selca in Poljane. Najmanj obrti pa imajo obmejne občine Oselica in Sorica ter gorska občina Javorje.

Ker so med vsemi obrtni številčno najmočnejše zastopane rokodelske obrti, je preglednica o razdelitvi teh obrti po občinah prejšnji prav enaka, le Selca pridejo pred Zmincem. Na prvem mestu v rokodelstvu je zopet občina Žiri z zelo razvito čevljarско obrtjo. Njej sledi škofjeloška občina s celo kopico raznovrstnih rokodelstev. Nato se uvrsti starološka občina, kjer se rokodelstvo čedalje bolj širi radi bližine mesta. Na četrtem mestu je občina Železniki s svojim tradicionalnim rokodelstvom.

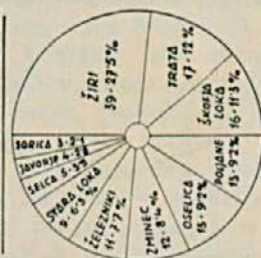
Drugačno je pa razmerje pri ostalih treh vrstah obrti. V prostih obrtih je sicer spet prva občina Žiri radi zelo razvitega čipkarstva. Njej pa sledi občina Trata, ki jo na to mesto povzdigne veliko število mlinov in žag. Nato šele pride Škofja Loka in druge. Najmanj prostih obrti ima občina Sorica, medtem ko je v vseh drugih obrtih na zadnjem mestu občina Javorje. V številu koncesijskih obrti prednjači občina Škofja Loka z okolico, Zmincem in Staro Loko. Gostilen imata največ mesto Škofja Loka ter občina Stara Loka, za njima pa občine z važnejšimi prometnimi kraji, Žiri, Selca, Železniki.

Nekoliko drugačno razmerje se nam pokaže med občinami, če upoštevamo, na koliko prebivalcev pride en obrtnik v

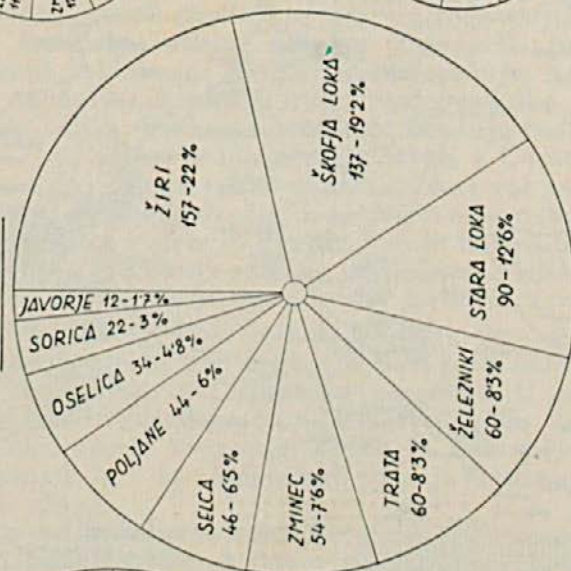
ROKODELSKIH OBRTI 51%:

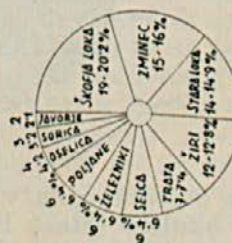
PROSTIH OBRTI 20%:

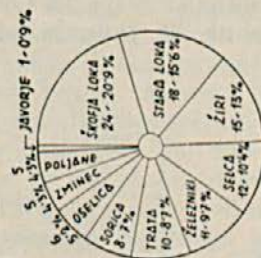
VSEH OBRTI:

KONCESIJSKIH OBRTI 13%:

GOSTILNIČARSKIH OBRTI 16%:

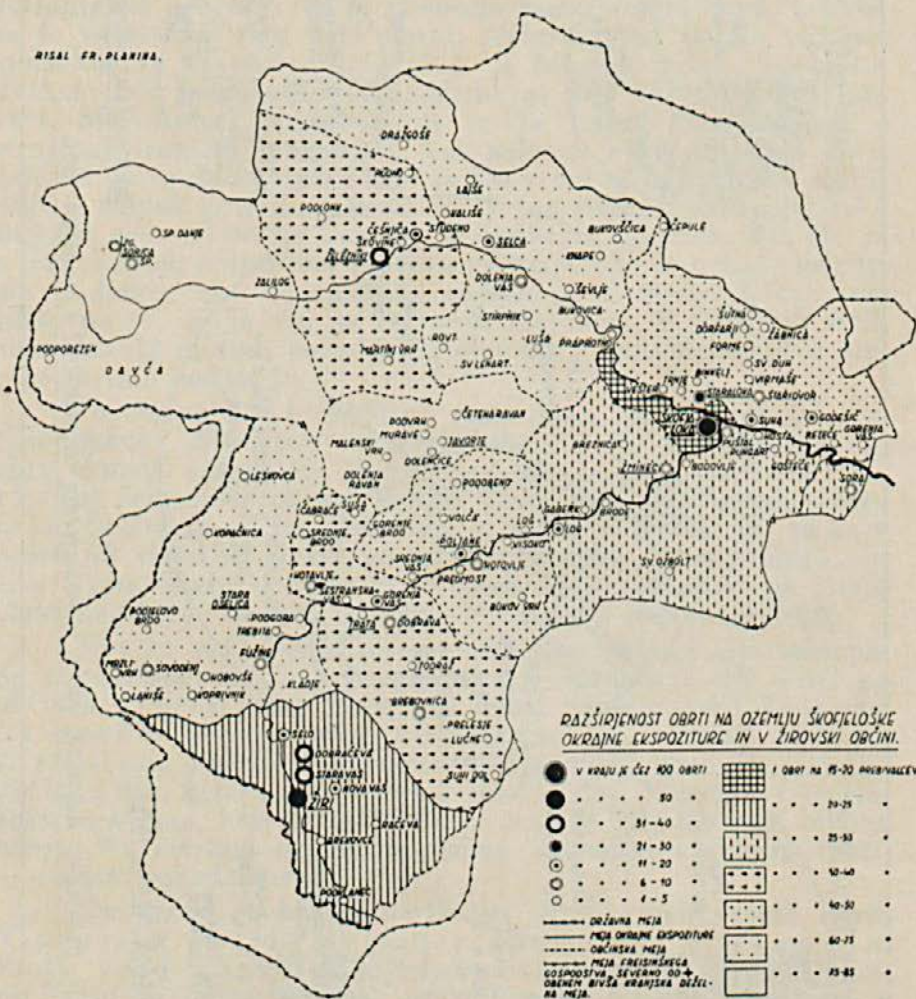

ŠTEVILČNO RAZMERJE OBRTI V POSAMEZNIH OBČINAH DNE 1. JANUARJA 1936.

FR. PLANINA

dottični občini. (Glej zemljevid o razširjenosti obrti!) Tu je prva škofja Loka, kjer je vsak 17. prebivalec obrtnik, v žirovski le vsak 23. V občini Zminec odpade na vsakega obrtnika 29 prebivalcev, v občini Železniki 36, Trata 39, Poljane 43, Stara Loka 46. Bolj na redko pa so razdeljene obrti v ostalih občinah: Selca in Oselica imata na 62 ljudi enega obrtnika, Sorica na 80, Javorje na 83.

RISAL FR. PLANINA.

veza, slaščičarja, mehanika, sodarja). Tudi med koncesijskimi in prostimi obrtni so nekatere zastopane le v mestu (instalater, izvošek, kamnosek, izdelovalec kisa, pogrebni zavod, likanje perila, šivanje odevi). Glavničarska obrt, ki je nekdanjaj dajala precej zaslužka predmestju in sosednjemu Puštalju, je radi industrijske konkurence skoro izginila. Ostale so vsega skupaj le 3 delavnice. Gostilen ima mesto 21, razen njih kavarno in ljudsko kuhinjo.

Ceprav ima torej mesto Škofja Loka precejšnje število obrtnikov, nima obrtniški stan več tistega pomena kot v cehovskih časih. Nekdanj je bila Loka gospodarsko središče za Poljansko in Selško dolino. Zunaj mesta je bilo le malo obrtnikov. Zato si je kmečko ljudstvo, ki je prihajalo iz okolice in obeh dolin na semnje, nakupovalo vse obrtne izdelke večinoma v Loki. Sedaj pa na semnjih v Loki ni nobenega življenja več. V mestu in tudi v večjih vaseh prodajajo trgovci industrijsko blago, ki vedno bolj izpodriva obrtne izdelke. Železniški promet pušča Loko ob strani. Avtobusni promet pa omogočuje, da ljudstvo iz obeh dolin nabavlja obrtne in industrijske izdelke v Ljubljani, kjer je večja izbira. Loškimi obrtnikom škoduje tudi bližnja državna meja. Prej so svoje blago razpečavali v Cerkno, Idrijo in soško dolino. Zdaj jim je vse to zaprto. Nekaj več zaslužijo sicer od častnikov in njihovih družin, a za moštvo se nabavljajo obrtni izdelki večinoma v drugih krajih. Vse te težave loških obrtnikov pa še obdaja črn okvir splošne gospodarske stiske in visokih davkov, ki so ravno srednjega človeka najhuje prizadeli.

Da obrt v Škofji Loki le bolj životari, tega se je zavedelo Obrtniško združenje in je v zadnjem času poskusilo vzpodbuditi obrtnike k napredku, pri ljudstvu pa vzbuditi zanimanje in upoštevanje obrti domačega okraja. Priredilo je več sestankov in tečajev, ekskurzije v vzorna obrtna in industrijska podjetja po drugih krajih in v ta namen tudi prireja letošnjo obrtno razstavo za ves okraj.

Drugo veliko obrtno središče v porečju Sore je žirovska kotlina. Vsa žirovska občina ima sicer več obrtnikov kot škofjeloška, toda razdele se na več posameznih vasi. Največ jih je v Zireh samih (52). Mnogo jih ima Dobračeva (35) in Stara vas (31), nekoliko manj Nova vas (16) in Selo (14). Žirovska obrt obstoji po večini v čevljarstvu in čipkarstvu. Čevljarskih delavnic je 41. Takoj po vojni je bilo čevljarskih obrti za polovico manj (okrog 20), v letih 1927. do 1929. pa za polovico več kot danes (čez 60). Zadnja leta se je čevljarska obrt v žirovski kotlini koncentrirala v 4 velikih delavnicah, ki so opremljene deloma tudi s stroji, zaposlujejo po 20 do 40 delavcev ter se na ta način industrializirajo. Dve čevljarski podjetji sta osnovani kot zadrugi (Čevljarska zadruga na Dobračevi, ki je bila ustanovljena že pred vojno, in Čizmarska zadruga v Stari vasi). Delo je večinoma še ročno. Izdelki se prodajajo večji del v južne banovine. Največ se izdela težkih čevljev za delavce. Ker se pa v državi vrše le malenkostna javna dela, je čedalje težje dobiti kupcev za težke čevlje. Poleg tega škoduje žirovskim čevljarjem še splošna gospodarska oslabeledost in posebno še velika konkurenca inozemske čevljarske industrije.

Druga žirovska posebnost je čipkarstvo, ki je prava domača obrt. Mnogo žensk „klekla“ pozimi, nekatere pa skozi celo leto. Obrti je 18. Čipkarstvo je bilo na višku že pred vojno v letih 1904. do 1910. Takrat se je v Žireh dobro živelo. Ženske in celo otroci so zaslužili po 2 K na dan. „Kleklali“ pa so tudi moški. Dobro je uspevala ta obrt tudi še po vojni, ko je bilo samo trgovk s čipkami okrog 60, medtem ko jih je sedaj le še kakih 10. Čipke prodajajo po „agenturah“, to se pravi, da jih nosijo okrog na prodaj. Razpečavajo jih po vsej državi. Nekaj malega jih izvažajo tudi v inozemstvo, posebno na Dunaj. Zalihog pa je cena čipk tako majhna, da zaslužijo komaj za borno hrano. V Novi vasi ima nek trgovec tudi stroje za izdelovanje čipk, drugače so pa vse čipke ročno delo.

Radi čevljarске obrti se je v žirovski občini pričelo še dvoje drugih obrti: 4 obrtniki izdelujejo zaboječke za čevlje, 3 pa so žebjarji. Značilno za ta obrtniški kraj je tudi to, da ima razne obrti, ki skrbе obrtniškem delavstvu za življenjsko udobnost. Tako ima žirovska občina 6 mesarjev, 4 peke, 15 gostilen, 1 sodavičarja, 8 krojačev, 2 brivca, fotografa in celo kino. Od ostalih obrtnikov so najštevilneje zastopani mizarji (8) in mlinarji (7).

V Selški dolini so najbolj obrten kraj Železniki, poleg njih Selca in Češnjica. Vendar pa tu ni nobene specializacije kakor v Žireh, temveč so obrti precej enakomerno zastopane.

Bivša Krenerjeva tovarna sukna v Škofji Loki, sedaj tovarna klobukov „Sešir“.

Kot je razvidno z zemljevida, je škofjeloški okraj z obrtniki precej posejan in je obrtniški stan potemtakem važen gospodarski faktor. Obrtnik pa je poleg kmeta jako soliden stebler države tudi v socialnem pogledu, saj ga ne zamajejo zlahka

prevratne ideje, kakor se to včasih dogaja z industrijskim delavstvom. Zato pričakuje loški obrtnik, da ga bo državna oblast ščitila pred velepodjetnikom in pred davčnimi preobremenitvami, na svoje rojake pa apelira z obrtno razstavo, da ga upoštevajo po geslu: Svoji k svojim!

Da dopolnimo sliko, moram naposled omeniti, da so se začele zadnji čas nekatere obrti tudi že industrializirati tako n. pr. nekatera čevljarska podjetja v žirovski občini. Ostala industrijska podjetja pa so bila ustanovljena brez zveze z obrtjo. Največje med njimi je tovarna klobukov „Šešir“ v Škofji Loki. Druga, nekatera še čisto nova industrijska podjetja pa so: tkalnica v Vincarjih, delavnica ing. Schneiterja za turbine in stroje v Škofji Loki, „Tratamlin“ v Starem dvoru, Heinricharjevo in Dolencevo lesno industrijsko podjetje in predilnica na Suhi; vsa ta tri podjetja so v neposredni bližini kolodvora Škofje Loke.

Puštalski grad, v katerem je nastanjena banovinska mlekarška šola.

Fr. Planina.

Poseben industrijski obrat ima tudi banovinska mlekarška šola v Škofji Loki. Ustanovljena je bila l. 1926., torej deluje že deset let. Vsak dan predela nad 1000 kg mleka. Svoje izvrstne izdelke (ementalec, trapist, edamec, romadur, camembert, kačkavalj, desertni sir, maslo, jogurt in kefir) z lahkoto razpeča v Zagreb in druga mesta. Namen mlekarške šole torej ni le izobraziti gojence v mlekarstvu in sirarstvu, ampak je za loško okolico tudi precejšnjega gospodarskega pomena.

DR. RUDOLF ANDREJKA:

TUJSKI PROMET V ŠKOFJELOŠKEM OKRAJU.

V naši dobi, ko navaja splošna gospodarska kriza in pomanjkanje denarja izletnike in letovnike do cenejših izletišč in letovišč, je zadobil tujski promet v krajih, ki so zanj primerni, velik pomen kot nov pridobitni vir domačega prebivalstva. O Škofji Loki in njeni bližnji okolici je bilo že dalj časa znano, da

Škofja Loka v zimskem čaru.

Fr. Planina.

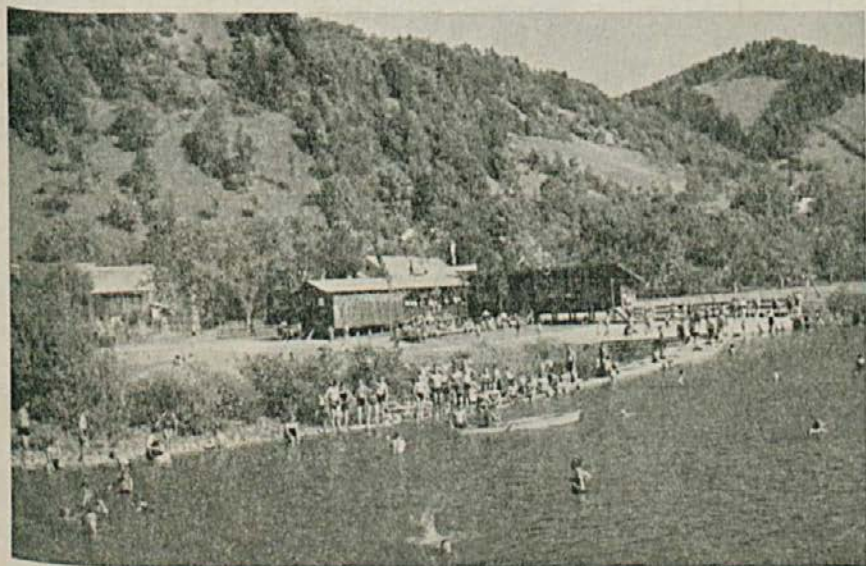
je kakor ustvarjena za letovišče in res je bilo tu že desetletje pred evropsko vojno razmeroma dosti letovnikov. Poljanska in Selška dolina pa sta se jeli šele po vojni razvijati v pogledu letoviškega in tujskega prometa, čeprav ne zaostajata glede krajinskih lepot za marsikaterimi bolj znanimi deli naše zemlje. Zgodilo se je to nekako naravno, kar po sebi, brez določenega načrta. Tujci in letovniki so takorekoč odkrili ti dolini, ko so hodili iskat po ceni letovišč, domačini pa so, ko so jim usihali dosedanji viri pridobitka (zlasti lesna industrija in kupčija), radi segli po tej novi, čeprav še skromni priliki zaslužka ter se prilagodili, posebno v Poljanski dolini, zahtevam tujskega prometa.

Tujski promet je, gospodarsko pogledan, ona delavnost, ki donša, izrabivši pokrajinske, zdravstvene, kulturne, zgodo-

vinske, sportne itd. privlačnosti kakega kraja, denar od zunaj v dotični kraj. Domačinom je pri tem vseeno, ali je ta zunanji svet inozemstvo (zunanji tujski promet) ali pa lastna država, banovina ali celo sosedna občina (notranji tujski promet), samo da se s tem zasluček in s tem blagostanje v dotični občini ali kraju pomnoži. Narodno gospodarski pomen tujskega prometa je v tem, da oplaja, če je pravilno organiziran, nekako avtomatsko s prihodom tujcev dotični okoliš, ne da bi se bilo treba domačinom, zlasti v majhnih letoviščih, s tem poslom preveč truditi, kakor se trudijo n. pr. s poljskim delom ali z delom po gozdovih, rudnikih, tovarnah itd. Tujci prinašajo, če je vse lepo urejeno, kar sami denar za stanovanje in hrano; treba jih je le zadovoljiti.

Eden poglobitnih pogojev za prospevanje tujskega prometa so dobro urejena in sodobnim zahtevam ustrezajoča gostišča. Danes pa tudi to ne zadostuje več. Kraj mora imeti dobro pitno vodo, lagodne in hitre železniške ali avtobusne zveze, električno razsvetljavo, pošto, telegraf in telefon v hitro dosegljivi bližini; tudi zdravnik in lekarna naj ne bosta predaleč. Nadalje, že malo višje zahteve so vodovod, ki omogoča toplo in mrzlo vodo v sobah in vodno izpiranje stranišč, centralna kurjava po zimi, kopališča s kabinami, prhami in vsemi pritliklinami za plavanje itd.

Če si ogledamo te zahteve, moremo sicer ugotoviti, da so tako za Škofjo Loko kakor za Poljansko in Selško dolino dani sicer prvotni in najpoglobitnejši pogoji za razmah tujskega prometa, da bo pa treba še mnogo podrobnega dela, dokler se ne doseže tista raven, ki so jo dosegla že druga gorenjska mesta (Radovljica, Jesenice) in kraji (Podnart, Lesce, Begunje, Poljče, Žirov-

Loško kopališče ob Poljanščici.

Fot. Avg. Blaznik.

nica, Boh. Bistrica, Mojstrana, Kranjska gora, Podkoren. Rateče), ki niso nič večji in premožnejši ko Škofja Loka ali Selca, Poljane, Gorenja vas, Železniki, Sorica in Žiri.

Krasna je pokrajinska lega Škofje Loke, zelo ugodna nje zveza z bližnjim glavnim mestom Ljubljano, mesto je polno zgodovinskih in kulturnih znamenitosti, tako da so ga imenovali nekateri naš slovenski Rothenburg, toda domače podjetnosti, ki bi dala razmaha tujskemu prometu, v Škofji Loki še ni dovolj. Mesto je bilo pred četrstoletji glede gostišč mnogo na boljšem ko danes. Imelo je lep, za tiste čase prav udoben hotel Štemarje, izvrstno Deisingerjevo restavracijo. Danes pa razvajeni gost v Škofji Loki občuti pomanjkanje večjega sodobnega hotela z moderno restavracijo; prav tako pogrešajo tujci, izletniki in letovniki večje in elegantno urejene kavarne. Lep napredek je bila za mesto zgradba kopališča ob Poljanščici v bližini Puštalskega gradu; mnogo izletnikov privablja vanj tudi l. 1931. odprta koča na Lubniku.

Škofja Loka je mirno, ljubko mesto. Starinske romantične ulice se kar nadaljujejo v prijetna sprehajališča, idilične kotičke ob šumeči bistri Sori, strme jase, gozdove in gričke, s katerih je prelep razgled na ravno Sorško polje, v obe dolini in na venec Kamniških in Julijskih planin in Karavank.

Gostilen ima Škofja Loka precejšnje število. Vsled manjšega prometa v zadnjih desetletjih sicer izgleda marsikatera zastarela, marsikje se pa za starinskim in preprostim pročeljem najdejo že čedni lokali. Število tujskih sob je še razmeroma majhno, telefon in radio sta še redka, salonov in obsežnih vrtov tudi še ni, zato pa nizka cena, dobra prometna zveza in krasna okolica s toplo, bistro Soro privabljata le bolj take letovnike, ki žele uživati par tednov mir in naravo ob dobri, poceni domači oskrbi. V Loki stalno letujejo dijakinje Ferijalnega saveza iz različnih krajev Jugoslavije.

Oglejmo si sedaj obe dolini: Poljansko in Selško. Nadmorska višina letovišč je povprečno v Poljanski dolini razen Žirov 400 m, v Selški dolini 450 m; Selo in Žiri pa ležita že 480 m visoko, Sorica v okolišu Selške doline celo 850 m.

Poljanščica pod
sv. Volbenkom.

Ronko.

Poljansko dolino preveva neka posebna milina, južni čar; ko bi ne bilo v njej bistre, mestoma deroče Poljanščice, bi se človek počutil kakor na Dolenjskem. Na levi jo spremljajo odrastki Polhograjskih Dolomitov, Osovnik, Sv. Andrej, Sv. Ožbalt, Sv. Sobota, južneje Žirovski in Hleven vrh, na desni odcepki Lubnika, Krivo brdo in Gabrska gora, pod njo dvostolpi Sv. Volbenk nad Logom. Nedaleč od tod je gradič Visoko, kjer počiva glasnik lepote in zanimivosti rodne doline, dr. Ivan Tavčar. Severno od Poljan se odpira proti severu dolina Ločilnice, ki vodi v rovtarski svet pod Blegašem, Mladim vrhom in Koprivnikom, mejašem med Poljansko in Selško dolino. Svojevrstni prehod iz dolinskega hribovja v planinsko sredogorje daje tem krajem prav posebne čare. Zato ni čuda, da se počutijo letovniki po teh krajih tako dobro in da se njih krog leto za letom širi. V Poljanah in okolici je bilo zadnja leta časih že nad 100

Poljane z Blegašem.

Ronko.

letovnikov, skoraj tako močan je bil obisk v Gorenji vasi in okolici. V zadnjih letih se je uvrstila tudi Žirovska kotlina v krog priljubljenih letovišč; zlasti prva vas na potu iz Gorenje vasi odnosno Trebije, Selo, je postalo zaradi pripravne lege in ugodno urejenega kopališča zelo obiskovano letovišče. Vsi ti kraji imajo dobro pitno vodo, električno luč, dvakratno dnevno avtobusno zvezo s kolodvorom Škofja Loka, enkratno zvezo pa neposredno z Ljubljano. V Gorenji vasi je zdravnik s hišno lekarno, v Poljanah, Gorenji vasi in Žireh pa pošta, brzojav in telefon. Gostilne so snažne, dobre in poceni. Penzija v njih znaša 35 — 40 Din, ponekod celo še manj. V Poljanah in na Selu pri Žireh so se napravila kopališča s kopalnimi kabinami, Go-

renja vas jim hoče slediti. Letos je začelo delovati tudi Tujsko-prometno društvo za Poljansko dolino.

V tem okvirju ne smemo pozabiti priljubljenega izletišča in letovišča Javorje, ležečega 692 m visoko na odrastkih Mladega vrha nad dolino Ločilnice. Iz znanega gostišča pod cerkvijo je diven razgled na ogromno gmoto „sivega Blegaša“ na zapadu,

Ziri.

na jug pa uhaja pogled mimo poljanskega hribovja proti Žirovskemu vrhu, idrijskemu Javorniku in še daleč naprej. Javorje so lep primer, kaj se da s podjetnostjo in razumevanjem napraviti tudi v majhni gorski vasi za tujski promet.

Javorje.

Dr. R. Andrejka.

Bolj počasi se razvija v letoviškem pogledu Selška dolina. Nje pokrajinski značaj je precej drugačen ko v Poljanski dolini. Močnejše se čuti bližina planin, zlasti zaradi višjih gora, katerih venec odvarja strmi, nad 1000 m visoki Lubnik in ga zapira veličastni, celo dolino prevladujoči dvoglavi Ratitovec. Po vožnji skozi ozko sotesko te iznenadi nad Praprotnim v Buko-

vici prelep razgled po 1 km široki dolini, iznad katere te pozdravljajo na desni Šmohor (948 m) in Sv. Križ (868 m) in Sv. Miklavž na levi, vsi z ljubkimi cerkvicami na vrhu. V zgornjem delu doline, zlasti nad Železniki in Zalim logom, vzrastejo vrhovi na obeh straneh (Stedl vrh, Vancovec, Groblja) daleč čez 1000 m. V zvezi s tem podplaninskim značajem doline je tudi dejstvo, da je Selška Sora za par stopinj hladnejša ko Poljanščica, vendar je kopanje v nji zelo zdravilno, ker ima mnogo železa v sebi. V turističnem oziru prekaša Selška dolina Poljansko, saj vodijo iz nje zelo zanimive ture na 1300 m visoko Jelovico, na 1666 m visoki Ratitovec in odtod po grebenih Možica do Črne prsti in Bohinjskih planin. Tudi za smuški sport so še do sredi pomladi sijajne prilike po planoti Ratitovca in Danjske planine; še neodkrit smuški raj pa čaka obiskovalcev na severnem pobočju Starega (1205 m) in Mladega vrha (1370 m) nad vasjo Rovtom pri sv. Lenartu, kamor bo potekla v kratkem široka cesta Škofja Loka — Breznica — Božičev hrib — Rovt.

Selca z Lubnikom
v ozadju.

Dr. R. Andrejka.

V Selški dolini so znana kot letovišča velika vas Selca, 13 km od Škofje Loke v sredi prekrasnega Selškega polja, $2\frac{1}{2}$ km dalje prijazna Česnjica, izhodišče za ture na Jelovico in Ratitovec, 1 km naprej trg Železniki v dolini sredi strmih gora zanimivo pozidan ob bregovih zožene Selške Sore. Tu se neha avtobusna proga s postaje Škofje Loke. Promet z gornjo Selško dolino in Sorico se vrši enkrat na dan (ob 14. uri) s poštnim vozom, vendar se zelo dela na tem, da se bo v doglednem času mogel vpostaviti redni avtobusni promet do Sorice. Od Železnikov je eno uro hoda ($4\frac{1}{2}$ km) do samotne vasice Zali log, zadnje večje naselbine v Selški dolini. Pri Podroštu, 4 km od Zalega loga, se odcepi od dolinske ceste, ki drži mimo samotnih žag in selišč do italijanske meje pri Pahmanu, cesta, ki vodi v mnogih vijugah navkreber po pobočju Rošta do gorske vasi Sorice, ležeče na južnem pobočju odrastkov Ratitovca, 300 m nad dolino in 850 — 900 m nad morjem, ene najlepših vasi Gorenjske in čedalje bolj priljubljenega letovišča.

Sorica z Dravhom
in Lajnerjem
v ozadju.

Fototehnika
Ljubljana.

Poleg teh krajev, ki imajo vse glavne pogoje za letovišča, naj omenim še Dražgoše, ki ležijo 850 m nad morjem na južnem pobočju Jelovice (dovoz po cesti Češnjica - Rudno - Dražgoše) in imajo zaradi zavarovane lege, čistega gorskega zraka in močnega sončnega obsevanja vse pogoje, da se razvijejo v zračno zdravišče.

Dražgoše.

Dr. R. Andrejka.

Selška dolina ima povsod dobro pitno vodo, dvakrat na dan avtobusno zvezo na postajo Škofjo Loko, električno luč tudi v visokih gorskih letoviščih Sorici in Dražgošah. V Železnikih je zdravnik s hišno lekarno, v Selcih in Železnikih pošta, brzovjav in telefon, v Sorici pošta. Tudi tu je bivanje zelo poceni; dnevna penzija znaša 32—40 Din, prenočišče 8—10 Din. Na Češnjici je kopališče s kabinami; prav tako se snuje v Selcih in Železnikih. Od 1. 1934. deluje na Češnjici tudi Tujsko prometno društvo za Selško dolino, ki rado daje vsa potrebna pojasnila.

Za tujski promet je v zadnjih letih jako važen zimski, posebno pa smuški sport. Za smučanje je valoviti teren, ki se začneja tik nad Loko in polagoma preide v sredogorski svet Blegaša in Ratitovca, izredno pripraven. Podružnica SPD v Škofji Loki je pravkar izdala pregleden zemljevid vsega loškega pogorja, kjer so s posebnimi znaki narisane tudi smučarske poti.

DR. TINE DEBELJAK:

ŠKOFJELOŠKA PASIJONSKA PROCESIJA IN RAZVOJ PASIJONSKIH IGER SPLOH.

Škofja Loka je v slovenskem kulturnem svetu znana tudi po tem, ker se je v našem mestu prvič v slovenskem jeziku l. 1721. predstavljal igerski tekst, takoimenovana „pasijonska procesija“, ki jo radi tega moremo šteti med prve početke slovenske dramatike ter je obenem tudi eden zadnjih odmevov srednjeveških misterijev (verskih iger), ki so bili v prejšnjih stoletjih po vsej Evropi v navadi ter so bili izraz katoliškega občestvenega nazora, veličastni po svojem obsegu, raznolikosti in mogočnosti. Katoliški svetovni nazor, ki je v polnosti obvladal ves srednji vek, ni mogel nadaljevati paganskih iger, kot so bile poznane iz starega grškega in rimskega slovstva, zato si je moral ustvariti svoj način izražanja tudi v gledališki umetnosti. In tako se je začela nova dramatika razvijati v cerkvi, pri cerkvenih svečanostih, kajti že sveta maša sama ima v sebi nekaj dramatskih prvin, iz katerih je mogoče ustvariti dejanje: saj duhovnik predstavlja igralca in ljudstvo kor, ki mu odpeva. Še izrazi-teje je prišel dramatski dvogovor do veljave pri velikonočnem berilu (antifoni), ko se bere, kako so prišle žene h grobu, pa jih je angel ogovoril: „Koga iščete?“ „Jezusa Nazareškega.“ „Ni ga, vstal je, kakor je rekel!“ „Aleluja!“ Že v 4. st. — pravijo — so imeli v Jeruzalemu navado ta prizor predstavljanj ob Kristusovem grobu. V 10. stoletju pa so ga romarji in pozneje Križarji prinesli na zapad, kjer so ga predstavljal po cerkvah diakoni: dva sta prišla h grobu in angel ju vpraša kot sem zgoraj navedel. Potem se diakona vrmeta h škofu in zapojeta: „Gospod je vstal, Aleluja!“ in zbor odpoje „Te Deum“! Ko so h čistim cerkvenim obredom prišle s časom še posvetne prvine, n. pr., da žene, hiteče h grobu, ustavi še prodajalec mazil in dišav, ki jim jih v šegavem jeziku ponuja, se tak prizor ni mogel vršiti več v cerkvi, temveč so ga postavili pred cerkev. In odslej so se ti in taki prizori še množili, večali z novimi osebami in novim ne svetopisemskim tekstom ter so se vršili pred cerkvenimi vrati, pozneje tudi na prostem. Predstavljaljo so velikonočne dogodke, kot jih opisuje „pasijon“, h katerim so ljudski pesniki spesnili še nove besede, po navadi v verzih, ter so na ta način nastale pasijonske igre. Iz takih malih početkov se je razrastla ogromna srednjeveška dramatska umetnost, kot je ni para v svetovni zgodovini, saj so nekatere igre obsegale čez deset tisoč verzov ter se je njih igranje raztegnilo na 40 dni (vsak dan nekaj!). Ohranjena je režijska

knjiga takega pasijona iz l. 1501. (v mestu Mons v Belgiji), ki obsega 15 rokopisnih zvezkov, kar je dalo v modernem ponatisku 450 strani! In to brez teksta, zaznamovane so le iztočnice ter režijske pripombe! Že ta primer, ki ga navaja Joseph Gregor v knjigi „Weltgeschichte des Theaters“ (1933. str. 155.), nas mora navdati z občudovanjem tega svetega navdušenja, ki je preveval ves srednji vek ter ga moramo postaviti kot enakovreden dokument gotskim katedralam, vzniklim iz istega duha! In tako igranje je zahtevalo več mesecev priprav in stroškov, zato so se ustanovljale posamezne „Bratovščine trpljenja Gospodovega“, ki so skrbele za vprizoritev teh orjaških predstav, vršečih se v največjem sijaju (nekoč je tekla pravda za Pilatov prestol in oblačilo, ki so ga cenili preko 1000 zlatih frankov!) in z vsemi tehničnimi pripomočki, o katerih danes nimamo pojma (saj je bilo ob prizoru „ustvarjenja sveta“—kot navaja tista režijska knjiga—treba spustiti na oder nešteto živali, celo svetov!). V Lucernu pa je vsak, kdor je sodeloval kot igralec, moral plačati 100 kron, kar bi seveda počasi vodilo k osiromašenju kraja, kajti vstopnic srednji vek ni poznal. In vse to je bilo žrtvovano samo za čimvečji sijaj. Navdušenje, ki ga današnji kupčijski svet ne pozna več! In to navdušenje s pristno srednjeveško fantazijo je ustvarilo na mozaičen način gledališče v najvišjem smislu. Tu je ustvarjeno v najvišjem smislu gledališko občestvo, njemu nasproti pa še bolj gledališče uživajoče občinstvo . . . „Iz vsega tega dobimo vtis, da ni šlo samo za teater“ pravi omenjeni monografist. In tako so se do 16. stol. razvijale pasijonske igre posebno v Nemčiji, kjer je skoraj vsak kraj izoblikoval poseben tip.

S časom pa se je ob teh igrah razvil še nov tip—pasijonske procesije, ki se od igre razlikuje v tem, da nima stalnega odra, temveč so posamezne skupine, ki so predstavljale posamezne prizore, šle v procesiji, navadno celo ne peš, temveč na vozovih ali na odrih, ki so jih nosili člani posameznih obrtniških zadrug (cunftov) ali bratovščin. Ko je prišla skupina na mesto, kjer je stala množica, je izdeklamirala svoj tekst in se odpeljala dalje, da da mesta sledeči skupini, ter je zopet na drugem mestu ponovila svojo vlogo. Tako predstavljanje v zvezi s procesijo se je začelo na praznik sv. Rešnjega Telesa, ki se je prav tedaj začel častiti (od 1264. dalje) ter se je pozneje preneslo tudi na Veliki četrtek oz. petek. Ta navada se je razvila po vsem krščanskem svetu ter živela nekaj stoletij, dokler se ni v versko čustvovanje zanesel naturalistični element, n. pr. Juda, ki se je obesil, je spustil črnega goloba ter celo živalski drob, ki ga je s seboj nosil, potem razne norčije, ki so jih uganjali predvsem hudiči, razni komični prizori itd., kar je pozornost odvrčalo od svetega dejanja. Zato so v poznejših letih cerkvene oblasti take procesije in igre prepovedale ter so se le redko kje ohranile nepretrgoma do današnjega dne (Oberammergau). Toda ta naturalistični element je po svoje pripomogel, da se je iz misterijev (verskih iger) razvila moderna drama (Shakespeare) ter zato moremo govoriti o njih kot početkih evropske moderne drame sploh, na kar se nam

zdi potrebno opozoriti. Pasijonske igre pa, kjer so se ohranile, so postale izrazito ljudske predstave, ki danes zopet dobivajo na veljavi.*

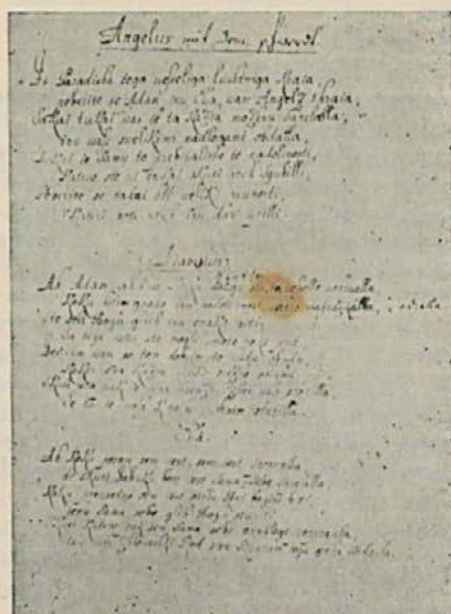
*
* *

Tudi v Sloveniji so se predstavljale take pasijonske procesije in sicer najprej v Ljubljani (kapucini — danes Zvezda!) l. 1617., o čemer poroča med drugim Valvazor: „Vsi tujci hvalijo, da skoro nikjer niso videli tako lepe, pobožne in dolge procesije. Obhod je bil po noči, pri nešteti lučih . . . V njem so prikazovali trpljenje Kristusovo ter mnogo podob iz stare in nove zaveze, ki so jih nosili ali vozili, peš in na konjih. Razen pobožnih gledalcev je bilo opaziti tudi mnogo bičarjev, ki se sami bičajo, tudi mnogo takih, ki križe nosijo, mnogo puščavnikov itd.“ (Valvazor Ehre... XI. str. 695.). Ta procesija se je vršila do časov cesarja Jožefa, pozneje je škof Herberstein dal samo Zveličarjevo soho na mrtvaškem nosilu nositi po mestu, končno je tudi to cesar prepovedal (Costa, MHVK 1857., str. 100). Procesija se je vršila v nemščini prav tako kot tudi v Kranju l. 1730. (Costa MHVK 1857., 69) po tekstu, ki je bil verjetno s Koroškega, kjer so jih igrali še v novejšem času (Dolga vas in Lesnik še l. 1852.). Rokopis te igre je zdaj s Costovo zapuščino v Leningradu. (To procesijo je uporabil kot motiv Ivan Pregelj v črtici „Bičanje v Kranju.“ Zbr. sp. 3. zv.).

Take procesije so se vršile tudi v Novem mestu (nemško) in v Trzinu (slovensko). Prav tržiško procesijo opisuje po spominu svoje matere Hicinger (Zgodnja Danica 1859., str. 73), kako se je vršila: „Na zgornjem koncu terga se je terpljenje Gospodovo začelo skazovati z molitvijo v vertu; sodba je bila na tergu, kjer je več hiš imelo spredaj mostovže ali balkone (pomolja), na katerih so se vsedali sodniki; križanje pa je bilo na drugim koncu terga na nekim griču . . . H koncu naj še povem, da so se zraven te igre tudi bičarji (gajzljavci) vidili, ki so se sami bičali; in to je bilo do poslednjih časov v navadi. Kot otrok sem še poznal moža, ki je bil od kdaj navajen se bičati v Veliki petek; ko je bila pasijonska igra odpravljena, se je vselej še doma na večer bičal. Nekdanje čase so tedaj tako iskali živ občutek terpljenja Kristusovega v sebi obuditi.“ Podobno pasijonsko procesijo z igro so igrali l. 1721. prvič tudi v Škofji Loki in to v slovenskem jeziku, kot je tekst priredil p. Romuald iz Št. Andraža na Goriškem za časa gvardijana Tolminca p. Agathangela. In ta tekst je ohranjen v škofjeloškem kapucinskem samostanu obenem s tiskanimi vabili ter pomeni prvi slovenski dramatični tekst ter je zato še posebej zgodovinske važnosti. Obenem pa je lep zgodovinski zgled obrtniškega značaja stare Loke ter se da v tem primerjati samo novoodkriti podobi v Crngrobu, ko Kristusa v trpljenju obdajajo loški „cunfci“. In tudi to je vzrok, da

* Primerjaj moj članek: Pasijonske igre drugod in pri nas. „Slovenc“ 1935, št. 92.

smo dali na spored letošnjih obrtniških prireditev tudi restavracijo te najstarejše slovenske igre.

Odlomek iz teksta „škofjeloškega pasijona“.

Fr. Planina.

Procesija obstoji iz teksta (nad 1000 verzov) ter režijskega uvoda, kjer se piše v latinščini, da je procesijo na prošnje glavarja Antona pl. Eckerja ustanovila Bratovščina sv. Rešnjega Telesa, ki je tudi prevzela vse stroške ter organizacijo. Treba je bilo namreč preskrbeti veliko igralcev, konj, voz, ter raznih podob. Nato pa je predpisan red (ordo procesionis) v nemščini, kako naj se prizori razvrsté: najprej gre vodnik v rdeči kuti, noseč v roki palico z zvezdo, za njim jezdi Smrt z bobnom na konju-belcu, nekdo v črni suknji nosi veliko črno zastavo, katere čop drži mali fantič, prav tako v črnem. Nato sledi prvi prizor (figura) „izgon iz paradiža“. Ta „paradiž“, to je oder, na katerem se predstavlja pad našega očeta Adama, igra 7 igralcev, ki ga nosi 20 mož. — In tako si slede drugi prizori: Adamovi otroci, za njim Smrt, skupina angelov z znaki Jezusovega mučilnega orodja (žebli, krona, lestva), v družbi „cunftarjev“ bratovščine v tej-le vrsti: krojači, lončarji, zidarji, čevljarji, peki, mesarji — ter na konec zopet krojači. Njim sledi „mrtvaški marš“: Smrt na konju pelje za sabo vso cerkveno in svetno gosposko, vse stano-ve od papeža, kanonikov do kaplanov, od cesarjev, kraljev, plemičev do meščanov, kmetov in beračev, deloma peš deloma na konjih. Potem pripelje Lucifer pogubljeno dušo, ki jo pode drugi hudiči, da izpove svoje pogubljenje, obenem pa tudi svojo usodo. — Ti prizori pomenijo nekako predigro: izgon iz raja ter posledici greha — smrt in pogubljenje. — Šele zdaj se prične prihod Rešenikov, pravi „pasijon“: Jezusov vohod na oslu v Jeruzalem, ki ga spremljajo apostoli, s katerimi opravi zadnjo

večerjo (to skupino 12 apostolov in Kristusa peljeta dva konja, katera je vselej dajal strogi gospod Kosem, „za kar ga je treba prositi,“ pravi opazka). Pred Oljsko goro, ki sledi, jaše polkovnik na konju, ob njem dva „feldvebelna“ s helebardama na ramenih, dva bobnarja peš in en piskač, 12 mož s sulicami vodi Samsona, predpodobo moči, nato zopet 12 mož in grenadirji. Za njimi šele prinese 12 mož Oljsko goro, na kateri je 6 oseb. Sledi prizor, ko hudič do obupa prižene izdajalca Judeža. — Zdaj pride Kristus pred sodnike: zopet otvori sprevid bobnar, kolikor mogoče veliko Judov, 4 farizeji na konjih z rdečimi kapami, 4 veliki Judje peljejo Kristusa, veliki duhovnik Ana na konju, enako Kajfa, oba z dvema pribočnikoma. Nato pride še Herod na konju. — S šestim prizorom se začne „bičanje“, ki ga predstavlja 5 oseb, in ga nosi 16 mož. Enako nosi nova skupina „kronanje“. — Sledi nova prispodoba: sv. Hieronim, ki se s skupino puščavnikov pokloni Kristusovim ranam. — Tem sledi skupina „Ecce homo“ (6 oseb, ki jih nosi 20 mož), na kar se začne križev pot: najprej jašejo 4 farizeji v črnih oblekah na konjih, na kar peljejo z vozom dva križa za razbojnika, ki ju peljejo zvezana, sicer pa brez psov in opazk. Kristus pa vleče sam svoj križ. Ob obeh straneh Judje, ki ga zasmehujejo. Sreča Veroniko, Žalostno Mater, Magdaleno, Marijo Salomo, Marijo Kefe in drugo Marijo. Za njimi skupina jezdecev. Vodja Longin mu na križu prebode srce in dobi vero. Nov prizor predstavlja Kristusa na križu mrtvega (peljejo 2 ali 3 konji). Ob križu joče Marija Magdalena, Cupido in vsi deli sveta: Evropa, Azija, itd., Marija in angeli ter sv. Janez. Končno se pojavi David ter ob harfi prosi božji grob, ki ga „morajo nositi meščanje“ (14 mož), med njimi 6 občinskih svetnikov v rdečih kutah. — Za njimi šele slede godbeniki ter duhovska gosposka, ki „pa mora biti povabljenaa“, in na koncu šele gre ljudstvo. — Za vsemi temi skupinami pa so se uvrščali bičarji (Jezus je prelil 6666 kapelj krvi in je dobil 6666 udarcev z bičem!) in tisti, ki so iz pokore nosili križe v sprevodu, na način kot danes sveče.

Tako je procesija obstojala iz 16 skupin, ki so jih nosili na rokah moške ali pa vozili na vozeh, kot je omenjeno. Za tako „režijo“ pa je bilo potrebno mnogo igralcev. Določen je bil natančen red, katere vasi so morale skrbeti za gotove skupine. Prvo skupino so tvorile bratovščine; „paradiž“ — vasi Reteče in Gorenja vas; belega konja so dali — Žabničani; sv. Hieronim — Gosteče, Pungert, Hosta; brezmadežno spočetje — Godešič in Lipica; vhod v Jeruzalem — Zminec in Bodovlje; krvavi pot — Dorfari, Crngrob; ječo — sv. Duh; kronanje — Stari dvor, Virmaše; bičanje — Peven, Moškrin, Vešter; Pilata — Trnje, Vešter; Kristusa na križu — Suha, Trata; Žalostno mater — Binkelj, Fara; skrinjo zaveze — Puštal, Vincarje; Božji grob — „gospodi purgarji“. Procesija se je vršila na veliki petek ob 4. uri popoldne. Gospodarji so bili naprošeni, da počedijo ceste, koder se pomika sprevid, in naj okna razsvetle.

Tako sem torej podal opis škofjeloške procesije, kakor se je v resnici vršila prvokrat 3. marca 1721. leta in pozneje še večkrat in kakor jo je zvesto po rokopisu priobčil v tisku dr. Man-

tuani (Carniola, 1917, 15). Danes podati procesijo v ravnotaki arhaični obliki nikakor ne gre: ni več tistega duha ter bi v tej obliki bila procesija videti marsikje komična, brez ozira na to, da je imela izrazit spokorniški značaj. (Primerjaj Pregljevo idilo „Osmero pesmi“, kjer je opisal loško procesijo, Zb. spisi 6. str. 76). — Tudi ne gre, da bi nosili velike odre ali vozili skupine, predstavljajoče žive slike. Pač pa je naša prireditev, ki je posebej prirejena prav za letošnje škofjeloške dni, v toliko različna od Kuretove prireditve (Slovenski pasijon, Ljubljana 1934, Ljudski oder zv. 5; tu je tudi večina literature o njem), da ne predstavlja samo zaporednih živih slik, temveč hoče ohraniti vsaj videz procesije, kjer deluje predvsem množica v premikanju. Modernizacija obstoji tudi v tem, da mesto nekoliko igralcev Kristusov, ki jih je bilo v stari prireditvi več (vsaka skupina svojega!) nastopa samo ena oseba, kar vso predstavo nekako poenoti ter dramatsko uredi. Tudi je treba poudariti naše naziranje, da naj ima vsa predstava značaj cerkvene liturgije, kot ga je imela v svojem početku, ter vidim v tem pomen poživitve najčastitljivejše škofjeloške zgodovinske redkosti. Spominja naj sedanje rodove, da je v nekdanji izrazito obrtniški Škofji Loki živel živ krščanski duh, ki se je javil najzanimivejše ravno v „ljudskem pasijonu“, kot je ohranjen še dandanes in kot bi ga hoteli restavrirati za novo življenje. Njihove besede in duh pa je zmožen, da še danes živi, kar naj pokaže naša obnovitev pradedovskih naporov.

Ob zaključku naj omenim, da so se slovenske pasijonske igre ohranile še v novejši čas baš na Koroškem, kjer so jih igrali vaščanje kot prave ljudske igre še v prejšnjem stoletju, večino-ma Drabosnjakovo predelavo nemškega teksta (dr. Kotnik, Dom in svet, 1912), ki je objavljena, da bo iz rokopisa kmalu izšla v tisku. Prav letos pa je našel bogoslovec J. Dolenc nov prepis (kot se domneva) tega pasijona v Železnikih, kamor ga je prinesel najbrže dr. Chrobat. O tem pasijonu, ki tudi spada nekako v naš okraj, pa ni znano, če se je v Železnikih igral ter bo o tem bodočnosti kaj bolj natančnega izpregovorila. Zdaj samo opozarjam na rokopis. Podobne pasijonske igre pa so se vršile tudi drugod po Jugoslaviji, predvsem po Istri in Dalmaciji.

Želimo, da bi Škofjeloški pasijon dobil v Loki svoje stalno pribežališče morda v smislu malega Oberammergaua: v Loki se je spočel, v Loki naj živi!

DR. TINE DEBELJAK:

KULTURNI DELAVCI LOŠKEGA OKRAJA V PRETEKLOSTI IN SEDANJOSTI.

Škofja Loka in njen okraj sta bila zibelka in torišče celi vrsti mož, ki so se kakorkoli zapisali s svojim delom v zgodovino slovenskega naroda ter pripomogli na kakršnikoli način k razvoju slovenske kulture. Danes se s ponosom spominjamo teh imen, s katerimi je za vedno povezano ime enega ali drugega mesta našega okraja. Saj vsa ta dolga vrsta znamenitih mož, ki jih je ta košček zemlje rodil v velikem številu, priča o veliki kulturni moči naših krajev, o življenski sili, ki jo je izkazoval naš človek skozi vsa stoletja, o veliki žrtvi, s katero je zdravi kmečki človek in obrtnik šolal svoje sinove, da so ponesli v svet slavo našega imena in baki našega duha. Sicer je res, da je večkrat ta plamenica, užgana na naših tleh, prerोजना iz našega duha, zasvetila šele v tujini, večkrat tudi v tujem jeziku, toda kar so dali človeški kulturi, je dobilo svoj prvi zametek v naši krvi in zemlji. In kdo čuti zdaj bolj tragiko naše preteklosti, kakor mi, ko vidimo, da so v preteklosti vsi naši veliki duhovi morali v tujino, ker je bila pač taka naša usoda... Danes so tudi oni naši.

1. Škofja Loka.

Razmeroma mnogo kulturnih delavcev je dal naš okraj, kar se da razlagati tudi iz posebne zgodovine, kot je opisana v prejšnjih člankih, ki je nudila našim prednikom več možnosti izobrazbe kot kje drugje. Že samo tako različno mešanje ras in krvi vpliva na inteligentnost, poleg tega pa se v Škofji Loki omenja učitelj „scholasticus de Lok“ Wolflin že l. 1271., kar je mogoče eden najstarejših dokumentov kranjskega šolstva! Seveda je ta učitelj poučeval nemško, toda ljudje so se naučili brati in pisati, kar je imelo velik pomen. Zato ni morda slučajno, da je prav v Loki že sto let prej, preden je začel Trubar pisati slovenske knjige, napisala neka roka k nemškemu prerokovanju o značaju človeka po rojstnih mesecih tudi slovenska imena mesecev, kar živi v zgodovini slovstva kot „škofjeloški rokopis“ (1466., hranjen v dunajski dvorni knjižnici), ter spada torej med prve spomenike slovenskega jezika sploh. Takole so takrat Ločani imenovali (in pisali) mesece: prosynicz, swetstzan, susecz, mali trawen, welikiy trawen, bobouczwett, mali serpan, weliky serpan, poberuch, listognoy, kozowpersthk, gruden.“ Po času prvi znameniti mož Škofjeločan bi bil menda slikar Andrej iz Loke (Andreas von Lack), ki je živel v drugi polovici 15. veka ter slikal večinoma cerkve na Gori-

škem (Ponikve, sv. Ivan v Landarji); tudi še pred protestantsko dobo je deloval v Loki slikar Jernej iz Loke, ki je poslikal cerkev sv. Ožbolta, „fravnof“ v Stari Loki (zdaj podrt, št. 50), v Volčah na Goriškem itd. Tedaj je bilo gotovo tudi več znanstvenikov, ki so se razgubili po učenem svetu, znana sta iz 16. st. Bogataj Frančišek (Wogataj), ki je bil profesor na dunajskem vseučilišču, ter Čadež (Zadesius) Lovrenc, prav tako univ. prof. na Dunaju in celo rektor (1564.), o katerem pa pravijo, da se je začel nagibati k protestantizmu. V protestantskem času Ločani niso dali izrazitih mož, nasprotno, bili so odločni nasprotniki nove vere, dasi je veliko meščanov, tudi svétnikov sprejelo novo vero. Svoje obrede so protestantje opravljali v puštalski cerkvi, ker v mestnem ozidju ni bilo dovoljeno, ter je znano, da so Puštalci s kamenjem nagnali znanega Jurija Dalmatina, prevajalca sv. pisma na slovensko, pod katerega upravo je spadala Loka (1585). Celo Trubar je bil v Loki, ko so na gradu zborovali — radi kuge v Ljubljani — deželni stanovi in se je prišel iz Nemčije zagovarjat. Kot največja nasprotnika protestantov sta znana kaplan Wurznar, ki je naščuval Puštalce na Dalmatina, ter Ločan Mercina, župnik v Kranju, ki je veljal Trubarju in drugim kot največja tarča. Bil je bojevit „papežnik“, čeprav se je lahko veliko očitalo njegovemu moralnemu življenju. Bil je nekaj časa celo suspendiran, pozneje pa je postal kanonik. L. 1601., je v Loki na gradu sežgal protestantovske knjige škof Hren, ter odpadle Ločane zopet sprejel v Cerkev. Iz poznejše protireformacijske dobe je znan župnik Leopold Rasp, sin loškega oskrbnika in starološkega graščaka, ki je v kamniškem okraju ustanavljal prve šole ter je vzgojil poznejšega pisatelja Paglavca. Največji loški pisatelj te katoliške dobe je jezuit Jernej Basar, (1683.), pisatelj knjige 52 pridig po načinu duhovnih vaj Ignacija Lojolskega (Conciones . . .) v slovenskem jeziku, katerega sloves kot pridigarja je bil tako velik, da so ga smatrali za tretjega najboljšega pridigarja v Avstriji ter je bil znan celo v Belgiji in na Poljskem. Vodil je v Ljubljani razne bratovščine. V tistem času je pisal tudi p. Jakob Škerlj, zdi se, da Ločan, katerega nemško knjigo je prevedel Basar; pisal pa je tudi slovenske molitvenike.

Za 18. stoletje bi najprej imenoval Goričana p. Romualda, ki je napisal — kot sem že omenil v posebnem članku — škofjeloški pasijon (1721. do 1768.), ki pa ni izvirno slovensko delo, temveč predelano po kakšnem nemškem vzorcu, morda predstava istega pasijona, ki so ga predstavljali v Ljubljani. V tem času je umrl v Loki (1717.) pravnik Coraduzzi Joannes Rudolphus, ki je bil deželni sodnik, pa tudi predsednik učenjaške družbe Akademije operosorov, nekake znanstvene akademije, ki pa je pisala in razpravljala zlasti v latinščini; izdal je latinske pesmi (epigrame, prigodnice 1701.-1708.), ter je tako značilen predstavnik tistodobnih klasicističnih mož. Drugi Ločan, član podobne akademije je bil dr. Fr. Ks. Jugovitz, glavni kranjski deželni zdravnik (protomedik). — Posebno važnost pa je igrala Loka za časa šolske reforme cesarja Jo-

žefa, saj je bil tedaj škofijski oskrbnik grof Jan Nepomuk Edling iz plemiške goriške družine, ki se je posebno zavzel za novo organizacijo ljudskega šolstva v Avstriji, razume se, da predvsem v svojem okrožju. Škofja Loka je imela svojo šolo že dolgo časa (v Kadilčevi hiši od l. 1627.), toda l. 1776. je celo predlagal na Dunaju, da bi se ustanovila posebna norma, v čemer pa ni uspel. V Selcih so imeli ljudsko šolo že l. 1790. in v Poljanah 1787. Grof Edling, ki je dobro govoril tudi slovenski, je spisal več prvih ljudskih knjig v slovenskem in nemškem jeziku. Še kot loški „capitaneus“ je postal referent za ljudske šole na Dunaju ter je odločilno vplival na razvoj šolstva v Avstriji. Bil je prijatelj in sodelavec slovenskih prepovediteljev Kumerdeja, Kuralta in dr. ter je med prvimi šolskimi nadzorniki v Avstriji imenoval Ločana Koširja Matevža (za Maribor). Prepesnil je tudi pesem p. Deva na cesarja Jožefa iz prvega slov. pesniškega almanaha „Pisanice“ na nemško, kar je p. Dev smatral za veliko čast ter v verzih odgovoril:

En Kniž se vreden stry si mujo perzadet,
tu, kar sem krulil jest od Jožefa zapejt;
t' mu Nemcu, ktirga glas je čez us sterd sladak,
katirmu Jason ni kus v pejtju, ne enak,
še poje on, moj Kniž! vse sterd je, kar on poje,
vse, vse življenje je, vse luč je, kar on poje,
vse duh je, zgol sam duh . . .

(Jezičnik, XXII, 54).

Prav v smislu tega prepoveda, ko je šlo za pouk najširših plasti, je napisal Ločan, župnik v Železnikih Silvester Murč (1743.) zanimivo knjižico, katere je znan samo naslov: „Pogovar od pijače inu Ventočenja tega Vina med enim G. Fajmoštram inu med štirjim Farmanim“ (1791.) ter je tako loški predhodnik g. Janeza Kalana s Suhe. Iz začetka prejšnjega stoletja je znan dr. med. Ludvik Gerbetz (roj. 1805.), ki je bil prvi specialist za oči na Kranjskem sploh, ter dr. Blaž Hafner, zdravnik v Idriji. Najbolj znan pa je bil Luka Dolinar (1794), ki je umrl kot župnik v Tuhinju, znan komponist cerkvenih pesmi, ki je izdal pet takih zbirk („Izidor, brumen kmet“, „Pesmi od Farnih pomočnikov ali Patronov v Ljubljanski škofiji“ itd.), prigodnice v čast Radeckemu, „nunskemu gospodu očetu Svetiču“ ter „Staro novico o škofijskem zboru (sinodi) v Loki 1755.“ itd. Njegove pesmi so se pele po cerkvah ter so še danes sprejete v razne cerkvene zbirke („Očitjanja“). V tem času je znani Čbeličar dr. Jakob Zupan napisal o Ločankah verz, ki ga v njih slavo ponatisnem:

Do polnoči pele
Ločanke čvrsté,
lan tretji hitele,
tri urice spe!

(Kranjska čbelica zv. 1.).

V predmarčnem času se je v Loki v Kajbitovi hiši rodil tudi znani nemški graški pesnik Zusner, ter smo tako dali tudi nemški pesniški kulturi svoj obolus, ki pa k sreči ni velik. Tedaj (1827.) se je v Loki rodil sodarju Jurčiču na hišni številki 89. sin Jurij, ki je bil izvrsten slikar (nekaj slik je hranil Štefan Šubic v Poljanah, oče bratov Šubicev), pa se je samo enkrat pojavil v Loki ter je plačeval s turškimi zlati, pa izginil za vedno. Sodi se, da je živel kje na Turškem (Carigrad).

Pravo kulturno življenje pa je Loka zaživela šele po l. 1848. Zanimivo bi bilo pisati zgodovino tedanjega časa v Loki, ko so naši dedje zelo neodločno šli prvokrat na volišče (moralni so trikrat voliti, da so izvolili poznejšega ljubljanskega župana Ambroža); kako so imeli svoje glavarstvo (1854., Pokorn, DS 1849, str. 372!), kako se je začelo — med prvimi na Kranjskem čitalniško življenje (1863.), toda to bi šlo preko okvirja mojega pregleda škofjeloških kulturnih delavcev, ki se jih je v tem času več rodilo ali delovalo v mestu. Eden najvažnejših je bil Ernst Kramer, učiteljev sin (1854.), ki si je pridobil doktorat iz kemije, postal celo docent na univerzi v Gradcu, pozneje pa bil potovalni učitelj Kmetijske družbe v Ljubljani. On je početnik kmetijske bakteriologije (njegovo knjigo so prevedli na laško) ter bil duša društva za izsušitev barja. S kmetijstvom se je veliko pečal drugi Ločan, predsednik Kmetijske družbe Gustav Pirc (1859.), ki je pisal strokovne kmetijske knjige (za Mohorjevo družbo) ter nesrečno umrl v Bohinjskem jezeru. Za pogozdovanje Krasa ima veliko zaslug Avgust Guzelj (1864.), gozdar, ki je pisal o tem tudi razne razprave. Ločan je Ivan Macher (1857.), eden najboljših naših prirodoslovcev, ki je spisal še sedaj upoštevane šolske knjige živalstva in rastlinstva ter bil prvi vodja liceja v Ljubljani. Par let starejši je dr. Karel Triller (1855.), znan politik, pošten in značajan, obenem s Tavčarjem vodja zmernega liberalnega krila, ki se je veliko udejstvoval v gospodarskih organizacijah ter bil ob prevratu tudi poverjenik v prvi slovenski deželni vladi. Dr. Alojzij Homan (1863.), zdravnik v Radečah, pa je spisal za Mohorjevo družbo „Postrežbo bolnikom“, eno prvih slovenskih poljudno zdravstvenih knjig. Eden glavnih kulturnih delavcev, ki je v času, ko so se zgoraj imenovani rodili, z vso močjo deloval v Trstu, je bil Ivan Dolinar (1840.), rojen „pod lipo“, kjer ima tudi spominsko ploščo, ter se je zato tudi podpisoval Podlipski ali pa po domače Frickov Janez. Bil je ustanovitelj in urednik „Edinosti“ v Trstu, Sokolskega društva, delavec in igralec v čitalnici, izdajatelj znanega humorističnega lista „Jurija s pušo“ ter koledarjev, samo da bi pridobil Trst in okolico za slovensko stvar. V tem času je živel v Loki sodnik Hinko Dolenc, znan kraški pisatelj, ki se je v loški cerkvi tudi poročil s hčerko pesnika Miroslava Vilharja (1867.); potem dr. Josip Škofic (roj. 1847.), ki je bil predstojnik sodišča in umrl tu l. 1892. ter tu napisal dramo „Gospod s Preseka“, veseloigro „Mari“ ter več strokovnih člankov in zapustil svoje premoženje Ciril-Metodovi družbi. Med tujci, ki so kulturno delovali v Loki na prelomu prejšnjega stoletja naj imenujem nunskega kateheta Ker-

čona Jožefa, ki je v Loki ustanovil prvo Marijino družbo, ter Bleiweisa Franca, ki je tudi pisal nabožne marijanske molitvenike („Najboljša Mati“). Vrhniški podobar Simon Ogrin je slikal kapelo Matere božje pri kapucinih, kaplan F. S. Strežaj je pisal za Društvo drame (Domen), F. S. Finžgar, kaplan, razne novelice, sodnik Oskar Dev vodil pevske zборе in komponiral lepe narodne pesmi. V tem času sta se potegovala za železnico Trst—Gorica—Škofja Loka—Kranj—Tržič—Celovec zlasti državna poslanca Viktor Globočnik in vodja katoliške stranke, predhodnik Krekov, Karel Klun. Zanimivo je morda, da je Krek prav v Škofji Loki prvič nastopil (l. 1891.) ter da je Loka prvo kranjsko mesto, ki je vpeljalo električno razsvetljavo še pred potresom l. 1894. In še to naj omenim, zanimivo za čas —, da je v času kulturnega boja dr. Mahnič na poti na novo mašo v Sorico ostal za nekaj dni v kapucinskem samostanu, pa so mu Ločani zagrozili z mačjo godbo in s pobijanjem stekel, da je moral takoj oditi.

Anton Leskovec, dramatik.

Od mlajših kulturnih delavcev, ki so pred kratkim umrli, sta najzaslužnejša univ. profesor dr. Franc Jesenko in dramatik Anton Leskovec, oba iz predmestja „Karlovec“. Prvi (roj. 1875.) je bil najboljši botanik, poznavalec rastlinstva, ki se je pečal zlasti s križanjem žit, s slovenskim izrazoslovjem ter čuvanjem naše planinske flore (narodni park pod Triglavom), obenem pa se je pečal s planinstvom in sportom ter se smrtno ponesrečil na Komarči, gredoč na obisk k svojim dijakom. Dramatik Leskovec (roj. 1891.) je kazal, da se bo razvil v enega najboljših modernih slovenskih dramatikov. Komaj par let se je šele udeleževal v naši književnosti in izdal nekaj dram („Dva

bregova“, ki se vrši v „Prajerci“!! „Kraljica Haris“, „Vera in nevera“ ter „Jurij Plevnar“, ki jo je imenoval po rojstni hiši, lasti Plevnarjevega gospoda). Umrl je kot davčni referent v Radovljici. Nedvomno je z njim umrl največji škofjeloški besedni umetnik, ki ga žal! — tako malo poznamo.

Od sedaj živečih kulturnih delavcev, rojenih v mestu, pa naj navedem samo nekatere. Predvsem kanonika Ivana Sušnika, ki nima zaslug samo kot bivši župnik v Selcih, temveč tudi kot narodni gospodar pri velikih zadružnih podjetjih (Vzajemna zavarovalnica) ter kot znanstvenik — astronom, ki piše razprave iz svoje stroke ter določa dolgo vrsto let vreme v navadnih in stoletnih pratikah! Dr. Josip Demšar je znan pedagoški in katehetski pisatelj. Svoj čas znani slikar Gvidon Birolla, zdaj tovarnar v Vresnici, je tudi Ločan ter je spadal v družbo prvih slovenskih impresionistov, ki so si izbrali prav Loko za svoj „Barbizon“ (Jakopič, Grohar, Stern, Jama itd.). Ing. agr. Primož Simonič je napisal za Mohorjevo družbo „Poljedelstvo“. Zgodovinar Škofje Loke je škofijski arhivar, besniški župnik Fr. Pokorn, ki je najboljši poznavalec našega mesta in ga je lepo opisal v Dom in svetu l. 1894. Prav tako je poznavalec loških starin časnikar Ante Gaber, ki piše tudi o umetnosti in filateliji. Prof. dr. Pavle Blaznik pa je napisal pomembno knjigo o ustanovitvi Škofje Loke in naselitvi Selške doline (Kolonizacija Selške Doline), o razdelitvi Bitenjskih njiv ter zdaj zbira gradivo o podobni zgodovini Poljanske doline. Joka Žigon se udeležuje v književni zgodovini, bil je nekaj let urednik „Arhitekture“ ter je napisal lepo knjigo o „Zgodovini Slovenske Matice“. France Jesenovec je urednik Vrta, sotrudnik Mentorja in Mladike. Škofjeloško slikarsko tradicijo pa goji akad. slikar Francelj Košir, katerega inspiracijski predmet je predvsem naša čista Sora s penami in svetlobo in mostovi, kar je za mlinarjevega sinu razumljivo. V socialistični publicistiki in feljtonu pa deluje mladi akademik, ki se podpisuje s psevdonimom „Boris Ločan“ in ki ga nemara ne smem izdati.*

Tako sem skušal podati pregled važnejših kulturnih dogodkov in ljudi, ki so se rodili ali delovali v mestu Škofji Loki. Še bolj bogata pa je bila v tem pogledu okolica in obe dolini.

2. Škofjeloška okolica.

Med najstarejše in vsekakor znamenite Staroločane moramo na prvem mestu imenovati graščaka starološkega gradu Mihaela Paplerja, bogatega in pobožnega plemiča, ki se je ovekovetil s tem, da je sezidal Ločanom (l. 1627.) prvo šolsko zgradbo ob farni cerkvi (Kadilčeva hiša), kjer je vzdana še zdaj

* Da bi bila slika popolnejša, bi moralo biti tu navedeno tudi ime avtorja tega članka, dr. Tineta Debeljaka, ki že poldrugo desetletje deluje kot pesnik, pisatelj in literarni kritik; zadnji čas je eden najboljših poznavalcev poljske in splošno slovanske književnosti in je zdaj urednik kulturnega dela Slovenca. — Urednik.

spominska plošča z značilnim napisom: „Got zv ern, disem Vaterlant und dessen Ivgent“. Od njegovih naslednikov — starošolskih graščakov — so zaslužni za splošno kulturo samo še Gotthard Lukančič (1665.), ki je spisal nemško več rodoslovov kranjskih plemiških družin, ter zadnja dva lastnika grofa Strahla, Edvard in Karl: prvi po zbirki starin in po prevodu Prešernovih pesmi, ki jih je hotel v celoti izdati (več prevodov v Vidičevi zbirki iz l. 1901.) ter zadnji, ko je omogočil, da je njegovo bogato zbirko dobila prvenstveno Narodna galerija. Znan je dr. med. Anton Bernik (tudi Wernig, Werdnik, Brdnik, 1751.), ki je napisal več latinskih knjig svoje stroke ter je bil za časa Francozov v Ljubljani član ravnateljstva liceja (visoke šole). „Prifarec“ je bil novomeški prošt Simon Vilfan (1802.), ki je pisal svoj čas pridige, pa ga je l. 1881. cesar F. Jožef povšal v viteški stan. V začetku 19. stol. je bil v Stari Loki dekan Jernej Božič, velik janzenist, ki se je ovekovečil s tem, da je preganjal pobožnega šmartinskega kaplana Friderika Barago, ki je tedaj spadal pod njegovo dekanijo, ter ga premestil v Metliko, odkoder je bežal v Ameriko, kjer je umrl v sluhu svetosti. Baraga se je pozneje kot škof še oglasil v Loki ter tu imel pridige, zbirajoč za zvonove. Zanimivo je, da v Stari Loki službujejo že od nekdaj kaplani, ki so se kakorkoli pečali s književnostjo. Tako so tu služili Matej Ravnihar-Poženčan (1802.), Gašper Švab (1797), pisatelj pridig Janez Komljanec (1848.), eden prvih liturgičnih pisateljev, Ivan Baloh (1873.), pisatelj-feljtonist, vse do zadnjega časa, ko je tu pisal svoje prve drame (Dom) Janez Jalen in deloval veliki koroški borec in pisatelj Ražun, ter zdanji kaplan Janez Veider, ki pripravlja opis umetnin vse dekanije. Pri cerkvi je tudi služboval nad 8 let znani cerkveni komponist Nace Hladnik, ki je umrl v Novem mestu. Prav tako se glasbeno udeležuje domačin Lovro Hafner (1883.), zdaj organist v Preski, ki je izdal „Kitico narodnih pesmi“. Znan v učiteljskih krogih je bil šolski pisatelj Davorin Karlin (1849.), katerega sin dr. Pavel Karlin je književnik v Ljubljani in tajnik Vodnikove družbe. Največja osebnost, s katero se „prifarci“ lahko ponašajo, pa je brat Davorina Karlina dr. Andrej Karlin (1857.), profesor verouka, nabožni in zgodovinski pisatelj, glasbenik in potopisec ter poznejši tržaško-koperski škof, ki se je umaknil Italijanom šele pod smrtnimi grožnjami ter postal vodja zavoda sv. Stanislava in lavantinski škof, kjer se je zavzel zlasti za kanonizacijo Slomška. — Njemu soroden delavec je veliki prošt dr. Andrej Kalan (1858.) iz Pevna, ustanovitelj „Domoljuba“, urednik „Slovenca“ in „Doma in Sveta“, predsednik Kat. tiskovnega društva, desna roka in naslednik Krekov, velik prijatelj književnikov (Ivana Cankarja), oče katoliškega gibanja, poslanec in poverjenik v prvi slovenski deželni vladi. Sam je bil pesnik in pisatelj, ki je pisal o francoski književnosti in prevajal iz nje (Bourget; Razporoka). Kot rektor Marijanišča je storil veliko za uboge; gojil je tudi umno čebelarstvo. Sv. Duh je bil zibelka pesniku, prevajalcu in narodnemu buditelju Francu Cegnarju (1826.), ki je urejal

prvi slovenski politični časopis „Slovenijo“ 1848., pozneje pa v Trstu deloval na prosvetnem in političnem polju. Cegnar je pesnik nagrobnice: „Blagor mu, ki se spočije“, pa tudi navdušene budnice: „Hej rojaki, opasujmo uma svetle meče“ . . . Izdal je pesmi (1860.), prevajal Schillerja, Boženo Nemčevo, Grabowskega, pisal prozo ter med drugim drobižem tudi napravil zabavljico na loške pesnike:

Čemu ti poješ, Ločan!, če te je navdihnili smojka?
Vode bo v pesmi dovolj, šlo bo v pomije ime.—

Franc Cegnar, pesnik.

Velik umetnik in človek asket je bil slikar Gašpar Porenta (1870.) iz Virmaš, profesor v Zavodu v Št. Vidu, dober risarski vzgojitelj; vzgojil je Toneta Kralja, St. Kregarja ter naslikal več podob za Velesovo, za cerkev sv. Jožefa v Ljubljani itd.—V Zabnici se je rodil l. 1739. Robert Valentin Kuralt, ki je stopil k menihom v Stično in bil v samostanu profesor moralke. Prišel je z menihi navskriž, za kar je romal po avstrijskih samostanih, kjer je pisal delo, s katerim je poveščeval reforme liberalnega cesarja Jožefa (1781.) v latinskem jeziku. Ne ve se, kje je umrl po razpustu samostana. — Bolj znan ter še večji „freigeist“ pa je bil Martin Kuralt (1757.), prav tako iz Zabnice, ki je bil tudi menih v Stični in izstopil iz reda eno leto za Linhartom, s katerim je bil prijatelj. Pozneje je postal škofov kaplan, pa ga je ta spodil radi neke pridige; potoval je po Francoskem ter bil končno knjižničar v Lvovu v Galiciji, učil čebelarstvo in kmetijstvo v semenišču in na univerzi, bil interniran radi „freigeistovstva“ v več samostanih (nazadnje tudi v kapucinskem v Loki). Bil je zelo učen mož, znal je osem

jezikov, pisal slovenske, nemške in latinske pesmi in knjige ter bil eden glavnih brezverskih duhovnikov tistega liberalnega časa, pristaš struje, ki je podpirala cesarja Jožefa pri ukinitvi samostanov. V Dorfarjih spominja spominska plošča na enega največjih avstrijskih juristov, na dr. Tomaža Dolinarja (1760.), ki je bil profesor na dunajski univerzi, kjer je predaval cerkveno in rimsko pravo; zlasti velik strokovnjak je bil v zakonskem pravu, ter ima delo „Handbuch . . .“ še sedaj veljavo. Bil je prijatelj Kopitarjev in dr. J. Zupana, tistega, ki je pel o boju na Sorškem polju v njegovi domačiji l. 461. (seveda ne odgovarja resnici): Got Suave pobije — v Stražišči leže, — kri Bitnje oblije — od bitve ime“ (Kr. Čbelica zv. 2.). Iz Dorfarjev je tudi notar Mate Hafner (1865.), ki je bil še avskultant pri pisatelju Kersniku ter je eden najboljših poznavalcev naših hroščev in metuljev, katerih lepo zbirko je podaril Narodnemu muzeju. — Iz Stražišča, ki je v času freisinških škofov tudi spadalo k Loki, pa bi omenil samo p. Benvenuta Krobata (1805.), prijatelja Prešernovega, ter Pakiža Mihaela (1827.), ki je uvedel in razširil na orient domačo obrt — sitarstvo. S Podreče, ki stoji na meji bivšega loškega gospostva, je doma Simon Jenko (1835.), nesmrtni pesnik našega Sorškega polja. Baš lani smo svečano proslavili stoletnico njegovega rojstva. — Godešič je dal prirodoslovca Kušarja, profesorja na ljubljanski univerzi, ter šolnika in prav tako prirodoslovca, ki je opisal postojinski okraj in jamo, Kavčiča Pavla (1852.). — Tam je tudi svojo mladost preživel škofjeloški dramatik A. Leskovec, za katerega je predvsem — ker je zgodaj osirotel — (Lavdanove svojtel!) — skrbel in ga šolal mengiški župnik Kušar, ki ga je ubil pred leti ropar. — Iz Gostec je doma drugi pesnik sorškega polja Cvetko Golar (1879.), ki je spesnil več zbirk pesmi (Rožni grm, Pisano polje, Poletno klasje), v katerih opeva kot samo še Murn lepoto kmečkega dela in kmečkih simbolov, tako da njegova pesem povsem sliči Gasparijevi podobi. Golar je napisal par svežih slovenskih veseloiger (Vdova Rošlinka, Zapeljivka), katerih zadnja pa je doživela velik protest. Pisal je tudi povesti, prevajal grške klasike, zbiral antologije itd. ter je pravi tip bohemskega literata, pa dobrega pesnika, ki je zdaj Sorško polje zamenjal s Slovenskimi goricami. — S Suhe pa bi imenoval starejšega nabožnega pisatelja Ahaca Steržinarja (1676.), ki je bil župnik v Gornjem gradu ter je med prvimi širitelji pobožnosti križevega pota (cerkev sv. Frančiška). Opeval je v nerodnih verzih prav to romarsko pot ter izdal l. 1729. „Catolish Kershanskiga Vuka Peissme, ktere se . . . nuzno pojo.“ — Velik učenjak je bil dr. Fr. Stanovnik, vseučiliški profesor bogoslovja v Gradcu, eden najboljših avstrijskih dogmatikov, ki je pisal tudi v Kirchenleksikon ter je posebej lepo znal tolmačiti Kristusovo Vstajenje. Po Pogačarjevi smrti bi lahko postal ljubljanski škof, pa je radi slabih oči odklonil. Zadnja leta je skoraj slep hodil domov na počitnice ter tudi počiva na loškem pokopališču. — Med živimi Sušani pa je širnemu slovenskemu svetu znan neumorni delavec na vseh vzgojnih in kul-

turno političnih poljih, duhovni svetnik Janez Kalan, ki je izdal že gotovo 30 brošur in knjižic. Boril se je zoper pijančevanje, posirovelost ter za spravo v politiki in spoštovanju vere, katere goreči apostol je, ter je njegova ideja internacionalno praznovanje Kristusa Kralja. — Tudi okoliški hribi so dali več kulturnih delavcev. Tako se je na Breznici rodil (1887.) dr. Fran Javh, ki se je v Ameriki prekrstil v Kerna. Zdaj je glavni zdravnik Slovenske Jednote v Clevelandu. Bil je svoj čas urednik „Glasnika“, upravnik „Nove domovine“, predsednik Narodnega doma v Clevelandu in drugih društev. Izdal je „Popoln angleško slovenski besednjak z angleško izgovarjavo“ ter za Slovence „Angleško-slovensko berilo“. — Iz Gatrovega je bil Janez Volčič (1825.), plodovit nabožni pisatelj (okoli 30 molitvenikov, med njimi prve slovenske šmarnice, ter je on prvi tako imenoval majsko pobožnost v l. 1850. — 55.). Za 25. letnico mašništva je spesnil pesem o „sv. Hermagori“ (1874.) ter nastopil proti pijančevanju: „Žganju vojsko, slovó!“ — Z Breznice je tudi dr. Lovro Sušnik, profesor v Ljubljani, ki piše strokovne šolske članke in razprave, pomožne šolske knjige iz nemščine in francoščine, dela na slovanski vzajemnosti ter je izdal pomembno knjigo „Akademijski poklici“. — Iz Sopotnice je naš „Mostarac“ prof. Ivan Dolenc (1884.), zdaj gimnazijski nadzornik, bivši stenograf v dunajskem in beograjskem parlamentu, najboljši poznavalec Krekovega življenja in idej (izdaja njegove Zbrane spise!), piše „pisma“, šolsko vzgojne in stenografske razprave. — Iz iste vasi je Rev. Franc Ažbe, župnik v Waukeganu v Ameriki, kjer je postavil veliko cerkev ter bil duhovni voditelj Slovenske Jednote, organizator Slovencev. — Od sv. Andreja je Jakob Volčič (1815.), ki je 46 let župnikoval v Istri, kjer je budil narodno zavest. Pridno kakor čebelica je nabiral narodopisno blago med Istrani ter ga priobčeval v „Novicah“, „Glasniku“, itd. — Od sv. Barbare pa je Janez Plestenjak, pisatelj, ki si jemlje motive prav iz teh hribov nad Hrastrnico (glej Mladiko!) ter je naznanil za drugo leto v Večernicah novo širšo povest, ki se bo godila v Ločnici. —

3. Poljanska dolina.

Za slovensko kulturo pomembnejše može kakor Loka je dala klasična Poljanska dolina, domovina naših Šubicev in Tavčarja. V Brodéh se je rodil Simon Šubic (1830.), znani slovenski prirodoslovni pisatelj Glasnikove dobe in pozneje vseučiliški profesor v Gradcu. Bil je velik fizik, ki je veliko pisal tudi v slovenščini in razlagal naravne pojave. V Loku je še danes znan po tem, da je bil nagnjen h kleptomaniji ter je vedno pobral vse žličke v kavarnah, kamor jih je potem nosila nazaj služkinja. — Na Visokem je bil doma mecen slovenskih in hrvatskih narodnih društev (Mohorjeve družbe, vseučilišča v Zagrebu, Matice dalmatinske, Slov. Matice), prof. Matija Debeljak (1807.), prijatelj Čopov in menda tudi Prešernov, ki je podučeval pri italijanskih družinah v Benetkah in v Milanu, na Dunaju in v Vidmu ter umrl v Trstu. Pisal je učne knjige

za Italijane (za nemščino) ter s simpatijami spremljal porajajoče se slovensko slovstvo. Ustanovil je tudi stipendijo za poljanske di-jake sorodnike. Veliko mož so dale Poljane, katerih ime bo za vedno živelo v naši kulturni zgodovini. Julij Alič (1779.) je bil pisatelj prvih slov. ljudsko-šolskih knjig ter prijatelj slov. preporediteljev. Pušar Luka (1676.) je bil župnik v Selcih ter je izdal posebno knjižico „Andoht sv. Lucije v Dražgošah“ (1750.). Rodbina Šubicev je proslavila Poljane za klasična tla slovenskega slikarstva. Štefan Šubic (1820.), katerega oče Pavel je bil tudi podobar, se je rodil sicer v Hotovljah, pa je živel v Poljanah, kjer je izdelal največje delo — glavni oltar v župni cerkvi. Tudi njegov brat Janez Šubic je bil podobar v Škofji Loki, njegovi sinovi pa so bili vsi odlični slikarji: na domu je ostal sin Valentin, ki je bil bolj rezbar, dočim sta šla v svet genialna brata Janez in Jurij Šubic, najboljša slovenska slikarja tistega časa. Janez se je šolal v Benetkah, bil je v Rimu in na Dunaju ter slikal celo Čehom Narodno gledališče v Pragi in izdelal Album čeških umetnikov, ki so ga poklonili ob poroki cesarjeviču Rudolfu. Ko je požar uničil dela v Narodnem divadlu, se je vrnil v Poljane in slikal oltarje v cerkvi sv. Volbenka, potem pa znova v Pragi še več slik, okrasil mestno vodarno itd., dokončal podobo sv. Antona Padovanskega, ki jo je oče pričel za loški kapucinski samostan, pa kapucinom ni bila všeč. Za Bukov vrh je slikal sv. Notburgo. Postal je profesor slikanja v Kaiserslauternu ob Reni. Vendar pa je prišel krasit še naš muzej, kjer je naslikal veliko sliko „Carniolo“. Pokopan je ob Renu. — Na Saškem pa je pokopan brat Jurij (1855.), ki so ga v času smrti imenovali „najgenialnejšega slovenskega slikarja“. Študiral je na Dunaju, se boril v Bosni, slikal v Atenah, kjer so mu ponujali profesuro na Akademiji, delal v Parizu in v Pragi (Narodno gledališče), za špansko kraljico, za Madžare in Francoze. Doma je naslikal oltarno podobo sv. Jurija (Šenčur), obok pri sv. Jakobu v Ljubljani, slike za muzej, več portretov (dr. Tavčar) itd. — Poleg teh Šubicev se omenjata še slikarja Alojzij in Blaž. Zanimivo je, da je bila mati dr. Kreka sestrična bratov Šubicev ter so tako kulturni vrhovi Poljanske doline povezani z onimi iz Selške. — Ivan Šubic (1856.) je bil tudi fizik in prirodoslovec (elektrika) ter se je bavil z umetnostmi, bil tudi časnikar (urednik Šukljetovega „Ljubljanskega časnika“) ter je radi njega ustanovil Šuklje Obrtno šolo, katere prvi ravnatelj je postal. — Iz Poljan je bil prof. Janez Jensenko (1858.), zemljepisec, ki je pisal prve šolske knjige iz zemljepisa za naše gimnazije, ki imajo še danes ceno. Bil je zelo učen ter je prestavljal iz angleščine (Župnik Wakefieldski) in francoščine; znan je njegov spis „Časnikar in časnikarstvo“. (1884.). — Najbolj znan pa je dr. Ivan Tavčar (1851.), politik in pisatelj Emil Leon, ki je pisal pravniške knjige ter prelepe povesti iz „loškega pogorja“, ki spadajo med najlepše slovenske novele ter bi jih moral poznati brezpogojno vsak Ločan. Tavčar je opisal življenje Poljanske doline, domače tipe in originalne, lovske dogodbe v Zali in obnavljal stare dogodivščine iz časa protestantskih bojev, „Visoška kronika“ bo osta-

la več en spomenik Visokemu in njenim prednikom, kakor bo „Cvetje v jeseni“ kazalo pravo podobo poljanskih ljudi iz Žetine pod Blegašem ter na Malenski gori. Tavčar je največji besedni umetnik Poljanske doline in vsega loškega gospostva. Prav tako znana pa je njegova soproga, gospa Franja Tavčarjeva, voditeljica slovenskega ženstva, kraljeva dvorna dama, ki sodeluje pri vseh velikih slovenskih kulturnih prireditvah ter je v času majniške deklaracije izročila voditelju dr. Korošcu v imenu slovenskega ženstva stotisoče podpisov.

Dr. Ivan Tavčar, pisatelj.

Druga slavna Poljanca sta vseučiliška profesorja brata Franc (1866.) in Aleš Ušeničnik (1868.). Oba bogoslovna profesorja, Franc pisatelj pastoralnih knjig, Aleš pa eden največjih slovenskih filozofov, s katerimi je zvezan preporod katoliškega gibanja na Slovenskem, pravi naslednik Mahničev in regulator vsega duhovnega razvoja pri nas. Njegova „Knjiga o življenju“ je našla priznanje v širnem svetu, kjer jo bero v prevodih. — Iz Poljan je še pisatelj Pavel Perko (1877.), župnik, ki je izdal lepo zbirko poljanskih novel „Iz naših gora“, ter šolski pisatelj Lovro Perko (1865.), ki je znan zlasti po svojih spominih na Ivana Tavčarja. — V Poljanah slušbuje organist Franc Kramar z Iga, (1890.), ki je zaslužen za našo glasbeno kulturo, saj je rešil pozabljenja nič manj kot 4470 narodnih pesmi. — Iz Predmosta je prof. Jožef Kržišnik (1872), pisatelj šolskih zemljepisnih knjig ter Zgodovine horjulske fare. — Iz Volče je slavni jurist dr. Jurij Dolinar (1764.), ki bi lahko bil profesor na univerzi na Dunaju, pa je sprejel mesto profesorja na ljubljanski visoki šoli (takratni univerzi), kjer je učil cerkveno pravo. Vzgajal je osirotelega Barago, kateremu je bil birmanski boter, ter tudi sicer bil zelo pobožen

mož, za kar ga je škof imenoval za konzistorijalnega svetnika, čeprav je bil laik. Na smrtni postelji je pisal — nemško — „Življenje Jezusa Kristusa“ in umrl je s Tomažem Kempčanom v rokah. — Z Javorjev je znani dobrotnik slovenskega dijaštva, afriški misijonar in dolgoletni urednik „Zgodnje danice“ msg. Luka Jeran (1818.), bivši navdušen Ilirec, pomočnik Bleiweisov, pesnik nabožnih pesmi ter — strogi kritik vsake posvetnosti, pri čemer je šel gotovo predaleč. Bil pa je osebno asket ter velik delavec. — Malo dalje s Četene ravni je bil Ignacij Pintar (Bintar, 1776.), profesor porodništva v Ljubljani, zadnji profesor na ljubljanskem liceju, ki ni imel doktora. Istotam je bil doma prvi redni slovenski profesor slavistike na graški univerzi dr. Gregor Krek (1840.), nekdanj pesnik (Na sveti večer o polnoči, 1863.), ki je postal znan predvsem kot zbiratelj narodnega gradiva ter je bil v slovenski etnografiji med največjimi strokovnjaki. Njegov sin dr. Gojmir Krek se je uveljavil kot organizator prve moderne glasbene literature ter odličen jurist, ki je postal celo rektor ljubljanske univerze. — Iz Dolenčic, javorske fare, je monakovski slikarski učitelj in bohem Anton Ažbe (1862.), slaven slikar, katerega slike vise v muzeju in ki je znan zlasti kot vodja najboljše monakovske slikarske šole, iz katere so izšli pozneje vsi najboljši slovenski moderni slikarji (Jakopič, Kobilca itd.). Bil je prijatelj nemških modernih pisateljev. Iz Dolenje ravni je bil Jakob Jereb (1845.), poštni uradnik v Trstu, kjer se je udeleževal v tržaških narodnih društvih ter tudi pisal o zaslužnih tržaških čitalniških delavcih (o Fr. Remcu itd.). — Iz Dobja pri Poljanah sta starejša pisatelja prevodov sv. Pisma in pridig Anton Traven (1754.) ter Janez Traven (1781.), ki je bil tudi „fajmošter“ v Poljanah, kakor se je podpisoval. Iz Dobja je tudi slikar Ivan Franke (1841.), ki je živel do pred kratkim ter bil dolgo časa najstarejši slovenski slikar. Pečal se je tudi z ribarstvom, kjer je bil strokovnjak. Svoj čas je veliko potoval, celo na Kitajskem je bil (1873.), odkoder je prinesel mnogo slik. Za uršulinsko cerkev v Loki je naslikal sv. Valentina. — Z Malenskega vrha je bil Ivan Pintar (1854.), časnikar, sourednik „Slov. Naroda“, urednik „Rodoljuba“, delal je tudi pri „Novicah“ in „Slovincu“. Zanimivo je, da je on prevedel že davno ruske romane, ki so jih pozneje zopet prevajali, ker so se Pintarjevi prevodi pozabili v časopisju (Knez Sereberjanil. 1884., Tolstoj: Rodbinska sreča, Lermontov: Junak našega časa . . . itd.). Poleg časnikarstva se je pečal tudi z astronomijo in matematiko. — Iz Gorenje vasi je bil tudi podobar Ivan Poljanec (1855.) ter podobar in pozlatac Ignac Žust, ki se je pozneje prepisal v Oblaka, kakor se je pravilo pri hiši. Ta ni tako znan kot njegov sin dr. Vatroslav Oblak, ki je bil rojen že v Celju ter spada med največje slovenske jezikoslovce, ki bi — če bi mu bilo dano živeti — postal naslednik velikega profesorja na dunajski univerzi V. Jagiča. — S Solovca pri Lučnah je bil Janez N. Oblak (1870.), predsednik ljubljanskih advokatov, h kateremu je zahajal večkrat v goste Prešeren, ter je bil član raznih znanstvenih društev. Njegova hčerka

je hranila pomemben Prešernov rokopis nekega verza, ki nam je samo od tod znan. Pozneje je njegova družina utonila v nemškem kulturnem krogu: njegova hčerka, ki se je poročila z nemškim pesnikom von Hermannsthalom, prijateljem Čopovim, je bila slikarica in njena hčerka ravno tako. — Iz Lučen je tudi msg. Jože F. Buh (1833.), ameriški misijonar, ki je sezidal ob Missisipiju več cerkva ter je njemu na čast imenovano tudi mesto „Buh“ v Ameriki. Bil je voditelj „Amerikanskega Slovenca“, ustanovil je prvo slov. tiskarno (Tower) ter pisal nabožne knjige (Koledar). Bil je generalni vikar v škofiji. — Isti vas je dala tudi Matijo Bradaško (1852.), slikarja, ki je v prejšnjih letih poslikal veliko naših cerkva in znamenj ter do 30 križevih potov. Je sorodnik Šubicev ter bil Janezov pomočnik. — Župnik in rojak v Lučnah Anton Dolinar (1847.) je bil vnet cecilijanec, ki je napisal razne določbe o katoliški cerkveni glasbi. — Njegov sorodnik je glasbenik in skladatelj dr. Anton Dolinar (1894.), profesor in vodja Pevske zveze v Ljubljani, rojen že na Trati. — Trata je dala več znamenitih mož, med njimi profesorja dr. Ivana Regna (1860.), ki živi na Dunaju kot znan prirodoslovec, ki se je ves posvetil proučevanju kobilic, posebno pa murnov, njihovemu petju in sluhu itd. Zanje ima posebne aparate, s katerimi določa višino cvrčanja (v notah) ter je določil natančno, kaj to petje pomeni (vabljenje samice!) ter v kakem zboru pojo murni. — S Trate je katehet Anton Čadež (1870.), nabožni pisatelj, urednik „Bogoljuba“, „Domoljuba“, „Vrtca“ itd. ter ima velike zasluge pri katoliškem tisku (tajnik KTD). — Z Žirovskega vrha je drugi nabožni pisatelj spiritual dr. Ciril Potočnik, avtor več pastoralnih del ter sourednik „Bogoljuba“, in njegov mlajši brat Peter, komponist. — Sicer je dala Trata mnogo domačinov inteligentnim poklicem, ki pa se javno ne udeležujejo; omenimo naj samo iz Demšarjeve družine, ki je dala tri jezuite: Antona (1905.), ki bi se razvil v dobrega znanstvenika-prirodoslovca, če ne bi tako mlad umrl, ter Alojzija, ki je odšel v Indijo širit med pogane krščansko kulturo. — Iz Hotavelj je bil ameriški škof, naslednik Baragove stolice Ignacij Mrak (1810.), ki je pozidal veliko stolnico v Marquette ter je bil na vaticanškem koncilu v opoziciji med pristaši Strossmayerja. Od tam je tudi ravnatelj ljubljanske knjižnice Luka Pintar (1857.), znan jezikoslovec, tudi pisatelj, eden prvih razikovalcev in razlagalcev Prešernove poezije, ki jo je tudi izdal; posebno se je pečal z razlago krajevnih imen. — V Leskovici pod Blegašem se je rodil slikar Luka Čuferin (1805.), ki je napravil za domačo faro božji grob, sicer pa poslikal večinoma na Goriškem 40 križevih potov, 23 oltarjev, 70 oltarnih slik itd. — Izpod Blegaša je tudi prof. Maks Miklavčič, zgodovinar in zemljepisec. — Od Nove Oslice (Lanišče) je bil doma Miha Peternel (1808.), šolnik, ki je bil prvi ravnatelj ljubljanske realke ter ima v Ljubljani celo svojo posebno ulico. — Prav tako je v Novi Oslici služboval za župnika šaljivec Frančišek Zorc, ki je svojčas risal humoristične skice za Alešovčevega

„Brenceljna“. — S Stare Oslice je Miglič Franc (1855.), organist pri sv. Treh Kraljih, ki je izdal nekaj pesmi.

Žirovska okolica je manjšega pomena. Že pri prvem slovenskem pesniškem almanahu „Pisanice“ je sodeloval s slabimi pesmimi Žirovčan Martin Naglič (1748.), filolog, jezuit, dokler niso razgnali reda. Bil je član prve in druge znanstvene družbe operozov ter član revizije za Japljev-Kumerdejev prevod sv. Pisma. — Znani so bili žirovski tkalci Oblaki, ki so dobili plemstvo Wolkensterg ter iz te žirovske družine izvirajo puštalski baroni. — V Žireh je služboval izvrstni sadjerejec župnik Majnik, ki je bil med tremi najboljšimi na Gorenjskem. Prav tako je tu župnikoval predhodnik Kreka kot sociologa Ivan Belec (1856.), veliki prijatelj Slovanov, ki je predlagal ruski jezik za skupni jezik; bil je tudi prvi, ki se je v „Slovenca“ začel zanimati za socialna vprašanja ter izdal knjigo: „Kmetom v pomoč“. — Žirovčani so tovarnar Jernej Kopač, ki se je veliko udeleževal v katoliških organizacijah, Josip Mazi, ravnatelj realke ter bivši prosvetni šef v Ljubljani, in delavski organizator Ivan Mlinar. Od Sv. Treh Kraljev je podobar in slikar Jernej Jereb, ki je delal v Beli Krajini ter postavil uniatski ikonostas v Metliki. Iz Gornjega Vrsna je dr. Jakob Kavčič (1851.), izvrstni pravnik in juridični pisatelj, ki bi imel postati predsednik vrhovnega sodišča. Ima velike zasluge za pravno izrazoslovje. Preko sedanje državne meje vendar še v območju žirovske okolice na Ledinah se je rodil Anton Žakelj-Ledinski (1816.), slovenski pesnik, ki je hotel ustvariti celo slovenski ep „Sedem sinov“. Tudi sicer je pisal večje pesmi (Viljkovo!).

4. Selška dolina.

Poglejmo še v Selško dolino. Pri sv. Tomažu se je rodil znani umni sadjar Lovro Pintar (1814.), spodaj v Spodnji Luši pa Lovrenc Košir (1810.), ki je iznašel — kot poštni uradnik — dopisnico! Iz Luše je tudi znani ljudski pesnik „Pestotnik“, ki je tudi že večkrat nastopil v radiju ter s svojimi pesmimi spremlja vse važnejše dogodke svoje okolice. Iz iste vasi je bil tudi prezgodaj umrl bogoslovec Janez Okorn, ki je umrl pred desetimi leti prav tedaj, ko je največ obetal. Pisal je sicer že kot srednješolec pod psevdonimom „Slavoljub“ v Ježovega „Jugoslovana“, pozneje pesmi in povest „Pogrebci“ (nastopa Čude s Sopotnice) ter razne književne domislice v „Mentorju“. Velika izobrazba bi ga pripeljala do globokega bogoslovca ter širokega romanopisca s Cirilometodijsko idejo zbližavanja krščanskih cerkva. — Iz Pozirna poteka rodbina opernega pevcva Fr. Navela Pogačnika (1865.). Od Sv. Lenarta oz. Martinjvrha je doma Čbeličar dr. Miha Tušek (1803.), mestni zdravnik v Ljubljani, ki je že l. 1843. opisal Bohinj in Triglav ter prevel iz Bürgerja (za Čbelico) romanco „Cesar in opat“. Od istotam je bil dr. Jernej Zupanc (1828.), mecen šentlenarske šole, prvi slovenski predsednik notarske zbornice, pravni pisatelj, oče edine univ. docentke na naši univerzi dr. Alme Sodnik-Zupančeve ter slikarice Anice

Zupančeve. — Tu se je rodil Martin Rant (1844.), sadjar, morda tudi p. Felicijan Rant, ki je bil „fajmošter per materi božji pred mostam“ v Ljubljani (franciškan) in je izdal „Postne pridige“ (1829.), ter dr. Jože Marija Kržišnik (1865.), dekan v Trnovem na Notranjskem, ki je pisal izvrne drame, pesmi ter mnogo prevajal iz ruščine (Lermontov).

Med znamenite Selčane spada nakelski dekan Blaž Blaznik (1786.), ki je znan radi svojega nemškega dnevnika ter radi gostoljubja, s katerim je sprejemal tedanje slovenske kulturne može, Prešerna, Vraza, Bleiweisa itd. Zbiral je tudi gradivo za zgodovino Selc. — Lovro Pintar (1814.), župnik v Preddvoru, je študiral skupaj z Jeranom v Karlovcu in bil navdušen Ilirec, pozneje je sestavljal molitvenike ter pisal v „Novice“ poleg literarnih tudi sadjarske stvari. Ivan Tušek (1835.) je pisal sprva narodopisne zanimivosti: „pripovedke z Martinjvrha“ (Glasnik), pozneje pa se je posvetil prirodozlojstvu ter priredil po Schödlerju prve slovenske šolske knjige „Botaniko“ in „Živalstvo“ za naše gimnazije. V dijaških letih je spadal med „Vajejce“ kot sošolec Stritarja, Erjavca, Jenka itd. — Zaslužen za našo najstarejšo zgodovino je dr. France Kos (1853.), ki je izdal pet knjig „Gradiva za zgodovino Slovencev“, monu-

Dr. Janez Ev. Krek,
slovenski prosvetitelj.

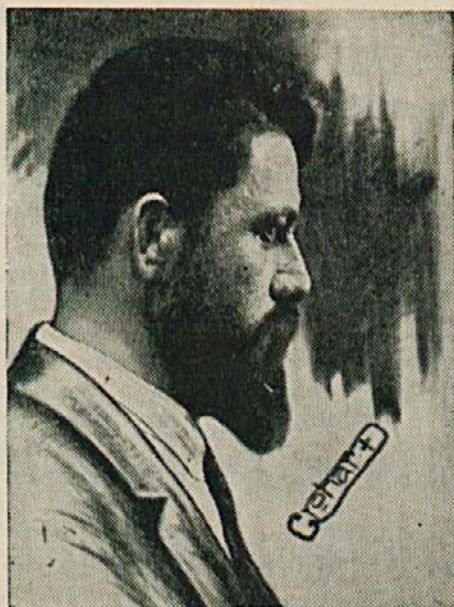
mentalne izdaje slovenskih zgodovinskih dokumentov. Obenem je izdal v posebni knjigi tudi „Doneske k zgodovini Škofje Loke in okolice“, ki jih je po čudnem naključju našel v Gorici. Njegova dva sinova, rojena v Gorici, sta oba odlična kulturna delav-

ca, dr. Milko Kos profesor zgodovine na naši univerzi in dekan filozofske fakultete, ki je izdal prvo sintetično „Zgodovino Slovencev“ (1934.), Gojmir Anton Kos pa je slikar in predsednik „Društva slovenskih umetnikov“, ter je prav lepo naslikal „Selško cerkev“ ter več drugih motivov iz teh krajev. V Selcih je rojen Krek France (1858), kaplan v Zireh, ki je eden najplodovitejših, pa tudi dobrih slovenskih otroških pesnikov in je bil glavni sotrudnik „Vrtca“, ni pa bil v nikakem sorodstvu z dr. Janezom Ev. Krekom (1865.), ki sicer ni bil rojen v Selcih, temveč pri sv. Gregoriju, je pa po očetu spadal v Selca ter je tu po očetovi smrti največ živel. Smatral je Selca za svoj pravi dom, kjer je živela in kjer tudi počiva njegova mati. O Kreku „Očetu naroda“, na katerega so Selčani v resnici najbolj ponosni, ne mislim kaj več besed izgublјati, saj ga pozna vsak slovenski človek, še celo pa vsak Ločan, saj je v Loki začel svoje tribunsko poslanstvo (1891.). Njegov dom je danes Prosvetno društvo, ki ga krasi Krekov relijef. Tudi njegova sestra gdč. Cilka igra v slovenskem ženskem javnem življenju veliko vlogo ter se udeležuje zlasti v dobrotelčnosti. Iz Selc izvirata tudi rod slikarja Petra Žmitka, saj je po teti, ljudski slikarici iz Selc, podedoval prvo slikarsko orodje, pa tudi slikarski talent, ki je bil v materini hiši. Zato je vedno rad prihajal sem, prav tako kot dr. Rudolf Andrejka, šef statističnega oddelka v notranjem ministrstvu, ki je vzljubil Selško dolino, posebno pa gore in jih izbral za svoj delokrog, kjer je utiral pot turističnemu razmahu v teh krajih (Ratitovec!). Udeležuje pa se tudi znanstveno tako v pravni kot zgodovinski literaturi (Krekov rodovnik!) ter tudi v slovstvu, saj je prevel več slovenskih modernih in starejših pesmi na nemški jezik. Ti omenjeni bi bili glavni možje iz Selc. Iz njih najbližje okolice z Rudnega pa je prof. Jaka Šolar, organizator slovenskih šolskih knjig ter urednik Mohorjevih literarno zgodovinskih knjig (Detela, „Cvetje iz domačih in tujih logov“); jezikoslovec in publicist. — Iz Dražgoš pa je Luka Jelenc (1857.), organizator liberalnega učiteljstva, ustanovitelj „Zvončka“, Učiteljske tiskarne itd. Njegov sin je bil prezgodaj umrl časnikiar Vitoimir Jelenc, ki je s srbsko armado preživel albansko Golgoto ter pisal časopisno leposlovje v skrajno jugoslovanskem smislu. — Iz Češnjice je bil dr. Franc Jelenc (1749.), pravnik in profesor na juridični fakulteti v Innsbrucku.

V Železnikih moramo omeniti najprej staro fužinarsko rodbino Plavcev, predvsem Julija Plavca (1569.), ki je postavil ves ugled in trud, da se je ustanovila posebna župnija v Železnikih, ki so tedaj spadali pod Selca. Zato so mu Selčani pretili, da ga ne bodo pustili skozi Selca, ter se jim je izogibal po noči — po Sori. Družina Plavcev je bila v sorodu z drugo važno železnikarsko rodbino Pfliegerjev, vitezov Wertnau, od katerih je bil eden 1748. univ. profesor-pravnik v Lovu. — Najbolj znan Železnikar v slovstveni zgodovini pa je advokat dr. Blaž Krobat (Crobath, 1797.), Prešernov sošolec, prijatelj, „mecen in brat“ in šef. Z njegovo družino je bil Prešeren najbolj povezan, pri njem se je shajala vsa Prešernova

družba, zlasti slovanski gostje (Mácha, Korytko itd.), kajti njegova žena je bila Poljakinja. Bil je zaveden narodnjak, ki je imel namen v l. 1848. posvetiti se politiki, bil izbran v deželni zbor ter je prav v tem letu umrl. Njegova hčerka je znana slovenska pesnica Lu jiza Pesjakova, ki jo je še Prešeren učil in ji tudi posvetil nekaj nemških verzov. Pozneje je rodbina Pesjakov prešla v nemški kulturni krog. S Prešernom v zvezi je bil tudi Jo že Da ga rin (1785.), bogoslovni profesor, ki mu je bil na liceju celo učitelj, pozneje kot dekan v Kranju prijatelj in je bil ob smrtni postelji pesnikovi. Njemu so dolgo časa pripisovali, da je iz zelotstva sežgal Prešernovo ostalino, kar pa novejši literarni kritiki odločno zanikajo. — Anton Pintar (1817.) je bil župnik v Z a l e m l o g u, prevajal je povesti Krištofa Šmida, izdal knjižico v spomin „Obletnice posvečenja nove cerkve Marijine v Suši“ (1878.), sodeloval pri Aliolijevem sv. Pismu ter pisal pesmi o Suški cerkvi v „Zgod. danico“ in spis „Kratek poduk sviloprejk ali židne gosenice in murve prav in z velikim pridam rediti“. — Najznamenitejša stara rodbina v Železnikih, ki je dala veliko znamenitih mož, pa so bili Levičnikovi. Družina je izšla sicer iz krojaškega stanu, pa so se z delom in pridnostjo povzpeli do fužinarstva ter je Luka Levičnik (1780.) že kupčeval z Bosno, Banatom itd. Njegov sin pesnik Jurij se je potegoval, da bi oče dobil plemstvo z naslovom „von Eisenkron“. Že njegov bratranec Ga š pa r Jurij Melhior (1772.) je bil odličen pravnik, suplent cerkvenega prava na univerzi na Dunaju in pozneje znan dunaiski advokat, ki si je pridobil plemstvo „von Glomberg“ (1818.) in celo viteštvo ter častno meščanstvo Dunajskega Novega mesta. Njegov sin Hen rik Levitschnig v. Glomberg (1810.) je bil že nemški pesnik, njegova hči pa se je poročila z nekim Prusom, katere notomec je bil l. 1917. celo član pruske gosposke zbornice! — Dr. Jernej Levičnik (1808.), Lukov sin, je bil župnik v Šmohorju v Ziljski dolini ter pesnik v Čbelici, iz katerega pesniških poizkusov pa se je Prešeren norčeval: „Kako bi neki prave pel levičnik?“. Sodeloval je pri prvih Slomškovih nabožnih knjigah ter je bil s Prešernom v prijateljskem dopisovanju. Na njegovo prošnjo je prevedel Schillerjevo „Devico Orleansko“ (rokopis); spesnil je tudi obširne speve (15) epa „Katoliška Cerkev“. Pisal je tudi prvi Prešernov življenjepis in bil velik spoštovalec pristnega slovenskega jezika, dober gospodar in velik dobrotnik koroških Slovencev. Njegov brat Jo že f (1826.) je bil organist (65 let) in učitelj (48 let) ter eden najzanimivejših slovenskih kronistov. Podpisoval se je „Rodoljub Podratitovski“. Vsak dogodek v loškem okraju je opisal v Novicah ali Zg. Danici (n. pr. nova železnica, novi loški kolodvor itd.). Tip delavca iz čitalniške dobe, ki je sodeloval pri vseh narodnih prireditvah, opisoval vsako zgodovinsko in narodopisno pomembnost, udeleževal se v domači politiki ter bil tudi župan. Še danes so zanimivi njegovi potopisi po slovenski deželi (Eno noč na sv. Joštu, Selška dolina itd.) ter zgodovinski podatki „O Železnikih in Železnikarjih“. Bil je tudi komponist in pesnik (nabožni) ter je bil odlikovan od cesarja in papeža. — Njegov starejši brat Jurij (1812.) je bil

dober pravnik, služil je na Koroškem ter bil sodnik v Loki (1849.), potem v Kranjski gori in zopet v Loki do smrti. Njegov sin Albert (1846.) je bil tudi pravnik, sodnik in končno celo predsednik višjega sodišča v Ljubljani, ki je ob vpokojitvi l. 1910. dobil zopet plemstvo. Bil je pravni referent za slovenske zadeve pri ministrstvu na Dunaju, vodil v Ljubljani gradbo justične palače in bil ustanovitelj društva za otroško varstvo. Njegov brat Franc Ksaver (1822.) pa je bil župnik v Železnikih. Tako se je rodbina fužinarja Luke oddolžila svojemu narodu. — Najbolj zaslužen za slovensko stvar pa je bil Anton Globočnik pl. Sorodolski (1825.), ki je igral veliko vlogo v politični prebuditvi slovenskega naroda l. 1848., saj je prav Globočnik, tedaj akademik in tajnik društva „Slovenije“ na Dunaju, dal proglas za „Zedinjeno Slovenijo“ ter celo on določil slovensko narodno zastavo! Bil je tudi zastopnik Slovencev na praškem slovanskem shodu (1848.), ki so ga razbili Windischgrätzovi topovi. Pozneje je bil sodni uradnik v Medjimurju ter je delal z vso silo na tem, da ostane ta pokrajina pod Hrvatsko, pa je še ban Jelačić popustil ter je Medjimurje pripadlo Madjarom. Globočnik je bil zgodovinski pisatelj, član raznih znanstvenih društev, predsednik Muzejskega društva, ima zasluge za postojnsko jamo, napisal je zgodovino Železnikov, zbiral arheološke izkopanine (denar), ob vstopu v pokoj dobil plemstvo ter bil tudi častni občan Železnikov. Njegov sin Vladimír (1860.) je bil sekcijski načelnik v ministrstvu na Dunaju ter je uredil avstrijski davčni kataster. — Železnikarski pesnik je bil — poleg Levičnikov tudi Lotrič Matej (1848.), ki pa je umrl kot semeniški duhovnik (4. leto bogoslovja) ter se njegov talent ni mogel razviti, bil je še ves v početkih. Napisal je pesem „Stoletnica rojstva ali začetka fare zaliloške“ (1862.) ter pesem „Zlati vek“ za papeža Leona XIII., molitev za Srbe in Bolgare, ki jo je l. 1881. v slavnostni akademiji pred papežem deklamiral rojak — Anton Koblar (1854.), poznejši kranjski dekan in znani slovenski zgodovinar, urednik Carniole. Opisoval je tudi Škofjo Loko in raš Pasijon, urejal „Gorenjca“ in Gorenjsko knjižnico in pripravljaj zgodovino Kranja, za kar je nabral mnogo gradiva. Kot politik je bil pristaš liberalne struje (bil je tudi na prvem shodu liberalne stranke) ter se kot poslanec zavzemal za goriško železnico, ki naj bi šla skozi Loko. — Janez Grohar je bil v 19. stol. podobar v Železnikih, prav tako pa J. Grošelj, kipar, ki je postavil sv. Janeza Nepomuka na škofjeloškem mostu. — Lavtar Luka (1846.) je bil zanimiv metodik računstva, ki je kot profesor matematike v Mariboru izumil prav posebno vrsto računalna ter način, kako se matematične vede dajo najuspešneje podučevati. Dr. Dermota Anton (1876.) je pripadal mladi Masarykovi generaciji ter med glavne delavce in publiciste mlade socialno demokratske struje na Slovenskem. Bil je urednik „Naših Zapiskov“, poročal je Čehom o naših razmerah, bil advokat v Gorici, branil Cankarja pred sodnijo ter se pripravljaj za politično delo v socialno demokratskih vrstah, pa kmalu umrl, prej kot se je mogel razviti. — Od zdaj živečih Železnikarjev naj

Ivan Grohar, slikar.

imenujem graščaka dr. Jerneja Demšarja (1875.), zdravnika, ki je pisal poljudno zdravniške brošure, Klopčiča Jurija (1880.), ameriškega duhovnika, ki je zidal slovenske cerkve v Ameriki, dr. Lotriča Lenarda (1882.), izrazitega borca za svobodomiselstvo v Aškerčevem smislu, zdaj uradnika v Beogradu, ing. Josipa Boncelj na (1884.), profesorja na ljubljanski tehnični fakulteti, župana Thalerja v Št. Ilju, ki je lani umrl in bil prvi slovenski župan na naši severni meji ter ima njegovo delo z narodnoobrambnega stališča velik pomen, zlasti pa profesorja Franca Koblerja (1889.), izrazitega kulturnega delavca, najboljšega književnega in gledališkega kritika sedanjega časa, dolgoletnega urednika revije „Doma in sveta“, kulturnega voditelja Radiopostaje v Ljubljani, prevajalca iz tujih književnosti ter ljudsko-prosvetnega delavca (prevodi iger in režije); ter družino Žumrov, katerih najstarejši Srečko je med voditelji krščanskega socialnega delavstva, ing. Lojze gospodarstvenik, upravitelj škofovih posestev, ki se trudi, da dobi slovenski lesni trgovini nov trg na orientu, in dr. ing. Matija, asistent na univerzi kot strokovnjak za montanistiko.

V Zalemlogu, kjer župnikuje Anton Hribar (1864.), pesnik „Popevčic milemu narodu“ (s pesniškim imenom Korinjski), je bil rojen latinist in slovenist Jurij Miklavčič (1756.), ki je bil stolni vikar v Ljubljani, nemški pridigar in latinski pesnik ter prijatelj slovenskih prepородiteljev (Vodnika). Z Davče je podobar Marko Peternel (1809.). V Sorici službuje zdaj kot šolski upravitelj komponist Martin Železnik. Iz Sorice je Jože Bevk (1811.), župnik v Št. Juriju pod Svibnjem, umni sadjar, ki je pisal mnogo v Novice o plevah in o Kolomonovem žegnu. „Sorico in Soričane“ je opisoval Idrijčan Andrej Likar

(1826.), ki je bil tam kaplan, v Bleiweisovem koledarju (1856.), kjer je ohranil še ostanke soriške nemščine in se celo zavzemal za nemško ljudsko šolo. — Največji Soričan in eden največjih umetnikov škofjeloškega okraja pa je brez dvoma veliki slikar Ivan Grohar (1867.), ustanovitelj slovenskega slikarskega impresionizma, ki je ponesel slavo slovenskega imena preko meja na mednarodne razstave na Dunaj, London, Benetke, Sofijo, Beograd itd., kjer ga je odlikoval že davno pred vojsko kralj Peter, ki pa je doma v Loki stradal in čakal izmučen zboljšanja položaja. Na njegovi slabi usodi je imel precej krivde Poljanec, slikar Franke. S svojim čopičem je oživil našo lepo pokrajino ter so najbolj dragocene njegove slike ravno podobe iz škofjeloške okolice: Sejavec pod Kamnitnikom, Kamnitnik, Gorajte, Stara Loka, Škofja Loka v snegu, Pomlad itd. Njegovo življenje je bilo življenje pravega resničnega umetnika, ki ne skrbi zase, temveč samo za svojo umetnost in se ji posveti vsega. Njegova umetnost pa je danes tako velika in njegovo ime tako slavno, da ga moremo šteti med največje Slovence ter njegovo delo med največje kulturne vrednote, ki jih je slovenstvu dal naš okraj. Upajmo, da se mu bo v Ljubljani, kjer počiva v zapuščenem grobu, dvignil kmalu spomenik ter da bo dobil mesto v slovenskem Panteonu, počivališču najbolj zaslužnih mož.

*
* *

Tako sem v tem pregledu pomembnih kulturnih mož, ki so se rodili ali pa delovali na ozemlju škofjeloškega gospostva v preteklosti in sedanjosti in ki jih ima slovenska kulturna zgodovina zapisane na svojih straneh, hotel samo podčrtati tisti kulturni donesek, ki so ga naši ljudje prinesli v skupno slovensko kulturno zakladnico. Vseh, ki so kakorkoli zaslužni za kulturni in gospodarski razmah našega okraja, seveda nisem mogel upoštevati, toda vsaj na te nekatere izmed mnogih sem hotel osvežiti spomin ter želim, da bi navdal nas vse ponos, da je ta mali in lepi košček zemlje dal izobraženstvu toliko umov in toliko kulturnih delavcev. Naj bo nam tudi v opomin in vzpodbudo, da je človek, posebej pa še izobraženec dolžan ne samo, kar mu nalaga poklic, temveč od svojega umskega zaklada, za katerega so se potrudili po večini naši preprosti starši, tudi vračati svojemu narodu nazaj ter se tako v najtesnejši zvezi z ljudstvom truditi z ljubeznijo, z zavestjo dolžnosti za njegovo prosveto in postati tako „zaslužen za domovino“. To je bilo nekdanj največja pohvala in čast in naj bo tudi odslej!

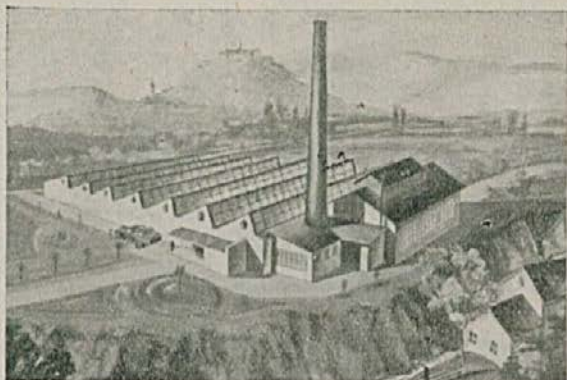
VSEBINA:

	Stran
Uvod — — — — —	5
Škofja Loka, pesem Tineta Debeljaka — — — — —	7
Škofja Loka in njen okraj v preteklosti, dr. Pavle Blaznik — — — — —	9
Škofjeloški cehi, dr. Rudolf Andrejka — — — — —	18
Umetna obrt na škofjeloškem ozemlju, Janez Veider	25
Obrtnost loškega okraja v povojnih letih, Francè Planina — — — — —	38
Tujski promet v škofjeloškem okraju, dr. Rudolf Andrejka — — — — —	46
Škofjeloška pasijonska procesija in razvoj pasijonskih iger sploh, dr. Tine Debeljak — — — — —	53
Kulturni delavci loškega okraja v preteklosti in se- danjosti, dr. Tine Debeljak — — — — —	59

Naslovno sliko je narisal akad. slikar Francè Košir.

Vse pravice pridržane.

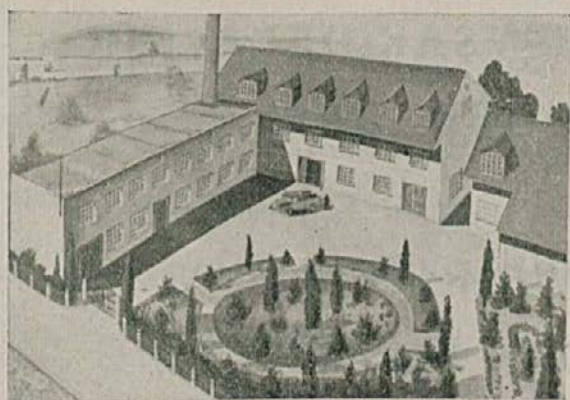
Tekstilna tovarna
Brumen & Thaler
 D. Z. O. Z.
Škofja Loka

**TKALNICA - APRETURA - BARVARNA -
 MACERIZACIJA**
**IZDELOVANJE BOMBAŽNIH BARVASTIH IN MACERI-
 ZIRANIH TKANIN.**

ZAŠČITNA ZNAMKA

BRZOJAV: TEKSTILNA TOVARNA - TELEFON 20.

Industrija
odej in vate
R. THALER
Škofja Loka

**IZDELOVALNICA VSEH VRST POSTELJNIH ODEJ
 IN VATE.**

BRZOJAV R. THALER - ŠKOFJA LOKA - TELEFON št. 20.

**LJUDSKA HRANILNICA
IN POSOJILNICA
V ŠKOFJI LOKI**

REG. ZADR. Z NEOM. ZAV.

**IZVRŠUJE VSE V DENARNO
STROKO SPADAJOČE POSLE
POD NAJUGODNEJŠIMI POGOJI**

**URADUJE VSAK DELAVNIK
DOPOLDNE.**

ČEKOVNI RAČUN 14.405.

TELEFON ŠTEVILKA 18.

KNJIGE, BROŠURE, ČASOPISE, CENIKE, PROSPEKTE, JEDILNE LISTE, TRGOVINSKE IN OBRTNIŠKE TISKOVINE, MEMORANDUME, KUVERTE, POSETNICE, ETIKETE, RAZGLEDNICE, OSMRTNICE I. T. D. V ENO ALI VEČBARVNEM TISKU VAM NAJLEPŠE IN NAJCENEJE IZDELA

TISKOVNO DRUŠTVO V KRAJNJU

REG. ZAD. Z OM. ZAV.

„KRISTAL“ D. D.

TOVARNA OGLEDAL IN BRUŠENEGA STEKLA. CENTRALA: MARIBOR, KOROSKA CESTA 32. TELEFON 21-32. PODRUŽNICA: LJUBLJANA, TYRŠEVA CESTA 14., TELEFON 30-75.

PRIPOROČA SE VSEM IZLETNIKOM IN TURISTOM
RAVNIHAR ANA
 IZDELOVANJE SODAVICE IN POKALIC
ŠKOFJA LOKA.

Priporoča se gostilna „PRI BALANTU“ — na pošti
IVANKA GUZELJ
 Gorka in mrzla jedila — Izbrana pijača — Avto postaje —
 Senčnat vrt — Kegljšče — Tujske sobe — Garaže.

Priporočam se za urarsko delo.
 Prevzamem najpreciznejša po-
 pravila. — Na zalogi imam ved-
 no razne okraske.
MATEWEBER GABRIJEL, urar
ŠKOFJA LOKA.

Gostilna **JAKLIČ**
 nudi cenjenemu občinstvu izbor-
 na dolensjska in štajerska vina
 in dobro hrano po nizkih cenah.
 Se priporoča
LOJZE JAKLIČ.

TIBLJAŠ MARJAN
 trgovina z južnim sadjem in
 slaščicami, ima v zalogi vsak
 dan svežo zelenjavo, razno sad-
 je in specialno izdelane sadne
 sokove.
ŠK. LOKA — Nunska ulica 11.

ŠELHAVS IVAN
 FOTOGRAF, NOVO PREDMESTJE
 se priporoča za vsa fotografska
 dela ter amaterjem za razvijanje
 plošč, filmov in kopiranje slik.
 Cene nizke! Postrežba točna!

Sveže in prekajeno meso vseh
 vrst, klobase itd. Vam nudi
 mesarija **JOŽKO JESIH**
ŠKOFJA LOKA, Spodnji trg.

RUPAR FRANC,
 vozni in podkovski kovač,
 izdelovalec plugov
ŠKOFJA LOKA

Priporoča se staroznana
 gostilna s slaščičarno in
 pekarijo
HOMAN BETI
ŠK. LOKA, Glavni trg.

OB PRILIKI, KO POSETI-
 TE OBRTNO RAZSTAVO,
 SE PRIPOROČA
 GOSTILNA **ZIHERL**

KREVSOU VALJČNI MLIN IN ŽAGE
 POZOR! TRGOVCI, PEKI IN KMETOVALCI! POZOR!

Nudim vam vseh vrst pšenice, moko iz najboljše banatske pšenice,
 koruzo, koruzno moko, otrobe, krmilno moko po najnižjih dnevnih cenah.
ZAMENJAM VSE VRSTE ŽITA PROTI TAKOJSNJI ZAMENJAVI.

Postrežba točna in solidna. Prepričajte se in zadovoljni boste.

Priporočam se svojim cenjenim odjemalcem
 kakor tudi novim naročnikom.

ANICA LEBEN.

Mestna hranilnica v Škofji Loki

Tel. št. 15.

Pošt. ček. rač. 14.761.

Sprejema vloge na hranilne knjižice in tekoči račun, ter jih obrestuje časovno najugodnejše — Vsakovrstne denarne posle izvršuje najkulantnejše

ZAVOD JE PUPILARNO VAREN.

Modna
trgovina raznega
manufakturnega blaga
za moške in ženske obleke.
Velika izbira vseh vrst perila
in razne galanterije.
PLETENINE lastnega izdelka v vsakovrstnih
fazonah in kvaliteti.
Po globoko znižanih cenah prodaja in razpošilja

Savnik

Anton

Škofja Loka

TOVARNA STROJEV

G. F. SCHNEITER

ŠKOFJA LOKA

Specialni izdelki:

HLADILNI STROJI za mesarije, gostilne, slaščičarne itd.
VODNE TURBINE, avtom. regulatorji, zatvornice, opreme za
MLINE IN ŽAGE.

Lastni izdelki

Nizke cene.

P A V E L B O Z O V I Č A R
čevljarstvo — ŠKOFJA LOKA, Sp. trg. 54.
Zaloga vseh vrst modnih in trpežnih čevljev.
Popravila se točno izvršujejo.

I. N. K O C E L I

trg. z meš. blagom. — ŠKOFJA LOKA, Mestni trg
se priporoča cenjenim odjemalcem.
Postrežba točna, Cene zmerne.

JOŠKO VEBER

VELETRGOVEC Z LESOM, OGLJEM IN VSEMI
DEŽELNIMI PRIDELKI.

ZALOGA ŠPECERIJSKEGA BLAGA IN CEMENTA.

PRODAJA NA DROBNO IN DEBELO.

Telefon štev. 9. Brzjavni naslov: VEBER ŠKOFJALOKA.

P E T E R K A J Z E R — ŠKOFJA LOKA

Izdelovanje vsakovrstnih denarnic, podkovic, damskih torbic, kovčegov in vseh v to stroko spadajočih izdelkov.
CENE SOLIDNE. TRGOVCEM POSEBEN POPUST.

Posetniki Škofje Loke, ki ste potrebni okrepčila, obiščite gostilno

M A T E V Ž A Z I H E R L na Spod. trgu 26
kjer dobite vedno gorka in mrzla jedila, domači želodec, salamo, šunko, prvovrstni domači sir ter izborna belokranjska, štajerska vina in cviček, ter vsak dan sveže svetlo in temno pivo v sodčkih. Poleg tega lep senčnat vrt z verando. Za odpočitek udobne sobe s kopalnico.

KORISTIŠ
samo sebi, le zase
PRAV STORIŠ,
če moko znamke
T R A T A
čimpreje
NAROČIŠ.

TRATA MLIN
DRUŽBA Z O. Z.
ŠKOFJA LOKA
KOLODVOR
TELEFON ŠT. 1.

TISKOVINE vseh vrst Vam dobavi
hitro, okusno in po najnižji ceni

TISKARNA „KOLEKTOR“
STRAZISČE PRI KRANJU Tel. 4.

IVAN POTOČNIK

trgovina z mešanim blagom, za-
loga smodnika, municije in
orožja

ŠKOFJA LOKA — Nunska ul. 12.

Ia. ZIROVSKI ROČNI IZDELEK

iz najboljšega materiala, kakor: smu-
čarski, planinski, športni in štrapacni
čevlji. — Posebni oddelek za oficirske
škornje, gamaše, žandarmerijske patrol-
ne torbe i. t. d. izdeluje

I V A N Z A J C — Ž I R I

ročno čevljarstvo

Zahtevajte
najnovejši
c e n i k
brezplačno!

BANOVINSKA MLEKARSKA ŠOLA V ŠKOFJI LOKI

Izdeluje najbolj znane vrste trdih
in mehkih sirov ter surovo maslo
v najboljši kvaliteti. Cene zmerne.
Postrežba solidna in promptna.

Priporoča se staroznana gostilna

„P R I O T E T U“

Na razpolago vedno gorka in mrzla jedila, pristna dolenska in
štajerska vina ter tujske sobe.

JOŽE DETELA, gostilničar.

Izletnikom, potnikom, tujcem se priporoča gostilna

P R I „P E T R U Z A K O T N I K U“

na kolodvoru Škofja Loka. Toči se pristni cviček, ljutomerčan in
bizeljc ter vedno sveže pivo. Na razpolago topla in mrzla jedila.
TUJSKE SOBE. CENE ZMERNE.

Vsem, ki se hočejo v senci kostanjev ohladiti — pogasiti žejo
in nasititi lačne želodčke, se priporoča gostilna z lepim vrtom

„K A V Č I Č“ P R I Z V E Z D I

V ŠKOFJI LOKI — Fužinsko predmestje.

Nič premišljevati, ampak stopiti v gostilno, kjer boste
najbolj postreženi z dobro jedajo in pijačo, to je pri

B R E L I H I V A N K I

STARI DVOR PRI ŠK. LOKI.

H A F N E R F R A N C

izdelovanje vseh vrst
glavnikov

STARI DVOR 10

pošta Škofja Loka.

A L O J Z G O S T I Š A

ŽIRI

gostilna „pri pošti“
kegljišče, avto garaža, pre-
nočišča.

Najtopleje se priporoča
T O M A Ž P R E V O D N I K

mizar, BRODE 13, p. Škofja Loka
Izdeluje vse vrste masivnega in
furniranega pohištva po lastnih
in predloženih načrtih

P E T E R K R E L J

čevlarski mojster

STARA LOKA

pošta Škofja Loka

Za poset kopališča v Ratečah
(na Sori) vabi lastnik

J U R Č E G O S A R

gostilničar v STARI LOKI

Gostilna **N O V I S V E T**

Vam nudi poceni prenočišča in
dobra vsakovrstna vina.

PREPRICAJTE SE!

J A N E Z Š I F R A R

klepar in kotlar

STARA LOKA - ŠK. LOKA

K O Ž E L J F R A N C

splošno mizarstvo

STARA LOKA 62.

MLAKAR IGNAC
sobni slikar in pleskar
SUHA 10
p. Škofja Loka.

LUCIJA GUBANC
trgovina z mešanim blagom
STARA LOKA
POŠTA ŠKOFJA LOKA

BERNARD ANTON
tesar
SUHA 77

DOLENC MATIJA
gostilna „Kazina“,
PRAPROTNO n. SK. LOKO
Pristni cviček in druga dobra
pijača ter razne jestvine vsak
čas na razpolago.

ANTON GOSAR
mesar
STARA LOKA 3
podružnica PUSTAL
Dobro blago! Nizke cene!

Priporoča se staroznani
MLIN PRI PUSTALSKI BRVI,
last „Pepetovih“, oskrbnik
JANEZ PORENTA

Kadar si na izletu ali se vračaš z dela ustavi se staroznani gostilni
„**K O Z I N C**“ (ŠIFRER ANTONIJA)
v ZABNICI, kjer vedno dobiš domače prigrizke in izbrano pijačo!

Priporoča se vsem škofjeločanom in izletnikom gostilna
pri „Frtunovcu“ v Stari Loki

na periferiji mesta, kjer se točijo priznana dobra vina,
sveže pivo in druge pijače. Na razpolago topla in mrzla
jedila.

K e g l i š č e.

Lep senčnat vrt.

Tujske sobe.

Obenem tesar!

T I N E O B L A K

HIGIJENIČNI FRIZERSKI SALON

ZA DAME IN GOSPODE

ŽELEZNA, VODNA IN TRAJNA ONDULACIJA.

Pristen domač kruh in vse vrste špecerijskega
in kolonialnega blaga Vam nudi trdka

VALENTIN DEBELJAK

Š K O F J A L O K A — Nunska ulica št. 7

Kadar kupujete moko ali zamenjavate
žito, pazite zmeraj, da dobite dobro blago.
Prav po vaši želji vam lahko ustreže trdka

JOŽE KOŠIR

VALJČNI MLIN V ŠKOFJI LOKI

ki ima v zalogi vse vrste moke in krmil.

MESARIJA BRATOV BOGATAJ

v Škofji Loki ima vedno prvovrstno sveže in suho meso,
razne salame, kranjske klobase, vsak dan sveže kuhano šun-
ko in vse druge mesne izdelke. Sprejema tudi naročila za
mesne izdelke.

H a f n e r M a t e v ž

MESAR IN PREKAJEVALEC

Š K O F J A L O K A — Glavni trg št. 49.

PODRUŽNICA: SORA IN ŽABNICA

M I Z A R S T V O

I V A N O K O R N

ustanovljeno leta 1875.

prevzame vsa dela po konkurenčnih cenah.

Š K O F J A L O K A — Spodnji trg 38.

PRESTAVLJIVO SMUČARSKO STREME „L A T O“

NAJBOLJŠI TURISTOVSKI ŽEBLJI „R E X“

PLEZALSKI KLINI, KOVINSKI DELI ZA SMUČI, KONICE
ZA PALICE, VSEH VRST ROČNO IN STROJNO KOVANI
ŽEBLJI, VIJAKI, MATICE IN PODLOŽKE SE DOBE PRI

PRVI ŽEBLJARSKI IN
ŽELEZOBRJNI ZA-
DRUGI V KROPI

A L O J Z I J G O L O B, SPLOŠNO MIZARSTVO
P R A P R O T N O ŠT. 16, P. SELCA N. ŠKOFJO LOKO

Izdeluje vse vrste pohištva kakor stavbna mizarska dela in vsako-
vrstne ravne in zavite stopnice ter stenske obloge. Vsa dela nudim
po brezkonkurenčnih cenah.

STROJARNA IN USNJARNA, d. z o. z. — ŽIRI

priporoča svoj izdelek kravin, teletin rujavih ali črnih,
kipse vseh vrst in podlogo-vsake teže.

Opozarja se na domač izdelek in zelo solidne cene.

MATEVŽ KRMELJ

sekirni kovač, izdelovalec plugov in plankoč
L O G, p. ŠK. LOKA.

JOŽEF MAČEK

ROČNO ČEVLJARSTVO

Ž I R I

EKSPORT DELAVSKE OBUTVE.

M I Z A R J I !

Vsakovrstno okovje za pohištvo in stavbe, ter razno orodje znamke „Lev“ v veliki izbiri in najnižjih cenah vam nudi trdka

FRANC ERJAVEC & Co., „PRI ZLATI LOPATI“
trgovina z železnino Ljubljana, Wolfova ulica 12. — Prepričajte se!

Ročno čevljarstvo „S O R A“

d. z o. z.

Ž I R I

izdeluje in razpošilja vsakovrstno obutev do najfinejše in
do najboljše po najnižjih dnevni cenah.

Žganje, razne likerje in konjak
dobite po zelo ugodnih cenah
v veležganjarni

FRANC Z A L E T E L
S T. V I D nad Ljubljano

Obiskovalcem Žirov se vljudno
priporoča staroznana gostilna

I V A N B L A Ž I Č
DOBRAČEVA — ŽIRI

V I N K O D E M Š A R

gostilna in mesarija

Ž I R I

S I N K O V E C K A R O L

modno krojaštvo

S K O F J A L O K A

Prvovrstna izdelava vseh vrst
moških oblek!

Zelo priljubljeno je:

Č A J N O M A S L O

„B l e g a š“

ki je prvovrsten izdelek

M L E K A R S K E Z A D R U G E H O T A V L J E , P . G O R E N J A V A S

SLADOLED SLAŠČIČARNE

„Ž U Ž E K“

izdelan v hladilnem stroju znamke „Tuhlad“

domače tovarne Fr. Schneider

J E N E P R E K O S L J I V

in vsi naši izdelki imajo velik sloves.

Priporoča se manufakturna trgovina
M. K O K L — K R A N J
Najcenejši nakup domačega in inozemskega blaga
po priznani solidnih cenah.

JUGOBRUNA
KRANJSKE TEKSTILNE
TOVARNE
DRUŽBA Z O. Z.
K R A N J

Priporoča se gostilna

„P L E V N A“ NA SUHI št. 9,

kjer je vsakdo najbolje postrežen s pristno kapljico in svežimi
jedili. Poleti se ohladite na senčnem vrhu z verando.

**Pazite, da ne pozabite ogle-
dati Obrtno-industrijsko raz-
stavo v Škofji Loki od 12. VII.
do 16. VIII. 1936.**

Cenjenemu občinstvu se vljudno priporoča

MRAVLJA FRANC

splošno čevljarstvo, izdelovanje gojzeric in vsakovrstnih smuških čevljev.
ŠKOFJA LOKA **MESTNI TRG.**

Z dobrim dolenjskim cvičkom in štajerskim vinom se
okrepčate v gostilni

TRDINA PEPCA

poleg farne cerkve, kjer ste postreženi tudi z domačimi jedili.

JERNEJ TAVČAR
klobučar in izdel. vsakovrst-
ne klobučevine
ŠKOFJA LOKA
Sv. Jakoba trg.

BERNIK ALOJZ
izdelovanje vseh vrst
glavnikov
ŠKOFJA LOKA
Fužinsko predm. 18.

MAKSA BORJA
vezenine
ŠKOFJA LOKA,
Mestni trg 22.

Priporoča se nedavno usta-
novljena trgovina in delav-
nica za urarske potrebščine
MIRAN PLANTARIČ
kavarna
ŠKOFJA LOKA

Gostilna in mesarija

„Pri Cenetu“

Dobra hrana vedno na raz-
polago! Gorka in mrzla je-
dila! Prištno vino več vrst!
Pivo v sodčkih! Lep vrt in
salon! Čiste tujske sobe!
Rottenbücherjevi, Glav. trg.

FOTOLATELJE
AVGUST BLAZNIK
Poljanska c. 3

se priporoča za vsa v njegovo
stroko spadajoča dela. Za ama-
terje: Razvijanje plošč in filmov,
njih kopiranje. Filmi, plošče in
kopirni papirji vseh vrst in ve-
likosti stalno v zalogi.

Vse specerijsko blago, razna se-
mena itd. v na novo preurejeni
trgovini „PRI LAVDANU“

FINŽGAR LADO
trgovina z meš. blagom
ŠK. LOKA — Sp. trg. 37.

Hotel - Restavracija - Kavarna „STARA POŠTA“ - F. in F. Lieber
Udobne sobe — Centralna kurjava — Autogaraža — Moderna hladilnica — Prvovrstna dunajska kuhinja — Izborne pijače.
Izhodišče na vse planine in izletne točke — Koncert Jazz-orkestra — Radio — V kavarni bogata izbira tu- in inozemskih časopisov in revij.

IGNAC MAJNIK — KRANJ

trgovina dvokoles, šivalnih strojev „PFAF“ ter raznih športnih predmetov in zraven spadajočih posameznih delov. — Splošno strojno ključavničarstvo. Izdeluje vsa v to stroko spadajoča dela in popravila.
NA PODRTINI!

STANKO KAPUŠIN

trgovina z vinom na debelo, prodaja sortirana vina v trgovskih zaprtih steklenicah na drobno po solidnih dnevnih cenah v Kranju (Glavni trg), Prešernova ulica.

PERNUŠ IVAN — KRANJ

trgovina z usnjem in čevljarskimi potrebščinami, izdelovanje gornjih delov čevljev vsakovrstnih modelov.

JUGOČESKA JUGOSLOVENSKO-ČESKA TEKSTILNA INDUSTRIJA d. d. KRANJ

PROIZVAJA:

BARVANO IN TISKANO BLAGO IZ
BOMBAŽEVINE IN UMETNE SVILE

ZAHTEVAJTE SAMO IZDELKE TE
DOMAČE TOVARNE!

Okrajna hranilnica in posojilnica V ŠKOFJI LOKI

registrovana zadruga z neomejeno zavezo,

sprejema nove vloge in jih obrestuje zaenkrat po
3% brez odbitka rentnega davka.

Vse hranilne vloge, ki so bile vplačane po 15.
februarju 1935. se smatrajo kot nove vloge ter se
na vsakokratno zahtevo izplačajo brez omejitve.

Uradne ure so vsak delavnik
od 8. do 12. in od 15. do 17. ure.

AVGUST POTOČNIK

železnina

ŠKOFJA LOKA, (telefon št. 32)

Zaloga: železa, cementa, stavbnega in pohištvenega
okovja, stekla, porcelana, oljnatih in suhih barv, firneža,
mazilnega olja ter umetnih gnojil.

Strojno mizarstvo

Jože Peterne l

Škofja Loka

dela dobro, lepo in cenó.

Josip Šink

PEKARIJA, STARA LOKA
priporoča domač loški mali kruhek

I. FRLIC

GOSTEČE 3., p. šk. Loka.
Domača žganjarna in izdelovanje vsakovrstnih likerjev.
RUM. KONJAK.

F. HEINRIHAR

lesna industrijska d. d.
ŠKOFJA LOKA — KOLODVOR
Ustanovljena po F. Heinrichar st. l. 1896.
Žaganje vsega mehkega in trdega lesa, izdelovanje
parketov, zabojev in lesenih preprog.

J. PORENTA

izdeluje torbice, listnice, denarnice itd.
VIRMAŠE 16., p. Škofja Loka

PRIPOROČA SE GOSTILNA

pri „Balantu“

POSTREŽBA TOČNA IN SOLIDNA.

SV. DUH

Restavracija

A. Hafner

Škofja Loka - kolodvor

ELEKTRARNA

Škofja Loka in okolica d. d.

USTANOVLJENA L. 1919.

RAZPOLAGA Z MOČJO 900 HP.

OSKRBUJE S TOKOM MESTO ŠKOFJO LOKO IN VSO
OKOLICO DO MEDVOD IN DO STRAŽIŠČA.

IZVRŠUJE VSE INSTALACIJE TER IMA LASTNO TRGO-
VINO Z ELEKTROTEHNIČNIMI IN Z VSEMI V STROKO
SPADAJOČIMI PREDMETI.

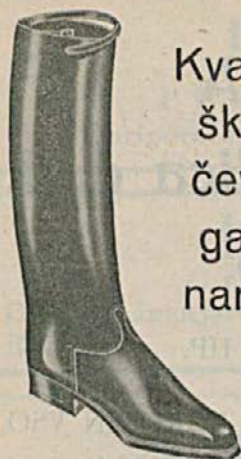
STAROZNANA GOSTILNA

„HAFNER“

PRIPOROČA SOBE ZA TUJCE, PRVOVRSTNO KUHINJO,
IZBORNA DOLENJSKA, ŠTAJERSKA IN DALMATINSKA
VINA TER VEDNO SVEŽE PIVO.

CENE ZMERNE.

AVTOGARAŽA.

Kvalitetne
škornje,
čevlje in
gamaše
naročajte

pri

produktivni
Čižmarski zadrugi
Žiri

Domačinom in izlet-
nikom se priporoča
gostilna

Jože Tavčar
POLJANE
nad Škofjo Loko

Lepe sobe!

Sprejema letoviščarje na
stanovanje in hrano!

Senčnat vrt!

Za vsa zavarovanja edinole

Vzajemna zavarovalnica v Ljubljani

Miklošičeva cesta 19, telefon 25 — 21 in 25 — 22

Požar, zvonovi, vlom, jamstvo, ka-
sko, steklo, življenje in v poseb-
nem KARITAS-oddelku: posmrt-
nina, starostna preskrba in dota.

Vsak zavaruje sebe, svojce in svoje imetje edinole
pri naši domači zavarovalnici. Brezplačne infor-
macije in nasvete dobite pri našem zastopniku.

SLAVIJA

Jugoslovanska zavarovalna banka
v LJUBLJANI, Gosposka ul. 12

ZAVARUJE: POŽAR (STRELO, EKSPLOZIJE)

VLOM (ROP)

ZAKONITO DOLŽNOST JAMSTVA

TRANSPORT PO KOPNEM IN PO MORJU

AVTOMOBILE

NEZGODE

STEKLO

TOČO

ŽIVLJENJE, DOTE, RENTE ITD.

Podružnice: Beograd, Zagreb,
Sarajevo, Osijek,
Novi Sad, Split.

Pojasnila brezplačna!

BRZOPROMET — AVTOPREVOZNIŠTVO

RAVNIHAROTO — ŠKOFJA LOKA

Prevzame vse Transporte na daljše proge po konkurenčnih cenah. Redni vsakdanji promet med Škofjo Loko in Ljubljano vrši točno in solidno ter se priporoča.

POZOR!

MESARIJA KREK

ŠKOFJA LOKA, Mestni trg.

Sveže meso vseh vrst v zalogi. Jamči za solidno postrežbo. Se priporoča.

Delniška družba pivovarne „UNION“

V LJUBLJANI

ZALOGA ŠKOFJA LOKA

priporoča svoje prvovrstne izdelke, belo in črno pivo ter pekovski kvas.

JOSIP DEISINGER

trgovina s špecerijskim in kolonijalnim blagom.

SPIRIT EN GROS.

Zaloga deželnih pridelkov.

AVTO POSTAJA — Bencin — Avto olje — Nafta.

NA DROBNO!

ŠKOFJA LOKA

NA DEBELO!

Cenjenemu občinstvu se priporočam za izdelavo oblek, sukenj in vseh krojaških del. Prvovrstno delo in solidne cene!

KLUNJOŽE, KROJAČ

ŠKOFJA LOKA — Fužinsko predmestje 18.

Od nekdanj slovi l. 1894, ustanovljena, staroznana pekarna

ŽUŽEK

ŠKOFJA LOKA — Mestni trg 43.

SPECTRUM d. d.

ING. KOPISTA — DUBSKY in KRSTIČ
TVORNICE OGLEDAL IN BRUŠ. STEKLA
L J U B L J A N A VII, Celovška 81. — Telef. 23-43
Z A G R E B — S P L I T

Z A L O G A

vseh vrst in velikosti, brušenih in nebrušenih 6-8 m/m deb.
OGLEDAL IN KRISTALNIH ŠIP

„Fin“ navadna in 1-2 m/m debela
brušena in nebrušena ogledala.

ZRCALNO 6-8 m/m TER 8-10 m/m DEB. STEKLO
za pulte, izložbene etagere i. t. d.

SPECIALNO MAŠINSKO 4-7 m/m DEB. STEKLO.

ALABASTER STEKLO

v vseh barvah 6-8 m/m deb. za pohištvo in etagere pri
umivalnikih, v kopalnicah in za medikamentne svrhe.

LEDENASTO ORNAMENTNO STEKLO

brušeno in nebrušeno 6-8 m/m debelo steklo.

ŠIPE ZA AUTOMOBILSKE VETROBRANE.

I Z D E L U J E M O

brušeno in gravirano 6-8 m/m debelo

ČESKO KRISTALNO STEKLO.

Vlaganje brušenega kristalnega stekla v medenino, baker itd.

DOBAVLJAMO IN BRUSIMO

6-8 m/m debela kristal upognjena stekla.

POPRAVLJAMO

oslepela ali na drugi način pokvarjena ogledala.

ZASTEKLUJEMO

avtomobilske vetrobrane in izložbena okna.

Vprašajte za cene, odgovarjamo hitro!

Cene so sigurno brez konkurence!

Postrežba točna in solidna.

Sodarska zadruga na Češnjici

izdeluje sode za vino, žganje, mast, med, kislo zelje, kumarce, ribe in različne kemikalije. Sodi so vodo-držni ali za suho robo. Dela tudi razno drugo posodo kot kadi, banje, škafe, goline po naročilu iz vseh vrst trdega ali mehkega lesa, klanih ali žaganih dog. Žaga les na lastni žagi in ima na razpolago tudi različen žagan les kot plohe in deske. Vsa naročila izvršuje po dogovoru in nizkih zmernih cenah.

SODARSKA ZADRUGA NA ČEŠNJIČI p. ŽELEZNIKI.

Leta 1905 ustanovljena trgovina

VINKO JAMAR

POLJANE

Vam postreže vedno s svežim blagom.

Pluge za kmetovalce, orodje za obrtnike, sekire in vse podobne izdelke izvršuje solidno in po zmernih cenah

JANEZ KRMELJ

HOTOVLJE, p. POLJANE nad ŠK. LOKO

Priporoča se

Avtopodjetje Poljanšek

Odhod iz Škofje Loke proti Zirem vsak dan
ob 9.30 uri in ob 17 uri.

IVO ŠORLI, Gorenja vas nad Škofjo Loko

Gostilna in pekarna — Prenočišče tujcev — Avto garage — Letovišče
Sezona: Junij, julij, avgust — Krasno naravno kopališče v Sori —
Radio — V hiši zdravnik, Röntgen — Cene nizke — Postrežba točna.

POSTOLARSKA ZADRUGA

ŽIRI

Zaloga in izdelovanje težkih, športnih in modnih čevljev
na debelo in na drobno.

Zahtevajte cenike!

B. R A N G U S — K R A N J
ZLATAR IN SODNI CENILEC

Velika zaloga ur, zlatnine, očal,
toplomerov, meril za žganje in vi-
no, jedilnega orodja. Za predelavo
in popravila se jamči, kupujem staro
zlato. Prva zlatarska delavnica na
Gorenjskem.

B I T E N C I V A N — K R A N J

Vidovdanska c. 11, poleg gimnazije

TRGOVINA DVOKOLES IN DELOV ŠIVALNIH STROJEV.
SPLOŠNA KLJUČAVNICARSKA DELAVNICA.

SOLIDNO IN POCENI!

ŠKOFJELOŠKA PREDILNICA

DRUŽBA Z O. Z.,

ŠKOFJA LOKA (kolodvor)-TRATA

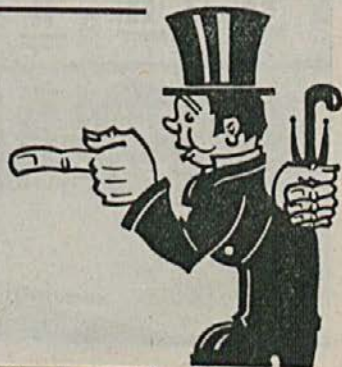
PROIZVAJA
VSE VRSTE BOMBAŽEVEGA
PREDIVA.

POD KOSTANJMI

pri farni cerkvi v Kranju
V NOVI MODNI IN SPECI-
ELNI TRGOVINI S KLOBUKI
Vas mlad trgovec postreže res
po Vaši želji!

HINKO PODJAVORSEK
K R A N J

Nova trgovina! Novo blago!
Nove, nizke cene! Prepričajte se!

MIZARSKA DELA IZDELUJEM V SPLOŠNO ZA-
DOVOLJSTVO IN PO KONKURENČNIH CENAH.

SE PRIPOROČA

Ivan Lotrič

SPLOŠNO MIZARSTVO

ŠKOFJA LOKA — FUZINSKO PREDMESTJE 17.

AVTOPODJETNIK

JOŽE ERŽEN

PROGA ŠKOFJA LOKA — KOLODVOR.

IZLETNE VOZNJE PO NAROČILU.

TAKSI.

ZELEZNINA
ANTON
KAŠMAN

nasl.

M. FERJANČ
ŠKOFJA LOKA.

Največja zaloga: Palič-
nega, beton, železa,
traverz, visokovrednega
Portland cementa in
stekla. Okovje za cele
stavbe in pohištvo, o-
rodje za obrti, vodovod-
ne cevi, vsakovrstne
barve in umetna gno-
jila. V zalogi stalno
kompletni štedilniki, pe-
či, domače in češke
emajlirane plošče za
peči in štedilnike. To-
varniška zaloga emaj-
posode, porcelana in
steklenih izdelkov.

BENCIN, PETROL
AVTOOLJE

Točna postrežba!
Konkurenčne cene!

Kupujem

vseh

vrst

kože

po

dnevni

cenah

Spodnji

trg

št. 23.

STAVBNO IN POHIŠTVENO MIZARSTVO

JOŽE OBLAK

ŠKOFJA LOKA — SPODNJI TRG 15.
PRVOVRSTNA IZDELAVA MASIVNEGA IN VEZANEGA
POHIŠTVA.

CENE ZMERNE.

KDOR ŽELI BITI POSTREŽEN Z DOBRIM KRUHOM,
VSAKOVRSNIM PECIVOM, DOMAČIMI KEKSI ITD.
NAJ SE ZGLASI V PEKARNI

ANDREJ KROŠELJ

ŠKOFJA LOKA, KAPUCINSKO PREDM.
ALI V PODRUŽNICI NA SPODNJEM TRGU.

KALAN VALENTIN

VOZNO IN PODKOVSKO KOVAŠTVO, IZDELOVANJE
POLJEDELSKEGA ORODJA IN VSEH V TO STROKO
SPADAJOČIH DEL.

STARA LOKA, p. ŠK. LOKA.

DELA TOČNO, SOLIDNO IN PO ZMERNIH CENAH.

L. M. PLANINA

izdelovanje in popravilo dežnikov,
trgovina z mešanim blagom.

Škofja Loka, Nunska ulica 10.

Vodovodne naprave

Vrtne ograje, razna omrežja za okna, štedilnike, kritje streh, zvonikov, napeljavo strelovodov in vsa v to stroko spadajoča dela Vam izvršuje točno in solidno staroznana

kleparsko ključavničarska in vodovodno instalaterska delavnica

I. in J. Kavčič - Škofja Loka

STROJNO MIZARSTVO

OKORN PAVEL - Škofja Loka

Izvršuje vsa stavbna mizarska dela in pohištvo od najpreprostejšega do najfinejšega v naših ali inozemskih lesovih. Delo prevzame po predloženih ali po lastnih načrtih ter izdelava najsolidnejše po zmernih cenah.

Prepričajte se!

Obutev ročnega dela izdelujem po naročilu. Vedno imam v zalogi vse vrste športnih in luksuznih čevljev, poletnih sandalet v vseh barvah in krojih, specialnih gojzarjev in smučarjev.

Jožko Čadež

čevljar, Škofja Loka, Nunska ul.

Ivan Jelačin

Ljubljana

*Veletrgovina špecerijskega in
kolonijalnega blaga.*

Ustanovljeno 1888.

Solidna postrežba!

Konkurenčne cene!

Telefon interurban 2607.

Kranj 5828

D ZGODOVINA

domoznanstvo Slovenija

ŠKOFJA Loka in njen okraj

908(497 12 Škofja Loka)

026106774

COBISS

SKLADIŠČE